

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

MIKS OPET EI TEE ASIALLE MITÄÄ?

**– yhdessä kohti viihtyisämpää ja
osallisempaa kouluarkea**

Piia Seppälä

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2016

Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

SEPPÄLÄ PIIA

Miks opet ei tee asialle mitää? – yhdessä kohti viihtyisämpää ja osallisempaa kouluarkea

Opinnäytetyö 100 sivua, joista liitteitä 18 sivua
Huhtikuu 2016

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää sosiokulttuurisen innostamisen menetelmin pirkanmaalaisen yläkoulun yhden 8. luokan ilmapiiriä osallistavin menetelmin. Tarve lähti kyseisen pirkanmaalaisen yläkoulun oppilashuoltoryhmän jäseniltä, jotka olivat huolissaan luokan yhteishengen puutteellisuudesta. Tutkimus toteutettiin kevään ja syksyn 2015 aikana. Tutkimuksen tarkoituksena oli tarjota oppilaille mahdollisuuksia vaikuttaa oman luokkansa yhteishengen. Tutkimuskysymykset olivat: Millaisia kokemuksia 7.-8. luokan oppilailla on luokan ilmapiiristä ja osallisuudesta? Miten sosiokulttuurisen innostamisen menetelmät ovat vaikuttaneet oppilaiden osallisuuteen ja luokan ilmapiiriin? Miten ilmapiiriä ja osallisuutta voidaan kehittää? Tutkimus on kvalitatiivinen tapaustutkimus, jossa on toimintatutkimuksellisia piirteitä. Tutkimustulokset analysoitiin aineistolähtöisen analyysin kautta.

Alkukartoituksen mukaan luokan oppilaat eivät olleet tyytyväisiä luokan yhteishengen, yhdessä toimimiseen, tyttöjen ja poikien kahtiajakoon, tuntien rauhattomuuteen ja kiusaamiseen. Tutkimustulosten mukaan yhteishengen kohottamisprojektin jälkeen oppilaat kertoivat kiusaamisen vähentyneen tai loppuneen luokassa. Tuntityöskentely on oppilaiden kokemuksen mukaan projektin jälkeen rauhallisempaa ja viihtyvyys luokassa parempaa. Tutkimustulosten mukaan tyttöjen ja poikien yhteistyö parantui hieman ja oppilaiden käytöksessä oli havaittavissa kehitystä. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ryhmään kuuluvuuden tunne lisääntyi luokassa. Koulun aikuisten arvion mukaan noin puolet luokan oppilaista sitoutui tavoitteisiin ja aktivoitui toimimaan luokan hyväksi. Oppilaat olivat projektin lopussa aktiivisempia ja toimeen tarttuvampia. Yhteishengen kohottamisprojektin myötä luokanvalvoja ja oppilaat tuntevat toisensa paremmin ja koulun aikuiset saivat projektista uutta näkökulmaa ja työkaluja käyttöönsä. Muutaman oppilaan aikuisia haastava käytös sekä häiriökäyttäytyminen aiheuttivat haasteita ilmapiirin parantumisessa. Projektin lopussa sekä oppilaat että koulun aikuiset arvioivat, että yhteishenki ja ilmapiiri olivat parantuneet hieman.

Tutkimuksesta nousi kehittämissuhteeksi maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osallisuuden kehittäminen koulun yhteisessä marrasmarraskuun tapahtumassa ja oppilaskyselyitä tehtäessä. Ryhmätystuntien lisääminen koskemaan myös 8. ja 9. luokkien oppilaita voisi parantaa oppilaiden viihtyvyyttä kouluarjessa.

Jatkotutkimusehdotuksena voisi kehittää toiminnallisempia ja osallisempia luokanvalvojatunteja, joilla voitaisiin kehittää luokkien ilmapiiriä. Tunne-, vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoihin keskittyvän oppiaineen kehittäminen olisi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe.

Asiasanat: kouluviihtyvyys, ilmapiiri, osallisuus, yläkoulu, yhteishenki

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Social Services

SEPPÄLÄ, PIIA:

Why Don't Teachers Do Anything? – Together Increasingly Pleasant and Appropriate School Life

Master's thesis 100 pages, appendices 18 pages
April 2016

The purpose of this study was to develop one of the Pirkanmaa secondary school's 8th grade students' class ambience with sociocultural inspiring and participatory methods. The need for research came from the student welfare working group of secondary school. They were concerned about the inadequacy of the class spirit. The study was conducted during the spring and autumn 2015. The aim was to provide to students opportunities to affect their own class community spirit. The research is a qualitative case study with features of action research. The data were analysed through inductive content analysis.

The initial survey showed that students were not satisfied with the class community spirit; to act together, girls and boys dichotomy, hours of restlessness and bullying. The results showed that after raising the spirit, bullying has decreased or even ceased at the class. After the project the students experienced that working in the classroom was more peaceful and the comfort range was better. According of the results boys and girl's co-operation improved slightly and students' behavior was noticeable developed. The immigrant background students' feeling of belonging in the class was increased. At the end of raising the spirit project both the students and the school's adults consider that the spirit and the ambience had somewhat improved.

The research development idea could be to develop inclusion of immigrant students' school common at the November event and making the student questionnaires. One development idea is to increase grouping activities also to 8th and 9th grade students, because those could give comfort for students to their everyday school life.

A proposal for further research could be to develop more functional and more participatory forms to a tutor's classes, which could develop ambience of classes. An interesting further research could also be to develop the subject by focusing on emotion skills, interaction skills and problem-solving skills.

Key words: school satisfaction, ambience, participation, secondary school, community spirit

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS.....	8
3	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE.....	11
	3.1. Tavoitteena parempi kouluviihtyvyys.....	12
4	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	14
	4.1. Osallisuus.....	14
	4.1.1 Osallisuuden portaat.....	15
	4.1.2 Osallisuuden merkitys nuoren kehitykselle.....	17
	4.1.3 Yhteisöt, verkostot ja ryhmät.....	19
	4.1.4 Vuorovaikutus ja roolit.....	20
	4.2. Osallistava ja innostava pedagogiikka.....	21
	4.2.1 Sosiokulttuurinen innostaminen.....	22
	4.2.2 Osallistava pedagogiikka.....	23
5	MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS.....	26
	5.1. Tutkimusstrategian esittely.....	26
	5.2. Aineiston keruu.....	28
	5.2.1 Alkukartoitus.....	28
	5.2.2 Toimintapäivät.....	29
	5.2.3 Loppukartoitus.....	31
	5.3. Aineiston analyysi.....	31
	5.3.1 Aineiston analyysin eteneminen.....	32
6	YHDESSÄ KOHTI VIIHTYISÄMPÄÄ JA OSALLISEMPAA KOULUARKEA.....	34
	6.1. Lähtötilanne ”Ei oo kunno hyvää luokka henkee”.....	34
	6.1.1 Kokemuksia osallisuudesta alussa.....	34
	6.1.2 Kokemuksia viihtyvyydestä ja ilmapiiristä alussa.....	36
	6.2. Sosiokulttuurisen innostamisen menetelmien toteutuminen.....	41
	6.2.1 Osallisuuden näkökulmia.....	41
	6.2.2 Viihtyvyyden näkökulmia.....	54
	6.3. Kokemukset projektin päätteeksi.....	59
	6.3.1 Osallisuuden kokemukset projektin lopussa.....	59
	6.3.2 Kokemukset ilmapiiristä projektin lopussa.....	62
7	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	65
8	POHDINTA.....	72
	8.1. Eettisyys.....	76
9	LÄHTEET.....	79
10	LIITTEET.....	83

1 JOHDANTO

Miks opet ei tee asialle mitää? - yhdessä kohti viihtyisämpää ja osallisempaa kouluarkea -opinnäytetyössäni pyrin saamaan tutkimuksessa mukana olevia oppilaita itse aktivoitumaan oman luokkansa ilmapiirin parantamisessa. Aihe alkoi kiinnostaa minua sillä olen havainnut työssäni, että nuoret voivat toimia hyvinkin aktiivisesti ja tarmokkaasti asioiden eteen, jotka kokevat itselleen tärkeiksi.

Opinnäytetyön tarve tuli erään pirkanmaalaisen yläkoulun kuraattorilta, joka oli yhdessä oppilashuollon kanssa huolissaan erään 7. -luokan oppilaiden yhteishengestä tai pikemminkin sen puutteellisuudesta. He kokivat, että olisi tärkeää saada luokan yhteishenkeä parannettua, että koulunkäynti ja viihtyvyys paranisivat. Otin haasteen vastaan ja lähdin koululle tapaamaan nuoria ja selvittämään millainen näkemys heillä oli luokan tilanteesta. Koin tärkeänä kuulla ja osallistaa nuoria toimimaan itse oman luokkansa ilmapiirin ja kouluviihtyvyyden parantamisessa. Pohdin, että olisi tärkeää koittaa keksiä keinoja siihen miten ryhmähenkeä voitaisiin nostaa luokan kanssa niin, ettei projekti veisi liikaa koulun resursseja ja sen tyyppistä toimintaa olisi jatkossakin mahdollista toteuttaa koulun henkilökunnan voimin.

Nuoruus on ikäkautena minusta mielenkiintoinen tutkimuskohde sen vuoksi, että murrosikä on monelle haastavaa aika, sillä silloin nuoret kamppailevat oman identiteetin muodostumisen kanssa. Nuoret haastavat aikuisia omalla käytöksellään etsiessään omaa paikkaansa tässä yhteiskunnassa sekä harjoitellessaan tunne- ja sosiaalisia taitoja. Nuoret tarvitsevat kipuilunsa aikana vahvaa tukea, kannustusta ja välittämistä. Nuoren murrosikä on aikuisillekin haastavaa aikaa sillä aikuisten on tärkeää antaa nuorille riittävästi vastuuta ja vapautta sekä rajoja ja rakkautta. Aikuisten on tärkeää nähdä nuoren tunne-myrskyjen läpi ja toimia myös tasapainottavana henkilönä nuorelle. Nuoruus voi olla ikäkautena myös uusi mahdollisuus, sillä panostamalla nuoriin ja heidän hyvinvointiin saadaan ennaltaehkäistä pitkäaikaisten ongelmien syntyä. Pienillä välittämisen teoilla voidaan saada aikaan nuorten voimaantumista, identiteetin vahvistamista ja tukea nuorten terveen itsetunnon kasvua. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, vanhempainnetti)

Koulumaailmassa nuorten aktiivinen osallistuminen ja osallistaminen ovat aiheita, joita pyritään kehittämään jatkuvasti, mutta haastavissa luokkatilanteissa niiden kehittäminen voi tuntua aikuisista vaikealta. Nuorissa on oman kokemukseni mukaan hyvin paljon voimaa ja halutessaan he voivat saavuttaa korkeitakin tavoitteita mikäli heillä on siihen motivaatiota ja he saavat aikuisilta siihen riittävästi tukea, motivointia ja ohjausta.

Lähiaikoina tutkimukset ovat osoittaneet, että yhteiskunnallisiin asioihin vaikuttaminen ei kiinnosta suomalaisnuoria. Muun muassa kouluterveystudkimuksen mukaan koulu-viihtyvyyttä olisi kehitettävä. Nuoret ovat kertoneet, että mikäli heillä olisi paremmat vaikuttamismahdollisuudet ja heitä kuultaisiin enemmän, he viihtyisivät koulussa paremmin. Nuorten osallisuutta korostetaan monissa laeissa, opetussuunnitelmassa ja ase-tuksissa, mutta käytännössä nuorten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet ovat kovin suppeat. Muun muassa YK:n lasten oikeuksien 12.artiklan mukaan *”lapsen on saatava vapaasti ilmaista näkemyksiään ja lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.”* (Eränpalo, T. 2012, Yleissopimus lasten oikeuksista).

Nuoret viettävät paljon aikaa koulussa ja tuntuu käsittämättömältä, etteivät nuoret voi vaikuttaa moniinkaan asioihin koulussa. Tämän vuoksi koin tärkeänä, että opinnäytetyöni aikana pyrkisin herättelemään nuorissa osallistumisen ja vaikuttamisen halua luomalla heille mahdollisuuksia ja kannustamalla heitä toimimaan oman yhteisönsä parhaaksi. Asioihin vaikuttaminen lähtee ensin omasta lähiympäristöstä, jonka jälkeen voi laajentaa aluetta, jossa haluaa vaikuttaa ja osallistua. Halusin myös kehittää toimintaa yhdessä nuorten kanssa, koska vain siten voidaan oikeasti kuulla nuoria ja toimia juuri heidän tarpeidensa mukaan. Toiveenani on saada tutkimuksessa olevaa koulun henkilökuntaa saamaan uusia näkökulmia toimiessaan nuorten kanssa. Pyrin nostamaan nuorten osallisuuden tärkeyttä koulun aikuisten keskusteluissa esiin. Haluan opinnäytetyöni puitteissa kokeilla millaisia mahdollisuuksia kouluympäristössä on toteuttaa sosiokulttuurisen innostamisen menetelmiä. (Kurki, 2000, Kumpulainen, Krokfors, Liponen, Tissari, Hilppö & Rajala 2010).

Tutkimuksen teossa haluan päästä tutustumaan nuorten maailmaan heidän kertomustensa perusteella ja pyrkiä ymmärtämään heidän haasteitaan sekä pyrkiä etsimään ratkaisuja niihin. Tutkimuksen teon aikana pyrin sanoittamaan havaintojani parhaani mukaan koulun opettajille ja kuraattorille sekä keskustelemaan havaitsemistani ilmiöistä heidän

kanssaan. Koen tärkeänä keskustella nuorten kertomista asioista opettajien kanssa sekä pyrkiä korostamaan tutkimuksen kautta nuorten kuulemisen ja osallisuuden tärkeyttä koulussa.

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS

Tutkimuksen toimintaympäristönä toimii erään pirkanmaalaisen yläkoulun 7C (kevät 2015) ja 8C (syksy 2015) luokka. Luokalla oli keväällä 2015 18 oppilasta ja syksyllä 2015 15 oppilasta. Koulu ei halua koulun nimeään mainittavat tutkimuksen raportoinnissa, joten käytän opinnäytetyössä koulusta nimeä ”pirkanmaalainen koulu”.

Kyseisessä yläkoulussa on luokat 7-9. Koulussa on yhteensä 400 oppilasta ja yhdellä luokalla keskimäärin 20 oppilasta. Koulussa on yhteensä 40 opettajaa, kuraattori, terveydenhoitaja, psykologi ja psykiatrinen sairaanhoitaja. Koululla on oppilashuoltoryhmä, johon kuuluvat rehtori, erityisopettaja, terveydenhoitaja, opinto-ohjaaja, käsiteltävän asian mukainen opettaja ja mahdollisuuksien mukaan koulupsykologi tai koulukuraattori ja koululääkäri. Koulussa on oppilaskunta ja tukioppilastoimintaa. (opetus-suunnitelma 2012, koulun internetsivut)

Lukuvuoden aikana koululla järjestetään useita juhlia ja tapahtumia. Syyslukukaudella 2015 koululla järjestettiin liikuntapäivä, marrasmarkkinat, itsenäisyyspäivän lipunnosto ja joulujuhla. Lukukaudella oppilaiden oli mahdollista osallistua koulun liikunta-, musiikki- ja elektroniikkakerhoihin. (koulun internetsivut)

Yläkoulu sijaitsee n. 10 kilometrin päässä kaupungin ydinkeskustasta lähiössä, jossa on monipuoliset liikunta- ja ulkoilualueet. Kaupunginosassa on hyvät palvelut kuten nuorisotilat, kirjasto, ostoskeskus ja monenlaista kaupunginosatoimintaa. Kaupunginosassa on kehitetty kaupunginosan asunto-, palvelu-, harrastus-, koulutus- sekä työllistymistarjontaa ja –mahdollisuuksia monivuotisen kehittämishankkeen avulla. Kehittämishankkeen avulla on mm. pyritty vahvistamaan nuorten osallisuutta. (kaupungin internetsivut)

Opetussuunnitelman mukaan kaikki 6. luokkalaiset käyvät tutustumassa kouluun edeltävänä keväänä, jolloin he ovat siirtymässä kouluun. 7. luokan syksyllä ensimmäisinä päivinä tutustutaan, harjoitellaan sosiaalisia taitoja sekä erilaisia työtapoja. 7-luokkalaiset oppilaat pääsevät ryhmäytyspäivään, jossa voivat tutustua luokkakaveriinkin ja luokanvalvojaan. Ryhmäytyspäivät järjestetään yhteistyössä kaupungin nuorisojä ja raittiustoimen sekä seurakunnan kanssa. Koulu tekee yhteistyötä edellä mainittujen

lisäksi myös muiden koulujen, paikallisten yritysten sekä sosiaalitoimen kanssa. Yhteistyötä oppilaiden vanhempien kanssa tehdään tiiviisti ja koululla on toimiva vanhempainyhdistys. Paikkakunnalla toimii lastenparlamentti ja nuorisofoorumi, joissa myös koulun oppilailla on mahdollisuus olla jäsenenä. Koulu järjestää erilaisia juhlia ja tapahtumia, joiden tarkoituksena on lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta, opettaa käytöstapoja ja vaalia koulun perinteitä. Opetussuunnitelmassa kerrotaan myös, että erilaiset työskentelytavat ja opetusmenetelmät tukevat oppilaiden sosiaalisia taitoja ja eri oppiaineissa kiinnitetään huomiota työskentelyilmapiiriin. (opetussuunnitelma 2012.)

Oppilaat ovat iältään 7.-8. luokkalaisia, jolloin nuoret ovat murrosiässä siirtymävaiheessa lapsuudesta aikuisuuteen. Tällöin kehitykseen kuuluvat olennaisesti fyysinen kasvu, ajattelun kehittyminen ja sosiaalisia tekijöitä, jotka vaikuttavat myös psyykeen kehitykseen ja ajatteluun. Murrosiässä nuori irrottautuu omista vanhemmistaan ja liittyy kavereihin. Murrosiässä opetellaan tunne- ja sosiaalisia taitoja sekä omaksutaan arvoja ja rakennetaan maailmankuvaa. Murrosiässä nuori tarvitsee aikuisen tukea ja ohjausta vaikkakin saattaa kapinoida vanhempia vastaan irrottautuessaan heistä. Nuorisoporukoiden ja kavereiden rooli on hyvin merkittävä murrosiässä sillä heidän kautta nuori peilaa omaa kasvuaan. Kavereiden arvostus ja hyväksyntä ovat hyvin tärkeitä. Yksin jäämisen tunne voi aiheuttaa nuorella kokemuksen, että hän on arvoton ja ei-toivottu. Murrosikäiset nuoret tarvitsevat paljon tukea ja kannustusta aikuisilta. (Väestöliitto, Nurmi ym. 2014, 142-143, Anttila ym. 2007, 126)

Koulu on asettanut oppilaille seuraavia tavoitteita eri luokka-asteilla. 7. luokalla oppilas perehtyy uuteen oppimisympäristöön ja opettelee oppimaan oppimista. 7. luokalla haetaan omia oppimistyylejä ja asetetaan tavoitteita. Oppilas harjoittelee itsearviointia ja oman opiskelun reflektointia ja pyrkii muuttamaan toimintoja tavoitteiden mukaisiksi. 7. luokalla keskitytään luokan ja kouluyhteisön jäsenyyteen ja erilaisuuden ja monikulttuurisuuden hyväksymiseen. 7. luokalla tehdään yhden päivän mittainen työelämään tutustuminen. 7. luokan oppilaalla on valmius valita valinnaisaineet ja ottaa vastuu omasta oppimisestaan. Oppilas tiedostaa omat vahvuudet ja mahdollisuudet sekä pyrkii ymmärtämään perusopetuksen merkityksen elinikäiselle oppimiselle sekä ammatinvalinnalle. 7. luokan oppilaalla on valmiudet tieto- ja viestintätekniikan käyttämiseen. (opetussuunnitelma 2012.)

8. luokalla oppilas syventää opiskelutaitojaan ja pyrkii hyödyntämään omia vahvuuksiinsa itsearvioinnin ja reflektoinnin avulla. 8.luokalla syvennetään sosiaalisia taitoja ja pyritään hyväksymään ja hyödyntämään epäonnistumista osana oppimistapahtumaa. 8. luokalla oppilas pääsee luokkakohtaisesti teollisuusvierailuille. 8. luokan oppilas sitoutuu tekemiinsä valintoihin ja ottaa vastuuta kouluyhteisön viihtyvyydestä. 8. luokalla käynnistyvät ammatinvalinnan pohtiminen ja pyritään hyödyntämään tieto- ja viestintätekniikkaa apuna uravalinnoissa. (opetussuunnitelma 2012.)

Koulun toimintaa ohjaavat perusopetuslaki ja -asetus sekä opetussuunnitelmat. Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998) määrittelevät opetuksen tavoitteet ja perusteet sekä millaisia velvollisuuksia kunnalla on perusopetuksen järjestämisestä. Laki pitää sisällään mm. opetukseen, arviointiin, työaikaan, oppivelvollisuuteen ja oppilaan oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyviä säädöksiä. Peruskoulun tavoitteena perusopetuslain (628/1998) 2§ mukaan ”*opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana*”. (Perusopetuslaki, Finlex)

Osallisuudesta säädetään perusopetuslain 8. luvun 47 a § ”*Opetuksen järjestäjän tulee edistää kaikkien oppilaiden osallisuutta ja huolehtia siitä, että kaikilla oppilailla on mahdollisuus osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen sekä ilmaista mielipiteensä oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. Oppilaille tulee järjestää mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien sekä koulun järjestyssäännön valmisteluun.*” (Perusopetuslaki, Finlex)

Myös nuorisolain (72/2006) 8§ mukaan ”*Nuorille tulee järjestää mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa.*” (Nuorisolaki, Finlex)

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää sosiokulttuurisen innostamisen menetelmin pirkanmaalaisen yläkoulun yhden 8.luokan ilmapiiriä ja mahdollistaa oppilaille tilaisuuksia vaikuttaa oman luokkansa yhteishenkeen.

Tavoitteena on kehittää luokan yhteishenkeä sosiokulttuurisen innostamisen ja osallistavien menetelmin. Tutkimuksen tarkoituksena on tarjota oppilaille mahdollisuuksia vaikuttaa oman luokkansa yhteishenkeen.

Tutkimuskysymykset

1. Millaisia kokemuksia 7.-8. luokan oppilaille on luokan ilmapiiristä ja osallisuudesta?
2. Miten sosiokulttuurisen innostamisen menetelmät ovat vaikuttaneet oppilaiden osallisuuteen ja luokan ilmapiiriin?
3. Miten ilmapiiriä ja osallisuutta voidaan kehittää?

Teoreettisena viitekehyksenä toimivat osallisuus ja sosiaalipedagogiikan sosiokulttuurisen innostamisen menetelmät. Sosiokulttuurisella innostamisella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sitä, että oppilaiden mielipiteitä kuullaan ja heissä pyritään herättelemään aktivoitumista oman yhteisön hyväksi toimimisesta. Oppilaiden toiveista ja tarpeista lähtien pyritään toteuttamaan mahdollisimman mielekästä toimintaa, jonka avulla pyritään saamaan aikaan muutoksia oppilaiden kokemuksessa luokan ilmapiiristä. Osallisuutta tarkastellaan nuorten toimijuuden näkökulmasta. Tutkimuksen kautta saadaan tietoa nuorten kokemuksista kehitettäessä haastavassa tilanteessa luokan yhteishenkeä.

3.1. Tavoitteena parempi kouluviihtyvyys

Yleisesti ottaen kouluviihtyvyydellä tarkoitetaan oppilaan kokemusta siitä onko koulussa hyvä olla ja millainen on kouluhyvinvointi fyysisenä ja sosiaalisena tilana. Kouluviihtyvyys koostuu monesta asiasta ja siksi kouluviihtyvyyden arvioiminen voi olla haastavaa sillä jos määritellään kouluviihtyvyyden olevan hyvää tai huonoa on haastavaa määritellä mitkä asiat tuovat oppilaille positiivisia tai negatiivisia kokemuksia kouluviihtyvyydestä. Nuoret mieltävät monesti viihtyvyys sanan opetustilanteiden ulkopuolisiin tilanteisiin, kuten nuorten keskinäiseen kommunikaatioon, opettajan väliseen vuorovaikutukseen tai arkirutiineista poikkeaviin tapahtumiin. Viihtymättömyys taas liittyy usein siihen miten nuorten keskinäisissä vuorovaikutustilanteissa ilmenee haasteita. Epäoikeudenmukaisuus ja huono opetus liittyvät myös viihtymättömyyteen. (Harinen & Halme 2012, 17-18.)

Linnakylän ja Malinin (1997) tutkimuksessa kouluviihtyvyys määritellään kouluelämän laatuna. Termi on lähtöisin elämänlaadun käsitteestä, joka sisältää yksilön kokemuksen hänen sosiaalisen elämänsä tasosta ja monipuolisuudesta. Kouluviihtyvyys on hyvää oloa, joltakin tuntumista sekä iloa ja tyydytystä tuottavien asioiden olemassaoloa. (Linnakylä & Malin 1997, 114.)

Koulussa on tärkeää, että oppilas että opettaja voivat hyvin. Tärkeitä hyvinvoinnin pedagogiikkaan liittyviä asioita ovat ilo ja viihtyminen. Erilaisuuden ymmärtäminen, halu oppia ja yhteistyökyvyn oppiminen ovat haasteita, jotka vaikuttavat koulussa viihtymiseen. Koulun tehtävä tulisi olla mielikuvitusta vahvistava ja lapsilähtöinen, jolloin jokaisella olisi oikeus tehdä virheitä ja oppia niistä lannistumatta. Koulun tulisi tukea lapsia luovuuteen ja omaan ajatteluun sekä tunteiden ilmaisuun. (Jantunen & Haapaniemi 2013, 325).

Koulun henkilökunta on velvoitettu huolehtimaan oppilaiden hyvinvoinnista yhdessä vanhempien ja alueen muiden ammattilaisten kanssa. Koulussa oppilaiden hyvinvoinnista huolehtiminen tulee olla suunnitelmallista ja painotus ennaltaehkäisyssä tai varhaisessa puuttumisessa. ”Tällainen lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolehtiminen kasvat-
taa kouluviihtyvyyttä ja motivaatiota, mikä taas edistää oppimista”, kerrotaan oppilashuollon käsikirjassa. (Honkanen & Suomala 2009, 9-10)

Suomalaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista ollaan huolissaan, vaikka valtaosa heistä on terveitä ja voi hyvin. Hyvinvointi koostuu monesta eri osa-alueesta. Nämä ovat henkilökohtainen hyvinvoinnin tunne, psyykinen ja fyysinen terveys, kunnolliset elinolosuhteet (asuminen, työ ja toimeentulo) sekä sosioemotionaaliset suhteet. Hyvinvoinnin määrittely on henkilökohtaista ja pitää sisällään kokemuksen siitä miten ihminen tuntee itsensä psyykkisesti ja fyysisesti terveeksi ja voi hyvin sosioemotionaalisesti eli hänellä on pysyviä ihmissuhteita ja osaa hallita ja tunnistaa eri tunnetiloja. (Honkanen & Suomala 2009, 11-15.)

4 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

4.1. Osallisuus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää nuorten osallisuutta ja sen vuoksi on paikallaan määritellä mitä osallisuudella tarkoitetaan. Kokemus osallisuudesta voidaan määritellä haluna vaikuttaa omaan ympäristöönsä ja haluna olla osallinen omaa ympäristöään. Tällöin osallisuuden vastakohta on haluttomuus ja välinpitämättömyys vaikuttaa asioihin. Osallisuudella tarkoitetaan sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista pääomaa. Erään määritelmän mukaan lasten ja nuorten osallisuus liitetään syrjäytymisen ehkäisyyn. Osallisuus on kokemus kuulumisesta koulutuksen, työelämän, hyvinvointipalveluiden, demokraattisen päätöksen teon ja sosiaalisten suhteiden piiriin. Osallisuuden kokemuksella tarkoitetaan kuulumisuuden tunnetta yhteiskuntaan, omaan ympäristöönsä ja kokemusta omasta itsestään. Arvojen mukaan eläminen ja tarkoituksenmukaisuuden tunne ovat osa osallisuutta. Osallisuuden kokemusta voidaan parantaa tarjoamalla vaihtoehtoja nuoren elämänhallintaan ja antamalla vastuuta päätöksentekoihin. (Adams 2008, 31, Kiilakoski 2007, 8-12.)

Osallisuudessa on sekä yksilöllinen että yhteisöllinen näkökulma. Yhteisön on oltava sellainen, jossa nuoren on mahdollista olla osallinen ja kokea itsensä arvokkaana. Nuori ei yksin voi olla osallinen yhteisöä. Osallisuus on tunne, joka kertoo nuorten tarinoista, tiedoista ja käyttämistä puhetavoista. Osallinen nuori kokee olevansa pätevä ja kokee oman roolinsa yhteisössä tärkeänä. Yhteisössä, ryhmässä, yhteiskunnassa tai seurassa on oltava sellaiset rakenteet ja tilanne, että osallisuus on mahdollista. Osallinen voi olla omaan lähiympäristöönsä, kuntaansa tai yhteiskuntaan. Osallinen voi olla myös omaan ekosysteemiinsä eli suhteessa luontoon. (Kiilakoski 2007, 12-13.)

Edellytyksenä osallisuudelle on mahdollisuus toimia ja saada vastuuta ja valtaa asioista. Osallinen ihminen saa kantaa vastuuta niin itsensä, toisten ja yhteisön hyväksi. Tällöin ihminen voi sitoutua toimimaan yhteisten asioiden kehittämiseksi. Osallisuus on suhteessa perheeseen, ystävyys-suhteisiin ja yhteisöihin. Osallisuus voidaan kokea myös omien saavutusten kautta. Nuori, jota ei kiinnosta kunnallinen päätöksen teko, voi olla

hyvinkin osallinen ja arvostettu yksilö omassa ystäväporukassaan. (Kiilakoski 2007, 14, 16.)

Osallisuus on terminä kritiikkiä aiheuttanut käsite. Nuorille on olemassa lukuisia osallistavia toimenpiteitä, mutta siitä huolimatta nuorten kokemus omasta osallisuudestaan voi poiketa asiantuntijoiden lausunnoista. Aikuisten käsittämä osallisuus liitetään usein johonkin instituutioon, jolloin oletetaan, että nuoren tulisi olla osallinen esimerkiksi koulua. Nuorelta kysyttäessä vastaus voi olla eriävä. Nuoren kokemuksen mukaan hän voi pitää tärkeänä, että hän on osallinen omassa sosiaalisessa ympäristössään valitsemissa ryhmiin, jotka voivat aikuisten näkökulmasta olla sisäänpäin kääntyneitä, syrjiviä tai jopa syrjäyttäviä (Korkiamäki 2013, 83-84, 101.)

Nuoruus on kehitysvaiheena haastava osallisuuden kannalta, sillä se voi aiheuttaa rajoituksia sille millä tavalla osallisuutta voitaisiin edistää. Nuoret ovat kiinnostuneita vaikuttamaan asioihin ja koska he ovat oman itsensä ja elämänsä asiantuntijoita, heillä on paljon tietoa, jota aikuisilla ei ole. Nuorten kanssa osallisuuden edistäminen on toiminnan muuttamista, joka vaatii selkeää tavoitteellisuutta. International Youth Foundation on määritellyt osallisuuden päämäärät seuraavasti: ”*Nuoret saavuttavat vastuullisuuden ja luotettavuuden tunnun. Nuoret kehittävät omanarvontuntoaan, joka perustuu heidän kykyynsä tehdä valintoja ja aloitteita. He kokevat kuuluvansa yhteisön ja siihen kuuluviin aikuisiin ja vertaisiin. He haluavat käyttää aikaansa, ideoitaan ja lahjojaan parantaakseen yhteisöään.*” (Kiilakoski 2007, 17.)

4.1.1 Osallisuuden portaat

Lasten ja nuorten osallisuuden toteutumisen mahdollistajana voidaan käyttää viiden kohdan ”osallisuuden portaat” –mallia. Malli on Roger Hartin kehittämä tikapuumalli, jossa korkeammalle kohoamalla osallisuus toteutuu vahvemmin.

1. portaalla toiminta on yksisuuntainen prosessi, jossa puhutaan näennäisdemokratiasta. Tällöin lapsilta ja nuorilta tiedustellaan mielipiteitä ja toiveita, mutta aikuiset järjestävät ja päättävät lopulta mitä asioita tullaan tekemään.

2. portaalla on aikuisten ja lasten vuoropuhelu, jota ohjaavat aikuiset. Toisella portaalla keskustellaan lasten ja nuorten asioista, ideoidaan ja muotoillaan tavoitteita, mutta lopulta aikuiset päättävät miten asiat tehdään. Aikuiset asettavat raamit, joita ei voida kyseenalaistaa.

3. portaalla tehdään luovaa yhteistyöprosessia, jossa asiat etenevät yhteistyössä aikuisten ja lasten luovan prosessin kautta. Tämä mahdollistaa uusien asioiden synnyn ja avoimen pohdinnan raameista ja keskustelu tapahtuu ratkaisuhenkisesti. Aikuisilla on lasten ja nuorten näkemyksiä kohtaan arvostava asenne ja aikuiset pyrkivät aktiivisesti etsimään tapoja ja menetelmiä, jotka ottaisivat huomioon lasten ja nuorten ideat ja ajatukset.

4. portaalla ollaan jo matkalla kohti itsenäistä päätöksentekoa. Tällöin aikuiset tukevat lasten ja nuorten toimintaa ja vastuunottoa ryhmänä niin, että aikuisten rooli on pikemminkin mahdollistaja ja konsulttoijina. Aikuisen rooli on tulla apuun mikäli tilanne kriisiytyy. Lapset ja nuoret hallitsevat itse toimintaa.

5. portaalla tavoitellaan autonomiaa. Tällöin lasten ja nuorten toimintaa arvostetaan ja lasten ja nuorten osallisuus on toiminnan lähtökohta. Lasten ja nuorten ryhmä toimii ja suunnittelee toimintaa itsenäisesti. Lasten ja nuorten ryhmä käynnistää itsenäisesti projekteja, joihin he kutsuvat aikuiset mukaan yhteiseen päätöksentekoon. Aikuinen on taustalla vaikuttava mahdollistaja, joka tarjoaa resurssit ja linkin ympärillä oleviin toimijoihin ja yhteistyökumppaneihin. (Rantala 2011,146-147.)

Kuva 1. Roger Hartin osallisuuden portaat (Rantala 2011)

Osallisuuden eri muotoja voidaan tarkastella sen eri näkökulmista. Osallisuus ei viittaa pelkästään mielipiteen ilmaisuun vaan myös siihen, että lapset ja nuoret voivat itse osallistua tekemisen sisällön suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin on oikeaa osallisuutta. Osallisuus on käytäntöjä ja kokemusta. Joskus aikuiskeskeinen suunnittelu- ja kehittämistoiminta hidastavat tai estävät lasten ja nuorten osallisuutta. (Rantala 2011, 150-151.)

4.1.2 Osallisuuden merkitys nuoren kehitykselle

Osallisuuden kokemukset ovat tärkeitä persoonallisuuden ja luovuuden kehittymiselle. Osallisuuden merkitys nuorelle on tärkeää siksi, että osallisuuden kautta nuori rakentaa omaa minuuttaan. Merkittäviä asioita ovat joukkoon kuulumisen tunne ja vaikutusmahdollisuuksien tunne, jotka ovat tärkeitä nuoren mielenterveyden kannalta. Kuulluksi tuleminen ja vuorovaikutus ovat tärkeitä osallisuuden kokemuksessa. Nuorelle on hyvin merkityksellistä, että hänellä on ympärillään hänestä kiinnostuneita aikuisia, joiden kanssa nuori voi rakentaa omaa toimijuuttaan. (Mäkelä 2011, 13-16.)

Nuori rakentaa omaa minuuttaan oman kokemuksensa kautta ollessaan vuorovaikutuksessa toisen ihmisten kanssa. Nuoren kokemat erilaiset vuorovaikutustilanteet kehittävät persoonan eri puolia. Tämän kautta nuori tulee tietoisiksi omista vahvuuksistaan ja

heikkouksistaan. Jokainen ulkopuolisuuden tai osallisuuden tunteen kokemus on merkityksellinen, jolloin nuori voi peilata itseään suhteessa muihin. Tämän kautta nuoren varmuus omasta itsestään arvokkaana yksilönä vahvistuu. On tärkeää, että nuoren kanssa toimiva aikuinen on kiinnostunut ja kunnioittava nuorta kohtaan, sillä se edistää kokonaisen minuuden rakentumista.

Kokemus siitä, että voi vaikuttaa omaan maailmaansa olemalla itse aktiivinen toimija, on merkityksellistä nuorelle. Osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien kokemus voi ennaltaehkäistä mielenterveysongelmien, kuten masennuksen puhkeamista nuorilla. Suomalainen itsenäisyyden ihannoiti, voi nuorelle olla stressaavaa. Liika stressi itsenäisyydestä voi lamaannuttaa nuoren aloitteellisuutta. (Mäkelä 2011, 16-20.)

Ihminen on luonnostaan yhteisöllinen ja tarvitsee ympärilleen ryhmän, johon tuntee kuuluvansa hyväksyttynä yksilönä. Aluksi lapsille tämä yhteisö on perhe, mutta nuoruudessa rinnalle tulee muitakin ryhmiä kuten koulu ja harrastukset. Jokaisessa yhteisössä nuori voi olla vuorovaikutuksessa eri ihmisten kanssa ja laajentaa tunnettaan hyväksyttynä olemisesta. Eri ryhmissä toimiessaan nuori voi vaikuttaa rakentavasti yhteisöjensä asioihin, jonka kautta nuori samalla rakentaa omaa minuuttaan ja vahvistaa omaa toimijuuttaan. Sosiaalinen terveys ja hyvinvointi muodostavat yhdessä yhteisöllisyyden. Yhteisöllisyyden selkärangana toimii osallisuus. (Mäkelä 2011, 20-21.)

Nuoret eivät ole välttämättä tottuneet osallistumaan ja vaikuttamaan omiin asioihinsa ja siitä syystä nuoret eivät välttämättä koe osallistumista automaattisesti omana perustarpeenaan. Nuorilla ei välttämättä ole tietoa, halua, motivaatiota tai tarvetta osallistua päätöksentekoon ja asioihin vaikuttamiseen, joten se on asia, jota nuorten täytyy itse oppia. Aikuiset nuorten ympärillä voivat kannustaa ja herätellä nuorissa osallistumisen halua. Nuorten on koettava vahvaa osallisuutta yhteisöstään, jotta he voivat kokea voivansa vaikuttaa siellä. Myös omalla roolilla yhteisössä on nähty olevan merkitystä. Nuorille suunnattuja vaikuttamisen väyliä ovat mm. oppilaskunta, nuorisovaltuusto, lasten- ja nuorten parlamentti sekä nuorten äänikokoukset. Tämän lisäksi mukana olo erilaisissa sosiaalisissa aktiviteeteissa, harrastus- ja yhdistystoiminnoissa voi lisätä nuorten halua osallistua ja vaikuttaa. (Nousiainen & Piekkari 2007, 5-9.)

Valtakunnallisesti on kiinnitetty huomiota siihen, että koulumaailman tulisi olla nuorten näkökulmasta enemmän osallistuva ja yhteisöllisyyteen olisi tärkeää panostaa. Uusi opetussuunnitelma määrittelee seitsemän laaja-alaista tavoitetta, joiden mukaan nuorten olisi tärkeää muun muassa oppia ajattelua ja oppimaan oppimista. Tärkeää on myös kulttuurisen oppimisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun kehittyminen sekä osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä tulevaisuuden rakentaminen. (Nissilä 2015, 22-23.)

4.1.3 Yhteisöt, verkostot ja ryhmät

Yhteisö mahdollistaa elämän. Lapsena opitaan lähiyhteisön kieli, arvot, tottumukset ja tavat. Nuoruusiässä jokainen voi ottaa vaikutteita haluamistaan muista yhteisöistä ja alakulttuureista. Tällöin nuori alkaa itsenäistyä perhepiiristään. Yhteisön jäsenyys on itsestään selvää ja se tapahtuu vuorovaikutuksessa yhteisön muiden jäsenten kanssa. Yhteisö sanana tarkoittaa luonnollista yhteenliittymää, jonka avulla selviydytään arjen haasteista. Aluksi yhteisön perustana on sukulaisuus tai naapuruus, mutta myöhemmin myös valitut yhteisöt, joihin ihminen haluaa kuulua. Yhteisöä ylläpitävä tekijä on yhteisön jäsenten yhteisyyden kokemus. Ajoittain voi kokea olevansa jonkin yhteisön jäsen, vaikka ei toimitakaan aktiivisesti vuorovaikutuksessa sen jäsenten kanssa. Oma osallistuminen yhteisön toimintaan, tavoitteiden tärkeys ja yhteisön jäsenyys tekevät yhteisöllisyyden kokemuksesta syvällisen ja merkityksellisen. Yhteisöön kuuluminen on vapaaehtoista ja niinpä esimerkiksi koululuokka ei välttämättä ole yhteisö, johon nuori haluaa kuulua. (Kopakkala 2005, 29-32.)

Sosiaaliseen verkostoon kuuluminen tapahtuu yleensä jonkin kriteerin perusteella. Tyypillisesti sukulaisuus, naapuruus, harrastukset, etninen tausta, vapaa-aika, ystävyys tai uskonto vaikuttaa ihmisten suhteisiin. Usein ihmisillä on useita eri verkostoja, joihin he kuuluvat. Verkostoon voi kuulua niin ettei edes välttämättä tunne muita verkoston jäseniä. Verkostolle tyypillisiä piirteitä ovat keskinäinen samankaltaisuus ja siteiden vahvuus. Pienet verkostot voivat olla hyvin merkityksellisiä yksilön identiteetille. (Kopakkala 2005, 35-36.)

Ryhmä on joukko ihmisiä, jolla on pysyvä ryhmän koko, tarkoitus ja säännöt. Tärkeää on vuorovaikutus muiden ryhmän jäsenten kanssa. Työnjako, roolit ja johtajuus muotoutuvat vuorovaikutuksessa hyvinkin nopeasti. Ihmisjoukosta muotoutuu ryhmä, kun

sillä on jokin yhteinen tavoite, ryhmäläisillä on keskinäistä vuorovaikutusta ja ryhmän jäsenet tietävät ketä ryhmään kuuluu. Jäsenten tuttuus ja rajattu tavoite erottavat ryhmän yhteisöstä tai verkostosta. Useasti ihmiset kuuluvat moniin ryhmiin samaan aikaan. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi koululuokka, harrastusporukka tai ystäväpiiri. Yleensä ihmiset tietävät mihin ryhmiin he kuuluvat ja ryhmän jäsenet myös merkitsevät jotain toisilleen. (Kopakkala 2005, 36-37.)

Ryhmädynamiikka tarkoittaa ryhmän voimavaroja, sisäistä voimaa. Puhuttaessa ryhmäilmiöstä tarkoitetaan sillä ryhmän tapaa toimia. Ryhmädynamiikka rakentuu ryhmän jäsenten keskinäisestä vuorovaikutuksesta ja kommunikaatiosta. Ryhmän jäsenet liittyvät toistensa kanssa sen mukaan miten he tuntevat olonsa turvalliseksi ryhmässä. (Kopakkala 2005, 36-37, 58.)

4.1.4 Vuorovaikutus ja roolit

Vuorovaikutus on tulkintaa, havaintoja ja tekoja ihmisten välillä. Toisten ihmisten käytöksestä tehdyt tulkinnat vaikuttavat jokaisen toimintaan. Ihmiset eivät reagoi toisten ihmisten tekoihin vaan omiin tulkintoihinsa tapahtuneesta. Tulkintaa toisten käytöksestä tehdään oman kokemuksen ja odotusten perusteella. Toisinaan toisten ihmisten käytös voidaan tulkita virheellisesti, sillä usein ihmiset itse antavat omalle toiminnalleen erilaisen merkityksen, kuin millä tavalla toinen sitä tulkitsee. Ihmisillä on käsityksiä elämästä, itsestään ja muista ihmisistä. Havainnoitaessa toisen ihmisen käytöstä tulkitaan samalla hänen tarkoitusperiään. Elämää on usein vaikeaa ymmärtää ja hallita, joten ihmiset tekevät havainnoista tulkintoja ja muodostavat niistä tarinoita. Nämä tarinat kertovat meille millaisia itse olemme. Ihmisten ollessa vuorovaikutuksessa keskenään he käyttäytyvät toisiaan kohtaan sen perusteella millainen kokemus heillä on ihmisen aikaisemmasta käyttäytymisestä. Tämä taas vaikuttaa vuorostaan myös toisen ihmisen käyttäytymiseen. Ryhmille muodostuu usein yhteisiä omia tarinoita. (Kopakkala 2005, 21-24.)

Vuorovaikutus tapahtuu aina kahden ihmisen välillä. Vuorovaikutustilanteessa jokainen ihminen pyrkii tavoitteellisesti saavuttamaan sopivan aseman ja riittäviä etuja ryhmän avulla. Vuorovaikutus on aina halua vaikuttaa toiseen ihmiseen. Vuorovaikutuksen kautta viestimme toiselle asioita, jolla pyritään saamaan aikaan toisessa halutunlainen

reaktio. Keho havainnoi ympärillä olevaa ilmapiiriä reagoimalla muihin. Mikäli ympärillä on jännittynyt ilmapiiri, tarttuu sen omaan kehoon, jonka avulla voidaan päätellä huoneessa olevaa ilmapiiriä. Keho antaa hyvin arvokasta tietoa ympärillä tapahtuvista asioista. (Kopakkala 2005, 37-38, 57.)

Pajun ja Hoikkalan (2011) tutkimuksen mukaan nuoret eivät halua erottua ikävällä tavalla ryhmässä. Tästä syystä nuorille oma ulkonäkö ja vaatetus ovat merkittäviä asioita, jotka vaikuttavat sosiaalisissa suhteissa. Nuorille koulu voi olla myös sosiaalisesti kuormittava paikka. Esimerkiksi ”moi” sanominen voi olla toista loukkaavaa, ylistävää tai tavallista riippuen siitä millä äänen sävyllä ja ilmeellä se esitetään.

Ihmiset käyttäytyvät eri tilanteissa eritavalla. Heillä on eri rooleja, joita he ottavat käyttöönsä eri tilanteissa. Pohdittaessa rooleja on otettava huomioon vuorovaikutus ja ryhmän toiminta sekä oma käyttäytyminen. Roolit selkiyttävät vuorovaikutusta ja helpottavat toiminnan tulkitsemista. Osat rooleista sisältävät odotuksia, joiden mukaan henkilön odotetaan käyttäytyvän. Tavattaessa ihmiset kohtaavat toisiaan oletettujen roolien perusteella. Ihmisten tuntiessa toisensa paremmin voivat roolit muuttua persoonallisemmiksi. Roolin käsite liittyy sosiaalipsykologiassa sosiaaliseen asemaan. Roolien ajatellaan määräytyvän muiden odotusten kautta, ulkoapäin. Näin ihminen alkaa käyttäytyä tilanteen mukaan tarjolla olevan roolin perusteella. Uudessa vuorovaikutus tilanteessa ihmiset pyrkivät tunnistamaan mihin rooliin henkilö kuuluu. Tämän jälkeen henkilöä kohtaan asetetaan odotuksia tämän roolin perusteella. (Kopakkala 2005, 96-98.)

4.2. Osallistava ja innostava pedagogiikka

Tutkimuksen kannalta kaksi tärkeää pedagogiikan muotoa ovat sosiaalipedagogiikan sosiokulttuurinen innostaminen ja osallistava pedagogiikka. Nämä ovat pedagogisia lähestymistapoja, joissa huomioidaan oppilaan oman aktiivisuuden ja osallisuuden tärkeys.

4.2.1 Sosiokulttuurinen innostaminen

Sosiokulttuurinen innostaminen on sosiaalipedagogiikan soveltamisen muoto, jossa yhdistyvät sosiaalinen, kasvatuksellinen ja kulttuurinen toiminta. Innostamisen keskeisimpiä tavoitteita ovat ihmisten elämänlaadun parantaminen ja tietoisuuden herättäminen. Merkittävää on ihmisten oma osallistuminen ja toiminta omassa elinympäristönsään elämänolosuhteidensa parantamiseksi. Sosiaalisessa merkityksessä se on yhdessä tekemistä ja yhteisöön kuulumista. Kasvatuksellisella ulottuvuudella ihmisiä tuetaan oppimiseen ja kasvuun. Kulttuurisilla toimintamuotoja hyödyntämällä tuetaan ihmisten luovuutta ja ilmaisua. (Nivala 2010, Kurki 2000, 7, 11, 19, 46-47).

Innostamisen tärkeimmät toiminnan muodot ovat erilaiset kasvatukselliset, kulttuuriset ja taiteellisen ilmaisun aktiviteetit sekä sosiaalinen ja vapaa-ajan virkistysellinen toiminta. Kaikkien sosiokulttuuristen aktiviteettien tavoitteena on edistää ihmisten organisoitumista ja oppimista itse tekemällä ja kokemalla. Innostamista voidaan toteuttaa monella eri elämän alueella, kuten vapaa-ajalla, urheilussa, turismissa ja koulumaailmassa sekä monenlaisten ryhmien keskuudessa, kuten vanhusten, lasten ja nuorten sekä vankien ja huumeidenkäyttäjien keskuudessa. (Kurki 2000, 21)

Innostamisen kulttuurisen toiminnan tavoitteina ovat luovuuden ja monipuolisen ilmaisun kehittyminen, jolloin korostuvat taiteet eri muodoissaan. Sosiaalisella ulottuvuudella tavoitteina ovat ihmisten oma osallistuminen ja sen avulla integroituminen yhteisöön ja yhteiskuntaan. Kasvatuksellisella ulottuvuudella tavoitteina ovat ihmisen persoonallinen ja kriittisen ajattelun kehittyminen, asenteiden muutos, oman vastuun tiedostaminen, herkistyminen sekä motivaation herättäminen. (Kurki 2000, 23-25, 46-47)

Innostaminen on kasvatuksellista toimintaa, jossa tuetaan ihmisen sosiaalista kasvua, sosiaalisen tietoisuuden herättämistä sekä sosiaalista sitoutumista. Innostamisen avulla vahvistetaan solidaarisuutta yksilöiden ja ryhmien välillä sekä tuetaan ihmisiä itse osallistumaan yhteisöjensä kehittämiseen. Kasvatuksella pyritään auttamaan ihmisiä toteuttamaan itseään ja elämään kaikilla olemassaolon tasoilla. Innostaminen on ihmisten sosiokulttuurisessa ympäristössä toteutettava kasvatuksellinen tekniikka, jota toteutetaan yleensä koulukasvatuksen ulkopuolella. (Kurki 2000, 19, 41-42.)

Innostaja toimii sosiaalisten prosessien liikkeelle saattajana. Innostajan ydinosuamista ovat spontaanisuus, ilmaisun herkkyys, vapaus ja luovuus. Innostajan omat asenteet, odotukset ja uskomukset sekä persoonalliset piirteet, kuten itsetuntemus ja psyykkinen tasapaino ja kypsyyt ovat oleellisia työn kannalta. Innostaja kykenee herättämään ihmisten aktiivista osallistumista. Hän on toimija, joka herkistää ryhmiä aloitteellisuuteen sekä integroi ihmiset ympäristöönsä motivoiden heitä tutkimiseen, luovuuteen, reflektioon ja sosiaaliseen organisoitumiseen. Innostajan tehtävänä on toimia katalysaattorina, joka auttaa aikaansaamaan prosesseja, joiden varsinaisina toteuttajina ovat ihmiset itse. Lisäksi innostaja on läsnä yhteisön ihmissuhteissa, ihmisten arkipäivän elämässä. (Kurki 2000, 81-84.)

4.2.2 Osallistava pedagogiikka

Osallistava pedagogiikka on sekä osallistavaa kasvatusta että yhteistoiminnallista oppimista. Osallistava pedagogiikka kuuluu yhtenä osana yleiseen kasvatustieteeseen. Yleiseen kasvatustieteeseen kuuluvat myös kasvatuksen, koulutuksen ja opetuksen osa-alueet. Yleisen kasvatustieteen tarkoitus on selittää miten kasvatusta ja kasvu, opetus ja oppiminen sekä koulutus ja koulunkäynti toimivat keskenään. (Rinne, Kivirauma & Lahtinen 2004, 57–59)

Osallistava pedagogiikka painottuu oppilaiden vuorovaikutukseen ja sen avulla pyritään tukemaan oppilaiden toimijuutta ja aloitteellisuutta. Oppilaat ovat opetuksessa keskustelumppaneita niin toisten oppilaiden kuin opettajankin kanssa. Osallistava pedagogiikka kehittää oppilaiden aktiivista kuuntelua ja jakaa opettajan vastuuta oppilaille. Oppilaiden osallistuminen voi olla hyvinkin monipuolista ja luovasti toteutettua. Osallisuutta voidaan tukea esimerkiksi pulpettien sijoittamisella niin, että oppilaat näkevät toisensa, eivätkä ole riveissä niin, että oppilaat näkisivät vain opettajan. Opetuksen työtavat ja oppimiskäytännöt voivat olla myös luovia ja oppilaiden toiveiden ja tarpeiden mukaisia. Osallistava oppiminen motivoi oppilaita, kun oppilaille annetaan mahdollisuus ratkoa ongelmia ja vaikuttaa sisältöjen valintaan. (Kumpulainen, Krokfors, Liponen, Tissari, Hilppö & Rajala 2010, 50-51.)

Tutkivalla asenteella voidaan laajentaa opetusta niin, että oppilaat osallistuvat tiedon hakuun. Mikäli opettaja käyttää vain oppikirjoja hyväkseen, opetuksessa voi tieto jäädä

irrationalseksi osaksi. Jos taas oppilaat osallistetaan tiedonhakuun ja tiedon kriittiseen pohdintaan voidaan saada tutkittavasta asiasta aikaan laajempi ja monimutkaisempi todellisuus. Tiedonhakua voidaan tehdä oppikirjojen lisäksi esimerkiksi sanoma- ja aikakauslehdistä, tietokirjoista sekä ulkopuolisilta asiantuntijoilta esimerkiksi haastattelemalla tai sähköpostitse. (Kumpulainen ym. 2010, 52.)

Osallistavan pedagogiikan tarkoituksena on auttaa oppilaita näkemään, että koulussa opetettava tieto on yhteydessä koulun ulkopuolisiin asioihin. Tällöin oppilaat voivat ymmärtää, että tiedolla on yhteyksiä muihin asioihin, kun he pääsevät käytännössä käyttämään tietoa eri tilanteissa. Osallistava pedagogiikka kannustaa oppilaita hyödyntämään oppilaiden omia tietoja ja taitoja sekä havaintoja hyödykseen. Tällöin oppilaat voivat hyödyntää esimerkiksi harrastuksissa tai vapaa-ajalla hankittua tietoa koulussa. Kun oppilaat pääsevät yhdistämään omaa tietoaan ja koulussa opittua tietoa, he oppivat ymmärtämään millainen arvo heidän omilla kokemuksilla on suhteessa koulussa opittaviin asioihin. (Kumpulainen ym. 2010, 52-53.)

Opettajan tehtävänä on osallistavassa oppimisessa se, että vuorovaikutus on tavoitteellista ja opetus tavoitteiden mukaista. Oppilaita voi ohjata keskustelemaan omista ja toisten ajatuksista. Samaan aikaan harjoitellaan neuvottelutaitoja ja vuorovaikutustaitoja. Luokan on hyvä sopia säännöistä, jotka ohjaavat oppilaiden keskustelua. Tutkiva keskustelu ohjaa oppilaita kriittiseen ja rakentavaan keskusteluun ja mielipiteiden perusteluun. Tällöin oppilaat voivat perustella tietonsa esimerkiksi lukemaansa tietoon tai omaan kokemukseen tai asioihin, joita on itse nähnyt. (Kumpulainen ym. 2010, 54-55.)

Yhteistoiminnalliset opiskelumenetelmät ovat hyviä sen vuoksi, että niiden avulla oppilaiden aloitteellisuus ja vastuullisuus toimijana kehittyvät. Pienryhmätyöskentelyssä opettajan on ohjattava oppilaita pysymään aiheessa ja otettava huomioon oppilaiden valtasuhteet. Vertaisvuorovaikutus on lähtökohtaisesti tasavertaisempaa, kuin oppilaan ja opettajan välillä, mutta opettajan on hyvä huomioida pienryhmien oppilaiden roolit ryhmässä. Tällöin opettajan on hyvä kiinnittää oppilaiden huomio siihen, että jokainen toimisi aktiivisena ryhmän jäsenenä. (Kumpulainen ym. 2010, 55-56.)

Oppilas voi olla osallistavassa opetuksessa aktiivinen tai passiivinen osallistuja. Passiivinen oppilas on paikalla opetustilanteessa ottaen vastaan tietoa, kuitenkin itse osallis-

tumatta opetukseen. Aktiivinen oppilas taas osallistuu opetukseen esimerkiksi viittamalla tai pyrkimällä itse aktiivisesti oppimaan opetettavaa asiaa. Osallistumisen aste voi vaihdella oppilaalla tunnin aikana. Oppilas voi olla tunnilla myös osaton, mikäli hän syrjäytyy opiskelusta tai jää pois oppitunnilta. Opettajalla on suuri vaikutus osallistuvaan opetukseen. (Kivimäki & Koivu 2012)

5 MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS

5.1. Tutkimusstrategian esittely

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tapaustutkimus, jossa on toimintatutkimuksen piirteitä. Tutkimuksen tavoite on lisätä 8. luokan oppilaiden kouluviihtyvyyttä ja osallisuuden kokemusta luokassa. Tutkimuksen alussa tehtiin alkuanalyysi luokan lähtötilanteesta pienryhmissä toteutettujen teemahaastattelujen sekä opettajan jo keräämien kyselylomakkeiden kautta. Pienryhmähaastatteluissa tutkija kirjasi oppilaiden kertomat asiat taululle kirjoittaen. Pienryhmähaastattelut myös nauhoitettiin ja litteroitiin. Toinen lomakkeista oli kerätty syksyllä ja toinen keväällä. Lomakkeissa oli sekä monivalintaa avoimia kysymyksiä.

Toimintavaiheessa tutkija kysyi oppilaiden mielipiteitä ryhmäytyspäivistä jokaisen päivän jälkeen lyhyellä pikapalautteella, joka sisälsi kolme avointa kysymystä. Tutkija toimi sekä ryhmäytysten ohjaajana että tutkijan roolissa samanaikaisesti tarkastellen luokassa tapahtuvia tilanteita. Jokaisen ryhmäytyspäivän jälkeen tehtiin suunnitelmat seuraavaa ryhmäytyspäivää varten tutkijan tekemien havaintojen, opettajien ja kuraattorin kokemusten sekä oppilaiden antamien palautteiden pohjalta.

Loppukartoitus tehtiin koulun aikuisten kohdalla teemahaastattelun kautta ja kantasuomalaisien oppilaiden kohdalla kyselylomakkeen kautta. Koulun aikuisten haastattelu nauhoitettiin ja se litteroitiin. Maahanmuuttajataustaiset oppilaat saivat antaa palautetta palautelomakkeen pohjalta käydyn pienryhmäkeskustelun kautta suullisesti niin, että suomi toisena kielenä opettaja kirjasi oppilaiden mielipiteet ylös. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden tukena kielen ymmärtämisessä oli jokaisessa ryhmäytyspäivässä sekä loppupalautetta tehtäessä suomi toisena kielenä opettaja.

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkittavaa kohdetta ja se alkaa aina kentän kartoittamisella, jossa tutkija toimii. Kvalitatiivisen tutkimuksen avulla pyritään kuvaamaan todellista elämää ja todellisia tilanteita. Tilanteet ovat usein hyvin moninaisia. Tutkittavaa kohdetta pyritään kuvaamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. KvaliMOTV:n internetsivujen mukaan kvalitatiivinen tutkimus pitää sisällään erilaisia aineistonkeruunmuotoja, joiden avulla ihmistä ja ihmisen toimin-

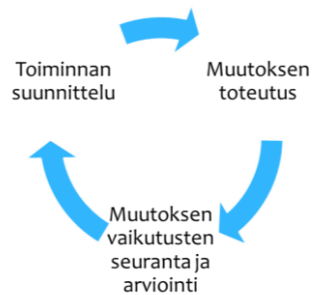
taa voidaan tutkia. (Hirsjärvi, Remes & Sarajärvi 2007, 176-177, Hirsjärvi, Remes & Sarajärvi 2009, 161, 164, Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tapaustutkimuksessa kerätään yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa pienestä joukosta tai yksittäisestä tapauksesta. Tyypillisesti valitaan jokin tilanne tai joukko tapauksia, joiden kohteena on joko yksilö, ryhmä tai yhteisö. Tapaustutkimuksessa keskitytään prosesseihin ja luonnollisissa tilanteissa oleviin yksittäisiin tapauksiin. Tapaustutkimuksessa kerätään tutkimustietoa eri metodeja käyttäen mm. havainnoimalla, haastattele-malla ja dokumentteja tutkien. Tavoitteena on kuvailla ilmiöitä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 130-131.)

Toimintatutkimus on käytännönläheistä ja tutkimuksen tarkoituksena on tutkia ihmisten arkipäivää ja jokapäiväistä toimintaa. Tarkoituksena on tarjota uudenlaista ymmärrystä koskien arkista toimintaa. Toimintatutkimuksessa yksilöt pohtivat ja kehittävät yhteisön kanssa omaa toimintaansa sekä kehittelevät vaihtoehtoja ongelmien ratkaisemiseksi ja tavoitteiden toteutumiseksi. Yhdessä tuotetaan uutta tietoa toiminnasta yhteisössä. Toimintatutkimus on reflektiivistä, tutkimus on käytännön läheistä, siinä tapahtuu jokin muutosinterventio sekä ihmiset ovat osallistuvia tutkimuksen kulkuun. (Heikkinen ym. 1999, 6-37).

Tutkija on tutkimusprosessin ajan aktiivisessa roolissa, toimintaan innostaja. Toimintatutkimus tutkii sosiaalista elämää ja vuorovaikutusta. Toimintatutkimus on ajallisesti rajattu ja raportissa on havaittavissa eräänlainen juoni, jossa on alku, tapahtumat ja loppu. Toimintatutkimus voi olla interventioon perustuva, käytännönläheinen, osallistava, reflektiivinen ja sosiaalinen prosessi. Toimintatutkimuksen tarkoituksena on tutkia sosiaalista todellisuutta, jotta sitä voitaisiin muuttaa ja toisaalta muuttaa todellisuutta, jotta sitä voisi tutkia. Osallistava toimintatutkimus korostaa yhteisön jäsenten osallistumista tutkimukseen. (Heikkinen ym. 1999, 40, 44-45, Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2006, 16 17.)

Tämä tutkimus omaa toimintatutkimuksellisia piirteitä, mutta ei ole sitä täydellisesti, sillä tämä tutkimus oli kestoltaan lyhyellä aikaa toteutettu. Jokaisen ryhmäytyspäivän päätteeksi aina arvioitiin vaikutuksia ja tehtiin suunnitelmat seuraavaa kertaa varten.

Kuva 2. Toimintatutkimuksen eteneminen (Saarinen-Kaupponen & Puusniekka 2006)

Teemahaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jossa teema-alueet on tiedossa etukäteen. Teemahaastattelu sijoittuu strukturoidun lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin. Teemahaastattelussa annetaan ihmisen vapaalle puheelle tilaa. (Hirsjärvi ym.2009 208, Saarinen-Kaupponen & Puusniekka 2006.)

5.2. Aineiston keruu

Tutkimuksen aineistonkeruu menetelmänä toimii erään pirkanmaalaisen koulun luokan oma opettajan keräämät oppilaskyselyt, joissa jokainen oppilas on saanut monivalinta- ja avointen kysymysten perusteella kertoa mielipiteitä kouluviihtyvyydestä ja ilmapiiristä. Nämä on vuosittain kerättävät *oppilaskysely* ja *meidän luokan ilmapiiri* -kyselyt kerätään, joka luokalta samana päivänä koko koulussa. Oppilaskysely kerätään syksyllä ennen syyslomaa viikolla 41 ja meidän luokan ilmapiiri –kysely kerätään keväällä helmikuussa ennen talvilomaa viikolla 8. Näiden kyselyiden perusteella luokassa on havaittu haasteita kouluviihtyvyyden suhteen. Tutkimukseen valittiin oppilaskyselystä avoimet kysymykset. Tarkastelematta jätettiin ”Nimeä luokkasi lukukauden...” ja ”Kiusataanko luokallasi jotakuta?” –kysymykset, sillä ne sisältävät oppilaiden nimiä. Meidän luokan ilmapiiri -kyselylomakkeesta tarkastelin kaikkia muita kysymyksiä, paitsi kysymyksiä 10. ja 11. sekä purjehdusretki (sosiometri) tehtävää, koska niissä kysytään nimiä.

5.2.1 Alkukartoitus

Nuorten mielipiteitä yhteishenkeä kohottavasta toiminnasta kerättiin ryhmähaastattelun avulla. Alkukartoitustilanne selvitettiin pienryhmissä toteutetuilla teemahaastatteluilla, jolloin luokka jaettiin kolmeen osaan. Keskusteltavia teemoja olivat kouluviihtyvyys,

hyvä yhteishenki, luokan plussat ja miinukset sekä mitä toimintaa oppilaat toivoisivat. Pienryhmähaastatteluissa vastauksia kerättiin sekä paperilapuilla että haastattelemalla ja tutkijan kirjaamalla oppilaiden vastauksia mind mapiksi valkotaululle. Yhden ryhmän haastattelu vei n. 20 minuuttia, jolloin muut oppilaat pelasivat lautapelejä luokanvalvojan ja kuraattorin kanssa. Mind map:ien teko ja ideointi nauhoitettiin ja mind mapit valokuvattiin. Alkukartoituksen jälkeen tutkija esitteli lyhyesti tulokset opettajalle ja kuraattorille ja yhdessä heidän kanssaan tehtiin alustava suunnitelma syksyn toimintapäivistä. Tutkija painotti, että suunnitelma on alustava, sillä idea ryhmäyttävissä toimintapäivissä on se, että nuoret voivat jokaisen päivän jälkeen vaikuttaa seuraavan toimintapäivään.

5.2.2 Toimintapäivät

Toimintapäivien aikana tutkija kirjoittaa tutkijanpäiväkirjaa tekemistään havainnoista. Tutkija pyrkii erityisesti kiinnittämään huomiota alkukartoituksessa selvinneisiin haasteisiin. Tutkija kävi keskustelua luokanvalvojan ja kuraattorin kanssa aina toimintapäivien väleissä. Jokaisen toimintapäivän jälkeen kysyttiin oppilailta heidän mielipiteitään päivästä sekä toiveita seuraavaa päivää varten. Toiveita pyrittiin huomioimaan mahdollisimman hyvin niin, että se oli projektin tavoitteiden ja oppilaiden mielipiteiden mukaista. Tärkeänä asiana huomioitiin koko toimintavaiheen ajan se, että tutkittavat eli luokan oppilaat olivat osallisia ja tärkeä osa muutokseen pyrkimistä. (Kuula 1999, 10.)

Ensimmäinen toimintapäivä elokuussa

Elokuussa 2015 toteutettiin koululla nuorten ideoiden perusteella suunniteltu ryhmäyttävä toimintapäivä. Aamupäivä alkoi luokanvalvojan luokasta, josta siirryttiin yhdessä liikuntasaliin, jossa tutustuttiin, harjoiteltiin kontaktin ottamista, tervehtimistä, läsnäoloa ja yhdessä tekemistä. Aamupäivällä oli tutustumisleikkejä, läsnäoloharjoitus, näytelmän pätkä, josta keskusteltiin sekä pelattiin pareittain pelattavaa jättijalkapalloa kahdessa joukkueessa.

Lounaan jälkeen iltapäivällä tavattiin kotitalousluokassa. Oppilaat jaettiin kolmeen ryhmään, joissa he saivat keskustella heitä yhdistävistä asioista. Tämän pohjalta he saivat luoda ryhmälleen logon. Tämän jälkeen ryhmät saivat toteuttaa kakun, jossa olisi ryhmän logo. Lopuksi kakut syötiin yhdessä samassa pöydässä ryhmän kanssa.

Ensimmäiseen ryhmäytyspäivään oli varattu aikaa kokonainen koulupäivä, eli klo 9-13. Toimintapäivän päätteeksi nuorilta kysyttiin pikapalaute, jolloin he saivat kertoa lyhyesti mikä oli mukavaa, mikä ei ollut mukavaa ja mitä ideoita tai odotuksia heillä oli seuraavaa kertaa varten.

Toinen toimintapäivä lokakuussa

Lokakuun ensimmäinen ryhmäyttävä aamupäivä toteutettiin luokanvalvojan luokassa. Toimintapäivä alkoi kuulumisten kysymisellä. Tämän jälkeen ryhmäytyksen ohjaaja esitteli itsensä ja oman taustansa lyhyesti uudelleen. Ryhmäytyksen ohjaaja kertoi ja näytti power point diojen kautta lyhyesti oppilaiden kokemukset luokan vahvuuksista ja heikkouksista sekä toiveista miten he toivoisivat asioiden olevan. Vahvuuksista keskusteltiin ”minuuden markkinat” -tehtävän ja ”minun vahvuuteni tai unelma ammattini” -postit lappujen kautta. Pienryhmissä luotiin yhteinen luokkahenkisopimus. Tähän toimintapäivään oli varattu kaksi oppituntia. Toimintapäivän päätteeksi nuorilta kysyttiin pikapalaute.

Kolmas toimintapäivä lokakuussa

Lokakuun toinen ryhmäyttävä aamupäivä toteutettiin koulun musiikkiluokassa. Toimintapäivän ensimmäinen oppitunti alkoi kuulumisten vaihdoilla ja vahvuus tehtävällä. Tämän jälkeen käytiin läpi temperamentteja värien kautta, jolloin keskusteltiin siitä miten erilaisia oppilaat ovat temperamenteiltaan keskenään. (Dunderfelt 2012.) Tämän jälkeen käytiin läpi kiusaamista ja väkivaltaa termien ja tilanteiden kautta. Seuraava oppitunti soitettiin yhdessä djembe- ja bongorummuilla rytmejä. Kolmas tunti käytettiin bändinä soittamiseen kuvionuottien avulla. (Helsinki missio, kuvionuotit.) Tähän toimintapäivään oli varattu kolme oppituntia. Toimintapäivän päätteeksi nuorilta kysyttiin pikapalaute.

Neljäs toimintapäivä marraskuussa

Marraskuun toiminnallinen iltapäivä suuntautui läheiselle kodalle, jonne matkustettiin bussilla. Kodalla syötiin eväsleipiä ja paistettiin makkaraa ja vaahtokarkkeja. Vaihtuvissa pienryhmissä tehtiin erilaisia ryhmätaitoja vahvistavia hauskoja tehtäviä. Nämä olivat arjen supersankarin luominen ja mahdollisimman korkean spagetti-vaahtokarkkitornin rakentaminen pienryhmissä. Ideana oli toteuttaa positiivinen ja toiminnallinen iltapäivä, josta kaikille jäisi mahdollisimman hyvä mieli. Retkellä kirjoitettiin yhdessä positiivi-

suus palautepaperit, joihin jokainen kirjoitti jotain mukavaa palautetta toisille sekä otettiin hauska luokkakuva. Tähän toimintapäivään oli varattu kaksi oppituntia ja bussimatkoihin 1 tunti.

5.2.3 Loppukartoitus

Projektin lopuksi kerättiin nuorilta palautetta heidän kokemuksensa siitä millainen kokemus projekti heidän näkökulmastaan oli ja millaisia tuloksia sillä saatiin aikaan. Loppukartoitus toteutettiin kyselylomakkeen avulla. Kyselylomakkeessa oli sekä monivalinta- että avoimia kysymyksiä.

Toiminnan loppuarviointia varten tehtiin myös teemahaastattelu, johon osallistuivat luokanvalvoja, kuraattori ja suomi toisena kielenä opettaja, jotka olivat mukana toimintapäivissä.

5.3. Aineiston analyysi

Tutkimuksessa käytettiin aineistolähtöistä analyysimenetelmää, jonka perusteella yhteishenkeä lähdettiin kehittämään yhdessä opettajien ja kuraattorin kanssa oppilaiden toiveiden ja tarpeiden pohjalta. Oppilaskyselyn, ilmapiirikyselyn ja pienryhmähaastattelujen perusteella tehtiin analyysi alkutilanteesta. Toimintaa kehitettiin yhdessä nuorten kanssa heidän palautteidensa perusteella niin, että ryhmäytysten ohjaaja eli tutkija havaainnoi, analysoi ja kokeili erilaista toimintaa, jonka avulla tutkija pyrki saamaan aikaan yhteishenkeä kohottavaa ja nuoria aktivoivaa toimintaa. Lopuksi tehtiin loppuanalyysi palautelomakkeiden ja haastattelujen pohjalta.

Induktiivisessa eli aineistolähtöisessä analyysiprosessissa aineisto pelkistettiin, ryhmiteltiin ja abstrahoitettiin. Pelkistämällä tarkoitetaan sitä, että tutkimustehtävään liittyviä ilmaisuja koodataan lyhyemmiksi ilmaisuiksi. Ryhmitteleminen tarkoittaa sitä, että pelkistetyt ilmaisut ryhmitellään yhteen sen perusteella miten ne näyttävät kuuluvan samaan ryhmään keskenään. Abstrahoinnilla tarkoitetaan sitä, että yleiskäsitteiden avulla tutkimuskohteesta muodostetaan kuvaus. Tutkimustehtävän mukaisia kysymyksiä kysymällä pelkistettiin aineistoa. Kysymykseen löytyvät vastaukset kirjattiin sivun margi-

naaliin. Pelkistetyt ilmaukset pyrittiin kirjaamaan mahdollisimman sanasta sanaan samalla tavalla kun teksti on aineistossa. Pelkistetyistä ilmaisuista kerättiin lista, jota voidaan sanoa ”tarkistuslistaksi”. Tämä on ensimmäinen vaihe kategorioiden muodostamisessa (Kyngäs & Vanhanen 1999, 5-6.)

Seuraavassa vaiheessa oli asiasanojen ryhmittely, jossa etsittiin ilmaisujen eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Tällöin yhdistettiin samaa tarkoittavat ilmaisut yhden kategorian alle ja annettiin sille kuvaava nimi. Tutkija tulkitsi ja päätti mitkä asiat kuuluivat samaan kategoriaan ja mitä ei voida yhdistää. Tällöin myös käsitteellistetään eli abstrahoidaan. Analysointi jatkui niin että yhdistettiin saman sisältöiset kategoriat yhteen ja keksittiin niille kuvaava yläkategoria. Abstrahointia jatkettiin niin pitkään, kuin se oli sisällön kannalta järkevää ja mielekästä. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 6-7.)

5.3.1 Aineiston analyysin eteneminen

Alkukartoituksen aineisto koostui opettajan lokakuussa 2014 ja helmikuussa 2015 keräämistä ”oppilaskysely” ja ”meidän luokan ilmapiiri” kyselylomakkeista ja tutkijan toukokuussa 2015 tekemistä pienryhmähaastatteluista. Alkukartoituksen jälkeen tutkija muodosti aineistosta Kynkään ja Vanhasen mallin mukaan alkuperäisilmauksia, pelkistettyjä ilmauksia, alakategorioita ja pääkategorioita, jonka jälkeen alkukartoituksen tulokset kirjattiin kokonaisanalyysiksi.

Työskentelyvaiheessa aineistoa kerättiin jokaisen toimintapäivän päätteeksi palautelomakkeen avulla. Tutkija luki palautteet, teki niistä palautekoosteen ja valitsi niistä seuraavaa toimintapäivää varten toimintaideoita. Tutkija lähetti palautekoosteet jokaisen toimintapäivän jälkeen myös luokanvalvojalle ja kuraattorille nähtäväksi. Toimintapäivien välissä tutkija kommunikoi luokanvalvojan ja kuraattorin kanssa sähköpostitse ja muutaman kerran pidettiin suunnittelupalaveri koululla, jolloin yhdessä opettajan ja kuraattorin kanssa pohdittiin toimintaideoita seuraavaa kertaa varten. Tutkija pyrki koko työskentelyvaiheen ajan miettimään mitkä toiminnot hyödyttäisivät ja motivoisivat oppilaita toimimaan yhteishengen kehittämisen eteen. Tutkija pyrki toimintapäivien aikana mahdollisimman hyvään läsnäoloon ja välittömään kohtaamiseen oppilaiden kanssa muun muassa siten, että pyrki opettelemaan oppilaiden nimet ja keskustelemaan hieman jokaisen oppilaan kanssa jokaisessa toimintapäivässä.

Loppukartoitustilanne kerättiin kyselylomakkeella, jonka tutkija kävi oppilaiden kanssa läpi ennen sen täyttämistä. Oppilaat saivat tehdä tarkentavia kysymyksiä lomakkeen kysymyksistä. Loppukartoituksen jälkeen tutkija kävi läpi tutkijan päiväkirjojen avulla tehtyä toimintaa ja aloitti aineiston analyysin työskentelyvaiheesta ja loppukartoituksesta.

Loppukartoitusta varten tutkija teki myös teemahaastattelun luokanvalvojalle, kuraattorille ja suomi toisen kielellä opettajalle, jotka olivat mukana toimintapäivissä. Teemahaastattelun avulla tutkija selvitti koulun aikuisten näkemyksiä toimintapäivien vaikutuksista luokan ilmapiiriin. Aikuisen tuntevat oppilaat paremmin kuin tutkija, joten heillä on käytännönläheistä näkemystä siitä, mitä tärkeitä havaintoja he tekivät ryhmäytyspäivien aikana.

6 YHDESSÄ KOHTI VIIHTYISÄMPÄÄ JA OSALLISEMPAA KOULUAR- KEA

Tulosluvussa esitellään ensin luokan alkutilanteen analyysi, toimintavaiheen tulokset sekä lopputilanne, johon ryhmäytyspäivien avulla päästiin. Lähtötilanne on koottu oppilaiden pienryhmähaastatteluiden ja lomakekyselyiden perusteella. Toimintavaiheen tulokset on koottu tutkijan sekä koulun aikuisten tekemien havaintojen ja oppilaiden antaman palautteen perusteella siitä miten sosiokulttuurisen innostamisen menetelmät toteutuivat ja vaikuttivat luokan ilmapiiriin. Lopputilanteessa yhdistyvät oppilaiden, koulun aikuisten ja tutkijan tekemät havainnot ryhmäytyksen vaikutuksista luokan ilmapiiriin. Tulosluvussa keskitytään niin alussa, toimintavaiheessa kuin lopussakin oppilaiden osallisuuden ja viihtyvyyden näkökulmiin.

6.1. Lähtötilanne ”Ei oo kunno hyvää luokka henkee”

Tutkimukseen osallistuneen luokan oppilaista osa kokee olevansa tyytyväisiä luokkaan, osa taas kokee tyytymättömyyttä luokan yhteishenkeen, suppeaan sosiaalisuuteen sekä kiusaamiseen. Tämä on hyvin tyypillistä, sillä jokaisen oppilaan kokemus on yksilöllinen ja näkemys asioista voi vaihdella ihmisten välillä suurestikin. Seuraavaksi eritellään osallisuuden ja viihtyvyyden näkökulmasta oppilaiden kokemuksia luokan alkutilanteesta.

6.1.1 Kokemuksia osallisuudesta alussa

Asioita, joita oppilaat olivat kirjanneet syksyllä 2014 ”oppilaskyselyyn” sekä keväällä 2015 ”meidän luokan ilmapiiri” -kyselyssä ratkaisumalleiksi luokkahengen kohottamiseksi olivat oppilaiden käytöksen muuttuminen positiivisempaan suuntaan ja erilaisten toimenpiteiden toteuttaminen opettajien taholta.

Osa kyselylomakkeista oli kokonaan tai osittain tyhjiä tai viivoja täynnä. Tämä viittaa siihen, että kyseinen oppilas ei ole halunnut kertoa omaa mielipidettään tai hän ei ole ymmärtänyt kysymystä tai kokenut voivansa ilmaista itseään mahdollisesti riittämättömän kielitaidon vuoksi.

Nuorten kokema osallisuus voi olla erilainen, kuin aikuisten kuva siitä millä tavalla nuoret ovat osallisia luokan toiminnassa. Nuorten vastauksissa näkyy myös kirjoitus-
hetkellä ollut mieliala, jolla on vaikutusta tuloksiin.

Jotkut oppilaat kokivat, että olisi tärkeää pyrkiä muuttamaan oppilaiden negatiivista käytöstä toisiaan kohtaan esimerkiksi niin, että haukkumiseen puututtaisiin herkemmin. Tällä oppilaat viittasivat koulun opettajiin, joilla koetaan olevan vastuuta ja mahdollisuuksia puuttua kiusaamistilanteisiin. Tällöin kehittämistarve kohdistuu koulun opettajien reagointiin ja koulun rakenteisiin, joiden avulla kiusaamiseen voitaisiin puuttua tehokkaammin. Osa oppilaista koki, että olisi tärkeää, että oppilaat itse ottaisivat vastuuta kiusaamattomuudesta. Kiusaaminen voi olla sekä toisen henkistä satuttamista, mutta myös ryhmän ulkopuolelle jättämistä. Molemmissa tilanteissa kiusaaminen vaikuttaa oppilaan osallisuudentunteeseen.

Ei puhuta toisista pahaa, eikä jätetä porukan ulkopuolelle.

Yhteisöön kuulumisella on suuri merkitys osallisuuden kokemuksessa. Suurin osa oppilaista kokee, että luokan aroista ja ujoista oppilaista ei välitetä tai heitä kannustetaan luokassa harvoin. Tämä voidaan tulkita niin, että osa oppilaista kokee alemmuudentunnetta tai heikkoa osallisuutta yhteisöön, koska suurin osa vastaajista kokee, ettei joistain oppilaista välitetä. Osa luokan oppilaista kokee, että heillä on vain muutama ystävä luokalla. Tällä oppilaat tarkoittavat, että ystävien määrä ei ole heidän kokemuksensa mukaan riittävä ja se on asia, johon he eivät ole tyytyväisiä. Oppilaat kertoivat, että paritöissä on usein samat parit ja koulussa liikkuminen tapahtuu pienissä porukoissa. Tämä voi tarkoittaa sitä, että oppilaiden kokemus luokasta yhteisönä voi olla heikkoa. Tärkeämpi yhteisö voi olla jokin muu kuin luokkayhteisö. Oppilaille merkittäviä turvallisuutta ja viihtyvyyttä tuovia asioita ovat kaverit, joiden kanssa halutaan kuulua porukaan. Sosiaaliset suhteet ovat hyvin merkityksellisiä myös kouluarjessa nuorille. Oppilaat voivat kokea, että eivät tunne tai koe oloaan turvalliseksi muiden, kuin tutuimpien luokan oppilaiden kanssa, josta syystä kokemus ympäristöön tai kouluun kuulumisesta voi jäädä heikoksi. Osallisuuden kautta varmuus omasta itsestä ja tietoisuus omista heikkouksista ja vahvuuksista voi olla hataraa, mikäli turvallisuudentunne ei ole vahvaa luokassa. (Korkiamäki 2013, 83-84, 101, Mäkelä 2011, 13-16, 20-21)

Koulutyöskentelyn aktiivisuus ja osallistuminen koetaan tärkeänä osallisuuden lähtökohtana. Oppilaiden arvio luokan koulutyöskentelyn aktiivisuudesta kertoo myös heidän kokemuksistaan luokan osallistumisen tasosta tuntityöskentelyyn. Suurin osa luokan oppilaista oli sitä mieltä, että luokan oppilaat viittaavat tunneilla kohtalaisesti ja oppilaat ovat tehneet heidän kotitehtävänsä useimmiten hyvin tai kohtalaisesti. Suurin osa oppilaista kertoo, että luokan oppilaat kysyvät useimmiten tai joskus, elleivät ymmärrä opittavaa asiaa. Näiden perusteella voidaan tulkita, että luokan tuntityöskentelyyn osallistuminen koetaan melko hyvänä. Tällä on merkitystä myös oppilaiden osallisuuden tunteeseen, sillä osallistuminen on osa osallisuudenkokemusta. Suurin osa luokan oppilaista kertoo, että luokan kielenkäyttö välitunneilla on normaalia tai ystävällistä. Tästä voidaan päätellä, että suurin osa luokan oppilaista ei koe välitunneilla kiusaamista tai haukkumisen koetaan normaalina käytöksenä.

6.1.2 Kokemuksia viihtyvyydestä ja ilmapiiristä alussa

Kysyttäessä oppilailta mitkä asiat heidän mielestä vaikuttavat hyvään yhteishenkeen ja kouluviihtyvyyteen, he vastasivat, että hyvä yhteishenki koostuu *sosiaalisista suhteista, hyväksymisestä, yhdessä toimimisesta ja kommunikaatiosta*. Tärkeä asia, jonka oppilaat kokivat vaikuttavan viihtyvyyteen ja ilmapiiriin on kaverit. Oppilaat kokivat, että kiusaamattomuus on merkittävä asia viihtyvyyttä ja ilmapiiriä.

Paju (2011) toteaa tutkimuksessaan, että se onko koulu tuttu ja turvallinen paikka oppilaalle, riippuu täysin siitä millainen luokka sattuu olemaan. Korkiamäki (2010) toteaa, että kuuluminen ryhmään, hyväksytyksi tuleminen ja ystävyysuhteiden luominen ovat nuorille ensisijaisen tärkeitä asioita hyvän elämän kannalta. (Korkiamäki & Ellonen 2010, 20).

Oppilaat kokivat, että kouluviihtyvyyteen vaikuttavat myös kouluruokailut, liikuntatunnit, mahdollisuus pelata koripalloa välitunnilla, sää sekä koulun sijainti. Tässä opinnäytetyössä ei kuitenkaan keskitytä tutkimaan näitä asioita, vaan pureudun enemmänkin sosiaalisiin suhteisiin, vaikka varmasti koripallon pelaaminenkin liittyy vahvasti oppilaiden osallisuuden tunteeseen, yhteisöllisyyteen ja vaikuttaa kouluviihtyvyyteen.

Osa oppilaista kokee olevansa tyytyväisiä luokan tuntityöskentelyyn ja luokan yhteishenkeen. Osa oppilaista kokee, että koulussa on mukavaa olla, eikä kiusaamista tapahdu. Vastauksissa painottuu erityisesti se, että oppilaat ovat tyytyväisiä luokan tyttöjen käyttäytymiseen. Osa oppilaista kokee luokkakoon olevan sopivan kokoinen. Osa luokan oppilaista kokee olevansa tyytyväisiä omiin kouluarvosanoihinsa, kavereiden määrään ja luokanvalvojaan.

Honkasen ja Suomalain (2009) mukaan hyvinvointi koostuu monesta eri osa-alueesta. Nämä ovat henkilökohtainen hyvinvoinnin tunne, psyykinen ja fyysinen terveys, kunolliset elinolot sekä sosioemotionaaliset suhteet. Hyvinvoinnin määrittelyminen on henkilökohtaista ja pitää sisällään kokemuksen siitä miten ihminen tuntee itsensä psyykkisesti ja fyysisesti terveeksi ja voi hyvin sosioemotionaalisesti. Jokaisella oppilaalla on oppivelvollisuus, mutta myös oikeus kiusaamattomaan kouluympäristöön. (Honkanen & Suomala 2009, 11-15.) Myös se, että jos nuorella on asiat hyvin elämässään, auttaa kantamaan hankalien tilanteiden yli.

Oppilaat kertoivat kyselyissä ja alkukartoitushaastatteluissa, että luokalla on huono yhteishenki tai että se puuttuu kokonaan. Vastauksista ilmenee, että pojat tai tietyt oppilaat luokassa huonontavat luokan ilmapiiriä omalla käytöksellään. Heikko yhteishenki vaikuttaa kokemukseen koko lukuvuodesta sillä eräs oppilas on vastannut kysyttäessä ajatuksia kuluneesta lukuvuodesta seuraavasti:

Huono luokkahenki, kaikki liikkuu omissa pikku porukoissa. Huono luokka. Minulla on vain 1-2 kaveria luokalla. Koulu muuten arvosanojen puolesta sujunut kuten viime vuonna. En viihdy luokassa ollenkaan.

Tämä kertoo, että luokassa on pieniä tiiviitä ryhmiä, joissa oppilaat liikkuvat. Oppilaat eivät koe olevansa yhtenäinen ryhmä, joka vaikuttaa kommunikaation haasteena. Oppilaat kertoivat vastauksissaan, että pari- ja ryhmätöissä on usein samat parit tai ryhmät. Osa oppilaista kokee, ettei heillä ole riittävästi ystäviä. Tähän voi vaikuttaa, se että luokan koko on pieni, mutta myös se, että luokassa on pieniä tiiviitä ryhmiä, jonka vuoksi luokan ryhmähenki ja yhteisöön kuulumisen kokemus voi olla heikkoa yhteishengen puutteellisuuden vuoksi.

Ystävyys-suhteet ovat yläkouluikäisille oppilaille todella tärkeä viihtyvyyteen liittyvä asia. Osa luokan oppilaista kokee itsellään olevan liian vähän ystäviä. Paju (2011) havaitsi oppilaiden sosiaalisia suhteita, turvallisuudentunnetta ja omaa paikkaa sosiaalisessa yhteisössä. Yksin jäämisen pelko on suuri ja se on tärkeä asia muistaa jos halutaan ymmärtää mitä yläkoulussa tapahtuu. Pajun mukaan sosiaalinen käyttäytyminen ja oman itsensä ilmaiseminen muuttuu yläkoulun aikana kohti aikuisempaa. Korkiamäen (2010) mukaan suomalainen ja kansainvälinen tutkimus on jo vuosikymmeniä todentanut, että vertaissuhteet ovat tärkeitä nuorille. Paju (2011) kuvaa, että oppilaan näkökulmasta tärkein koulun asia ovat kaverit. Paju toteaa leikkisästi, että oppilaat kokevat, että on parempi olla kaverin kanssa väärässä paikassa, kuin yksin oikeassa paikassa. Vertaisryhmien merkitys on hyvin huomattava asia. Korkiamäen (2013) mukaan yhteisön ulkopuolelle sulkeminen on nuorten kokemuksen mukaan heidän elämässään hyvin merkittävä asia.

Tuntityöskentelyn koetaan vaikuttavan viihtyvyyteen koulussa. Suurin osa oppilaista kokee, että luokan oppilaat keskittyvät tunnilla kohtalaisesti tai hyvin tuntityöskentelyyn. Osa oppilaista kokee, ettei viihdy luokassa, koska tuntityöskentely on rauhatonta. Oppilaista osa ei viihdy luokassa tai koulussa lainkaan.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton vanhempainnetin mukaan murrosiässä oppilaat voivat kokea epävarmuutta ja pelokkuutta, jota peitelläkseen he voivat käyttäytyä röyhkeästi, uhota tai puhua rivoja peittääkseen epävarmuutensa. Tämä johtuu siitä, että fyysinen ja psyykinen kehitys ovat epätasapainossa ja nuori pyrkii tasapainottamaan niitä keksimillään keinoilla. Levin ja Nolan (2004) mukaan voidaan puhua ongelmallisesta työrauhasta mikäli opettaminen häiriintyy, oppilaiden oikeutta opiskella loukataan, tilanteessa on psykologista, fyysistä uhkaa tai käytös on ympäristöä tuhoavaa. Tuntien rauhattomuus voi Saloviidan (2014) mukaan johtua puutteellisesta opetuksesta, opetuksen opetustahdin nopeudesta tai hitaudesta tai vaatimustason ollessa liian korkealla tai matalalla. Oppilaiden voi olla vaikea keskittyä tai opiskella luokassa häiriköimättä myös, mikäli heillä on jokin kehityksellinen häiriö tai esimerkiksi neuropsykiatrisia haasteita. (Levin & Nolan 2004, 24, Saloviita 2014, 44-45, 145, Mannerheimin lastensuojeluliitto, vanhempainnetti.)

Osa luokan oppilaista kokee, että luokassa kiusataan. Kiusaaminen on oppilaiden kertoman mukaan nimittelyä, tönimistä, pilkkaamista, haukkumista, ilmeilyä, matkimista tai tavaroiden luvatta ottamista. Osa oppilaista kertoi, että kiusaamista tapahtuu myös koulumatkoilla. Osa oppilaista kokee, että ratkaisu kiusaamiseen puuttumiseen olisi jälki-istunnon antaminen. Osa kokee, etteivät koulun opettajat ole puuttuneet kiusaamiseen riittävän vahvasti.

Liikaa haukkumista. Menny huonosti luokan kaa, ku ei oo kunno hyvää luokkahenkee ja se ärsyttää. Poikie kiusaaminen masentaa. Miks opet ei tee asialle mitää? Vai pitäskö meidä tappa itemme vaa kiusaamise takii? Hä?

Ainaki syksyllä tyttöjen ja poikien kommunikointi oli enemmän haukkumista kuin normaalia keskustelua.

Kommunikaation haasteesta kertoo myös se, että suurin osa oppilaista kokee, että luokka keskustelee ja kertoo omista mielipiteistään joskus tai harvoin. Hamarus (2008) kuvaa, että on tärkeää yhdessä määritellä se mikä on kiusaamista. Jokaisen osapuolen on tärkeää kertoa oma mielipiteensä asioista, jonka jälkeen asioista voidaan keskustella ja luoda yhteinen näkemys. Kiusatuksi tulemisen tunne on henkilökohtainen kokemus, jota ulkopuolisen voi olla vaikea määritellä. Nimittely luokassa voi olla joskus hyvinkin loukkaavaa ja yleinen tapa toimia. Voi olla vaikeaa erottaa mikä on yleistä ja viatonta herjanheittoa ja mikä taas kiusaamista. Joskus ulkopuolinen voi tulkita toisten nimitteilyn kiusaamisena ja loukkaavana vaikka henkilöt eivät itse koe vuorovaikutusta kiusaamisena. Henkilökohtainen kokemus määrittelee koetaanko vuorovaikutus kiusaamisena vai ei. (Hamarus 2008, 16, 97-98.)

Muutama oppilas kokee kiusaamisen hyvin vahvasti vaikuttavan myös omaan koulunkäyntiin ja mielenterveyteen. Oppilas voi kokea yhteishengen puuttumisen ja kiusaamisen vaikuttavan hyvin merkittävästi omaan hyvinvointiin koulussa ja kotona.

Lukuvuosi on kulunut muuten hyvin, mutta syksyinen kiusaamiskohtaus painaa päälle. Univaikeudet häiritsevät koulunkäyntiä, ja joskus tuntuu, että olen jotenkin masentunut. Ainoa elämänilo on sisarukset, pääosin musiikki. (luokkahenki puuttuu).

Hamaruksen (2008) mukaan YK:n määrittämien ihmisoikeuksien ja lasten oikeuksien mukaan jokaisella oppilaalla on kiusaamattomuuden suoja, niin koulussa, kuin koulumatkoillakin. On tärkeää, että kiusaamiseen puututaan. Honkasen ja Suomalain (2009) mukaan koulukiusaamisella tarkoitetaan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista väkivaltaa, johon jokaisen olisi puututtava. Kiusaamiseen tulisi puuttua mahdollisimman varhain ja sen ennaltaehkäisyyn olisi tärkeää panostaa kehittämällä koulun yhteisöllisyyttä ja sosiaalisia tilanteita lisääviä myönteisiä toimintatapoja. Yläkoulussa kiusaaminen voi jäädä huomaamatta ja tulla esille vasta, kun oppilaalla ilmenee mustelmia, pelkotiloja, painajaisia, alakuloisuutta tai itsetunnon häiriöitä. (Hamarus 2008, 19-20, Honkanen & Suomala 2009, 59-60.)

Suurin osa oppilaista kokee, että luokan oppilaat suvaitsevat erilaisia mielipiteitä kohtalaisesti. Suurin osa oppilaista kokee, että luokalla yhteistyö toimii hyvin tyttöjen kesken ja poikien kesken, mutta tyttöjen ja poikien välinen vuorovaikutus koetaan luokassa haasteena. Oppilaiden vastauksista ilmeni, että tytöt ja pojat eivät halua tehdä yhteistyötä keskenään. Tämän vuoksi joillakin oppilailla on kokemus, että luokka ei toimi yhteistyössä. Osa oppilaista kokee, että ratkaisu olisi toisten ihmisten hyväksyminen ja kohteliasuus toisia ihmisiä kohtaan.

Tähän voi vaikuttaa se, että tytöt ja pojat ovat murrosiässä, jolloin erot voivat korostua tyttöjen ja poikien välillä. Mannerheimin lastensuojeluliiton vanhempainnetissä kerrotaan, että tyttöjen ja poikien erot voivat näkyä murrosiässä selkeästi, sillä tyttöjen murrosikä kestää kauemmin kuin pojilla. Tällöin tytöillä on enemmän aikaa sopeutua fyysiseen ja psyykkisiin muutoksiin, kuin pojilla. Murrosiässä nuorten fyysinen kehitys tapahtuu ennen psyykkistä kehittymistä. Tämä saattaa näkyä nuoren taantumisena ja erityisesti tämä näkyy poikien käyttäytymisessä selkeämmin, kuin tytöillä. Saattaa olla, että luokan tytöt kokevat olevansa kypsempinä, kuin luokan pojat, josta syystä se vaikuttaa heidän kokemukseensa siitä miten he haluavat toimia keskenään. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, vanhempainnetti)

Korkiamäki (2010) toteaa, että kouluyhteisöllä on merkittävä rooli nuorten hyvinvoinnin kannalta. Koululla on tärkeä rooli nuorten vertaissuhteissa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä vertaissuhteiden rakentumisessa. (Korkiamäki 2010, 30.)

Osa luokan oppilaista kokee, ettei luokan henkeä ole mahdollista parantaa, vaan ainoa vaihtoehto on luokan vaihto.

Voin vaihtaa luokasta pois. Luokan henkeä on mahdoton saada hyväksi koska kaikki on niin erilaisia ja eri tyylisiä, joten ei muita vinkkejä.

Osa oppilaista kokee, että ilmapiiri parantuisi sillä, että jokin toinen oppilas vaihtaisi luokkaa. Usean oppilaan kertomus siitä, että jonkin tietyn henkilön tai itsen olisi hyvä vaihtaa luokkaa, kertoo toivottomuudesta ja todella tulehtuneesta ilmapiiristä luokassa. Luokan oppilaat kokevat, että pari- ja ryhmätöiden lisääminen sekä parien vaihto voisivat olla ratkaisu ilmapiiriin ja viihtyvyyden parantumiseen. Osa oppilaista toivoi myös lisää ryhmäytymistunteja. Oppilaat kokivat, että liikunnallisuudella, toiminnallisuudella, sosiaalisuudella, taiteellisuudella, ruualla ja matkustamisella voitaisiin parantaa luokan ilmapiiriä.

Luokan oppilaat eivät olleet alussa tyytyväisiä seuraaviin asioihin:
luokan yhteishenkeen
yhdessä toimimiseen
tyttöjen ja poikien kahtiajakoon
tuntien rauhattomuuteen
kiusaamiseen

Taulukko1. Alkukartoituksen tulokset tyytymättömyydestä

6.2. Sosiokulttuurisen innostamisen menetelmien toteutuminen

Sosiokulttuurisen innostamisen menetelmiä käyttämällä voidaan herättää oppilaissa halua osallistua ja vaikuttaa. Erilaisten luovien menetelmien käyttäminen voi aktivoida oppilaita toimimaan ryhmässä ja auttaa heitä aktivoitumaan oman luokan yhteishengen kehittämisessä. Seuraavaksi esitellään toimintavaiheen analyysiä osallisuuden ja viihtyvyyden näkökulmista.

6.2.1 Osallisuuden näkökulmia

Osallisuuden lähtökohtana voi olla kokemus turvallisuudentunteesta luokassa. Ensimmäisellä ryhmätapaamisella suuri osa oppilaista oli aluksi epävarmoja, varautuneita ja passiivisia, mutta toiminnallisten tehtävien kautta jokainen oppilas aktivoitui joko hie-

man tai hyvinkin paljon toimimaan ryhmässä. Ensimmäisellä ryhmätapaamisella osa oppilaista kapinoi ajoittain aikuisia vastaan, mutta ryhtyivät toimeen aikuisten motiivoinnin avulla ja voidessaan päättää ryhmänä tekevätkö tehtävän vai eivät. Tällöin toiminta sijoittui Roger Hartin kehittämä ”osallisuuden portaat” tikapuumallin *ensimmäiselle* portaalle, jossa toiminta on yksisuuntainen prosessi, jossa puhutaan näennäisdemokratiasta. Tällöin oppilailta tiedustellaan mielipiteitä ja toiveita, mutta aikuiset järjestävät ja päättävät lopulta mitä asioita tullaan tekemään.

Toimintapäivien tarkoituksena oli pyrkiä herättelemään nuorten halua tutustua toisiinsa ja osallistua yhdessä tehtäviin asioihin. Tarkoituksena oli myös, että oppilaat motivoituisivat myös itse ottamaan vastuuta oman yhteisönsä kehittämisestä. Toimintapäivien aikana motivaatio oli ajoittain haastavaa, sillä oppilaiden oli joskus oltava pois mieluisalta vapaavalinnaisen tunnilta tai tultava kouluun tuntia aikaisemmin ryhmäytystuntien vuoksi. Tästä huolimatta oppilaat kipusivat luokkahenkisopimusta tehdessään tikapuumallissa *kolmannelle* portaalle, jossa tehdään luovaa yhteistyöprosessia. Asiat etenevät yhteistyössä aikuisten ja lasten luovan prosessin kautta, joka mahdollistaa uusien asioiden synnyn ja avoimen pohdinnan raameista. Keskustelu tapahtuu ratkaisuhenkisesti ja aikuisilla on lasten ja nuorten näkemyksiä kohtaan arvostava asenne.

Ajoittain toimintapäivillä oltiin tikapuumallin *toisella* portaalla, jossa on aikuisten ja lasten vuoropuhelua, jota ohjaavat aikuiset. Toisella portaalla keskustellaan nuorten asioista, ideoidaan ja muotoillaan tavoitteita, mutta lopulta aikuiset päättävät miten asiat tehdään. Näin oli muun muassa alkukartoituksen pienryhmähaastatteluisissa, joissa nuorten mielipiteitä kysyttiin ja yhdessä ideoitiin tulevia toimintapäiviä, mutta aikuiset lopulta päättivät mitä ryhmäytyspäivissä tehtäisiin.

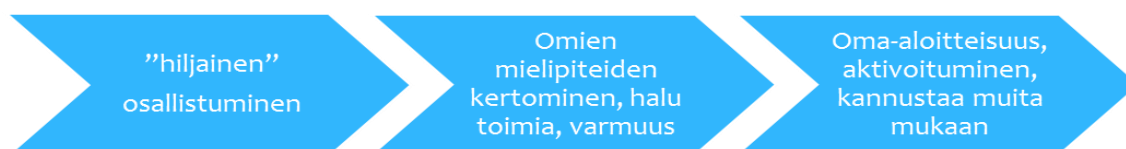
Eri toimintapäivien aikana oli havaittavissa, että oppilaiden halu vaikuttaa oman luokansa asioihin kasvoi muun muassa siinä, että luokka sai järjestettyä koko koulun yhteiseen tapahtumaan, marrasmarkkinoille, luokalle myyntipöydän myytävine tuotteineen. Tämän lisäksi noin puolet luokan oppilaista alkoi muuttaa omaa käyttäytymistään siten, kuin luokkahenkisopimukseen he olivat itse tavoitteita kirjanneet.

Marrasmarkkinoiden aktivoitumisen ansiosta luokan oppilaat pääsivät Roger Hartin tikapuumallin *neljännelle* portaalle, jossa ollaan jo matkalla kohti itsenäistä päätöksen-

tekoa. Tällöin aikuiset tukevat nuorten toimintaa ja vastuunottoa ryhmänä niin, että aikuisten rooli on pikemminkin mahdollistaja ja konsultioijina. Aikuisen rooli on tulla apuun mikäli tilanne kriisiytyy. Nuoret hallitsevat itse toimintaa. Opettajan kokemuksen mukaan marrasmarkkinoiden myyntipöytää ei olisi saatu aikaan ilman ryhmäytyspäivien toimintoja.

Viimeisen ryhmätapaamisen ilmapiiri oli aktiivinen ja rento, joka kertoo yhteisöllisyyden ja turvallisuudentunteen kehittymisestä sekä luottamuksen ja osallisuuden tunteen kasvamisesta. Yhteinen selkeä tavoite auttoi toimimaan sen suuntaisesti. Innostunut ja toimelias ilmapiiri saa myös aikaan positiivisen kierteen, jolloin muutamakin innostunut oppilas voi saada mukaan muita oppilaita.

Tutkimuksen toimitavaiheen aikana oli havaittavissa, että tämän luokan oppilaiden osallisuuden kokemus lähti ensin hiljaisesta osallistumisesta toimintoihin, jotka aikuinen heille ohjasi. Tämän jälkeen osa oppilaista alkoi hieman aktivoitua ja he lähtivät kertomaan omia mielipiteitään varmuuden ja turvallisuuden tunteen kasvaessa. Tällöin heidän halu toimia ja osallistua heräsivät. Tämän jälkeen oppilaat aktivoituivat ja alkoivat toimia oma-aloitteisesti ja omalla esimerkillään he kannustivat myös muita mukaan toimimaan.

Kuva 3. Osallisuuden halun herääminen

Kiilakosken (2007) mukaan kokemus osallisuudesta voidaan määritellä haluna vaikuttaa omaan ympäristöönsä ja haluna olla osallinen omaa ympäristöään. Tällöin osallisuuden vastakohta on haluttomuus ja välinpitämättömyys vaikuttavat asioihin. Nousiaisen ja Piekkarin (2007) mukaan nuoret eivät ole välttämättä tottuneet osallistumaan ja vaikuttamaan omiin asioihinsa ja siitä syystä nuoret eivät välttämättä koe osallistumista automaattisesti omana perustarpeenaan. Nuorilla ei välttämättä ole tietoa, halua, motivaatiota tai tarvetta osallistua päätöksentekoon ja asioihin vaikuttamiseen, joten se on asia,

jota nuorten täytyy itse oppia. Aikuiset nuorten ympärillä voivat kannustaa ja herätellä nuorissa osallistumisen halua. Nuorten on koettava vahvaa osallisuutta yhteisöstään, jotta he voivat kokea voivansa vaikuttaa siellä.

Loppukyselyn perusteella noin puolet luokan oppilaista näki yhteishengenhoidon projektin heitä auttavana toimintana. Tästä voidaan tulkita, että noin puolet oppilaista koki, ettei toiminta ole heitä auttavaa tai heille tärkeää asia. Muutamien oppilaiden osallistumisen taso oli sitä, että he jäivät pois ryhmätyöspäivistä tai mikäli saapuivat toimintapäiviin, kokivat että heistä on mielekkäämpää kapinoida ohjaajaa ja muita aikuisia vastaan, kuin toimia yhdessä muiden oppilaiden kanssa.

Kantasuomalaiset oppilaat osallistuivat eri tehtävien tekoon oman turvallisuuden tunteen ja tekemisen mielekkyyden mukaan. Kantasuomalaiset oppilaat toimivat mielellään samaa sukupuolta olevien oppilaiden kanssa yhdessä niin ryhmätyösten alussa kuin loppuun saakka kuitenkin niin, että loppua kohti oli havaittavissa tyttöjen ja poikien välien lähentymistä.

Kantasuomalaisten oppilaiden osallisuuden taso oli motivaatiosta riippuen vaihtelevaa eri toimintapäivinä. Osallisuus oli kuitenkin suurempaa kuin maahanmuuttajataustaisten oppilaiden, sillä monina päivinä toiminnoissa tarvittiin kielellistä ymmärrystä.

Eri tiloista oli havaittavissa se, että mitä pienempi tila, sitä aktiivisemmin nuoret toimivat. Myös positiivisilla mielleyhtymillä ja palkinnoilla, kuten kotitalousluokan kakulla tai kodan makkaralla ja vaahtokarkeilla oli aktivoivia vaikutuksia. Kannustavalla puheella ja yhteisten sääntöjen keskustelulla oli havaittavissa olevan positiivisia vaikutuksia. Yhteinen retki oli hyvä kokemus, jota lähes kaikki pitivät mielekkäänä. Retkellä kodassa ollut tuli oli hyvä ja rauhoittava elementti. Samoin koulualueen ulkopuolella tapahtuva toiminta sai nuoret toimimaan rennommin keskenään. Liikuntasali oli tilana erityisen huono, sillä siellä kaikuu ja se on liian iso tila, jolloin se mahdollistaa passiivisen roolin ottamisen.

Ryhmätapaamisissa oli havaittavissa, että oppilaiden osallisuus oli vahvempaa silloin, kun tehtävät olivat toiminnallisia. Kielellisissä tehtävissä maahanmuuttajataustaiset oppilaat jäivät ulkopuolisiksi heikon kielitaidon vuoksi ja näin ollen tehtävät eivät tuke-

neet oppilaiden osallisuuden kokemuksessa. Tärkeää heille kuitenkin oli se, että pääsivät mukaan luomaan luokkahenkisopimusta, vaikkakin se oli haastavaa kielellisyyden vuoksi. Erinomaisia tehtäviä oppilaiden osallisuuden kannalta olivat jalkapallon pelaaminen, kakkujen koristelu, vaahtokarkki-tornien rakentaminen sekä supersankarihahmojen luominen, soittaminen sekä makkaran paisto. Tämän lisäksi positiivisuus papereiden kirjoittaminen, eli positiivisen palautteen toiselle kirjoittaminen, koettiin mieluisana tehtävänä. Nämä tehtävät sopivat niin kantasuomalaisille kuin maahanmuuttajataustaisillekin oppilaille. Toiminnallisten tehtävien kautta oppilaiden kokemus ryhmään kuulumisesta kasvoi aktiivisen toimijuuden ja oppilaiden toisiinsa tutustumisen myötä.

S2, suomi toisena kielenä, opettajan kokemuksen mukaan yhteishengen kohottamisprojektin toiminnalliset tehtävät saivat maahanmuuttajataustaiset oppilaat tarttumaan toimeen ja innostumaan tehtävistä. Erityisesti viimeisen kerran supersankarit tehtävä sai maahanmuuttajataustaisten oppilaiden innokkuuden esiin.

Se oli kauheen kiva tää supersankarin rakentaminen et miten --- nää minun oppilaat siinä keskenään niin miten he tarttu siihen toimeen. --- jäi ulkopuolelle --- kanssa omasta halustaan mutta kaikki kolme muuta miten --- lähti mukaan siihen. Selvästi heillä oli kivaa ja he pääs täs viimeisessä --- mukaan jollain tavalla et se oli tosi tärkeää.

Joidenkin ryhmäytyspäivien kielelliset tehtävät eivät soveltuneet maahanmuuttajataustaisille oppilaille, sillä he eivät ymmärtäneet tehtäviä kovin hyvin tai lainkaan. Tällöin he jäivät ulkopuolisiksi ja osallisuuden kokemus jäi heikoksi.

Noin puolet oppilaat kokivat, että toiminnallisten tehtävien lisäksi myös lautapeliin pelaaminen, kakun logon suunnittelu, alkutilanteen yhteenvedon kuuleminen ja omien vahvuuksien kertominen olivat tärkeitä viihtyvyyteen vaikuttaneita asioita. Luokkahenkisopimuksen teko ja ”kiusaamista vai normaalia käytöstä” -keskustelu oli puolelle oppilaista tärkeää. Tästä voidaan päätellä, että henkilökohtaisista asioista sekä luokan yhteisistä asioista keskustelu koettiin tärkeänä yhteishengen liittyvänä asiana.

Ulkopuolisuuden tunne näyttäytyi suurena viihtyvyyden haasteena. Erään oppilaan yhteisöön kuulumisen kokemus ei luultavasti kasvanut ryhmäytysprojektin myötä lainkaan, sillä hänen läsnäolonsa ryhmäytymispäivinä ei edistänyt luokan ilmapiiriä ja osallistumisen tasoa, vaan pikemminkin heikensi sitä. Yhden ihmisen heikko yhteisöllisyys-

den ja osallisuuden tunne näkyi aikuisia haastavana käyttäytymisenä, joka vaikutti koko luokan ryhmadynamiikkaan, keskittymiskykyyn ja motivaatioon niinä hetkinä, kun kyseinen oppilas oli paikalla. Tämän häiriökäyttäytyvän oppilaan poissa ollessa luokan muut oppilaat toimivat aktiivisemmin ja motivoituneemmin.

Kuraattorin näkemyksen mukaan oppilaan häiriökäyttäytymisessä voi olla kyse ulkopuolisuuden tunteesta.

Lähtökohtaisesti se et jos joku ei todella koe kuuluvansa siihen porukkaan niin missä määrin se vaikuttaa myös siihen provokatiiviseen käyttäytymiseen. Nähdäänkö me vaan se sillai et se on yksilön huonoa käytöstä? --- voiko siihen olla se et jos kokee, että tää ei oo mun, mä en löydän hengen heimolaisia --- tästä porukasta tai on jotenkin ulkopuolella tai jotain muuta tunnetta.

Saattaa olla, että häiriökäyttäytyvä oppilas ei koe yhteenkuuluvuuden tunnetta luokkatovereiden kanssa ja tästä syystä ei myöskään kokenut yhteishengen kohottamista tärkeäksi. Tämän vuoksi oppilas olikin usein poissa tai myöhässä ryhmäytyspäivistä. Kyseinen oppilas voi hyvinkin tuntea yhteenkuuluvuuden tunnetta esimerkiksi urheiluporukan tai jonkin muun vapaa-ajan ystäväporukan kanssa. Aikuisia haastavan käytöksen takana voi olla myös useita erilaisia kokemuksia esimerkiksi siitä miten aikuiset ovat häntä kohdelleet tai arvostaneet tai taustalla voi olla myös jokin neuropsykiatrinen haaste tai oppimisvaikeus, jota peitelläkseen oppilas protestoi koulun auktoriteetteja vastaan. Kopakkalan (2005) mukaan yhteisöön kuuluminen on vapaaehtoista ja niinpä esimerkiksi koululuokka ei välttämättä ole yhteisö, johon nuori haluaa kuulua.

Korkiamäen (2013) tutkimuksen mukaan yhteisöön kuulumista voidaan pitää ihmisen perustarpeena. Vuorovaikutus on olennainen osa yhteisöllisyyttä ja yhteisön jäsenyyttä. Nuorten kokema yhteisöllisyys pitää sisällään useita kiinnittymispintoja ja vaihtoehtoja. Perinteisiä yhteisöjä, joihin nuori kuuluu, ovat koulu, koti ja asuin- ja oleskeluympäristö. Yhteisöllisyyden on katsottu tuovan nuorelle perusturvallisuuden tunnetta. Yhteisö tuo nuorelle vuorovaikutusta, läheisyyttä ja omistautumista. Nuorten näkökulmasta taas yhteisö voi olla sekä - että tila tai yhteisö voidaan kokea positiivisena tai negatiivisena. Tärkeää on kuulla sitä miten nuoret itse yhteisöllisyyden kokevat ja missä haluavat osallisuutta rakentaa.

Heikon yhteishengen vuoksi moni oppilas haluaa luokkasiirtoa, joka kertoo siitä, että joidenkin oppilaiden kuulumisen tunne luokkayhteisöön on heikkoa. Luokanvalvoja on tästä huolissaan sillä jokainen luokkasiirto on merkki siitä, että asiat ovat muualla paremmin, kuin omassa luokassa. Luokanvalvojaa kokee harmillisena myös sen, että suuritöisen ryhmäyttämisen jälkeen tulee tieto, että luokka hajotetaan ensi vuonna sen pienuuden vuoksi.

Eihän tätä --- oppilaskatoa loputtomiin jatkaa, että täähän kutistuu entisestään ja ens vuonna tilanne voi olla ihan toisennäköisestä, että onko tätä luokkaa edes olemassa? Et hajotetaan.

Laadukaalla opetuksella ja hyvällä opettajalla koettiin olevan vaikutuksia osallisuuden kokemukselle. Osallisuuden kokemuksesta keskusteltaessa oppilaiden kanssa, oppilaat kokivat, että oppitunneilla olisi tärkeää, että jokaisen oppilaan erilainen tapa oppia otettaisiin huomioon. Tällä oppilaat viittaisivat siihen, että opetusmenetelmät joillain tunneilla eivät ottaneet heidän mielestään huomioon oppilaita, joilla on haasteita keskittymisen tai oppimisen suhteen. Kumpulaisen jne. (2010) mukaan osallistava pedagogiikka kehittää oppilaiden aktiivista kuuntelua ja jakaa opettajan vastuuta oppilaille. Oppilaiden osallistuminen voi olla hyvinkin monipuolista ja luovasti toteutettua. Osallisuutta voidaan tukea esimerkiksi pulpettien sijoittamisella niin, että oppilaat näkevät toisensa, eivätkä ole riveissä niin, että oppilaat näkisivät vain opettajan. Opetuksen työtavat ja oppimiskäytännöt voivat olla myös luovia ja oppilaiden toiveiden ja tarpeiden mukaisia.

Koulun yhteisölliset tapahtumat olivat edistämässä oppilaiden osallisuuden kehittymistä. Tutkimuksessa mukana olleen luokan koulu mahdollisti oppilaiden osallisuuden vahvistumista järjestämällä koko koulun yhteisen marrasmarkkinatapahtuman, jossa oppilaat saivat keksiä erilaisia tapoja kerätä luokalle rahaa. Marrasmarkkinoilla oli muun muassa erilaisia myyjäistuotteita ja aktiviteetteja, joiden avulla oppilaat keräsivät luokalle rahaa. Marrasmarkkinoille olivat tervetulleita oppilaiden vanhemmat ja lähialueen asukkaat. Tällaiset tapahtumat ovat nuorille tärkeitä osallisuuden kokemuksen kehittymisessä. Kuten myös Kiilakosken (2007) mukaan yhteisössä, ryhmässä, yhteiskunnassa tai seurassa on oltava sellaiset rakenteet ja tilanne, että osallisuus on mahdollista. Osallinen voi olla omaan lähiympäristöönsä, kuntaansa tai yhteiskuntaan. Paju (2011) kiinnitti tutkimuksessaan huomiota siihen, että koulu ei ole yhteisöjen elävä keskus.

Koulu on kuitenkin nuorille heidän elämäänsä määrittävä tekijä. Elämää ilman koulua on vaikea ajatella ja lomalla ollessaankin koulu määrittää oppilaita. Tällainen marrasmarkkinat tapahtuma vaikuttaa myös nuorten yhteenkuuluvuudentunteeseen suhteessa omaan luokkaan, kouluun ja myös koulun lähiympäristöön.

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osallisuuden kokemus oli marrasmarkkinoilla suomi toisena kielenä (S2) opettajan näkemyksen mukaan heikkoa, sillä oppilaat eivät olleet tietoisia tapahtumasta, koska tiedotus oli luokanvalvojen vastuulla. S2 opettajat eivät voineet keskustella selkokielellä tai kerrata asioita oppilaiden kanssa, koska heillä ei ollut tietoa luokkien suunnitelmista. S2 opettaja kokee, että maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osallisuuteen olisi koulussa kiinnitettävä huomiota.

Täytyy sanoa noista marrasmarkkinoista, että jatkossa jos tehdään siitä perinne, se oli tosi kiva tapahtuma niin meidän täytyy jotenki miettiä, että millä tavalla me osallistetaan nää --- oppilaat, koska siinä on se he jää kielellisesti täysin ulkopuolelle eli he ei osa ei ees tienny mistä on kyse, että minkälaisesta tapahtumasta on kyse. Ja sit ku meillä ei ollu ohjeistusta eli ko luokanvalvojat ohjeisti aina niin ku kaikki porukat keskenään nii jos he ei oo tajunnu mitä luokanvalvoja sanoo niin ei meillä ollu mitään tietoo mitä piti tehdä ja sit se tavallaan leviää aikalailla käsistä ku ne on eri luokilla kaikki --- sitä just mietin, että heidätkin täytyy jollakin tavalla saada mukaan tähän. --- saatat jollaki tavalla heidät osallistumaan eikä vaan niin että ku he ei tajunnu nii sit hengaa jossain käytävällä.

Suomi toisena kielenä opettaja oli iloinen siitä, että luokan maahanmuuttajataustainen oppilas oli ollut hyvinkin osallinen marrasmarkkinat tapahtumaa, sillä hän oli auttanut loppusiivouksessa omatoimisesti.

Hän siellä pinos oma-aloitteisesti tuoleja ilman että käsittääkseni kukaan pyysi eli hän rupes kattoon ja jaha muut tekee kantaa pöytiä ja tekee muuta. Hän rupes pistään tuoleja kasaan sinne ihan niin ku tosi hienosti ja sit --- joku rouva haki jotain kamaa hän pitää ovee auki ja että siis tämänmööseenhän meidän nimenomaan pitäis pyrkiä

Rakenteilla on suuri merkitys mahdollistamassa yhteishengen kohottamisprojektia. Luokan kanssa ryhmäytyspäivien yhteensovittaminen oli haastavaa useiden eri tahojen aikataulujen yhteensovittamisen vuoksi. Ryhmäytymistunnit pidettiin koulupäivän aikana jolloin oppilaat jäivät pois sen hetken oppiaineista. Joskus oppilaat joutuivat tulemaan ryhmäytystunnille jo aikaisemmin, kuin koulupäivä olisi oikeasti alkanut. Tämä aiheutti oppilaissa motivaation puutetta. Oli kuitenkin hyvä, että opettaja oli motivoitu-

nut ja pitkäjänteinen järjestelemään aikatauluja ryhmäytystuntien eteen, sillä muuten ryhmäytystuntien pitäminen ei olisi onnistunut.

Ryhmätapaamisissa harjoiteltiin vuorovaikutustaitoja ja toisten kuuntelemista. Asioista keskusteltiin niin pienryhmissä kuin koko luokankin kesken, sillä vuorovaikutus oli ollut oppilaiden kokemusten mukaan asia, johon toivottiin muutosta. Tapaamisissa keskusteltiin muun muassa siitä, että jokaisella on merkittävä rooli luokassa ja jokainen voi omalla käytöksellään vaikuttaa ilmapiiriin. Ryhmätapaamisten aikana oppilaiden käyttäytymisessä oli havaittavissa positiivisia muutoksia. Ryhmäytysten loppua kohti mentäessä tyttöjen ja poikien välinen vuorovaikutus tuli luonnollisemmaksi ja oppilaiden keskinäinen kommunikointi alkoi olla rennompaa. Jokaisen ryhmäytyspäivän jälkeen oppilaat saivat antaa kirjallisesti palautetta ryhmäytyspäivästä. Tällä pyrittiin tukemaan oppilaiden kuulluksi tulemistä. Noin puolet luokan oppilaista koki tärkeänä sen, että he saivat kertoa omista vahvuuksistaan toisille.

Mäkelän (2011) mukaan ihminen on luonnostaan yhteisöllinen ja tarvitsee ympärilleen ryhmän, johon tuntee kuuluvansa hyväksyttynä yksilönä. Aluksi lapsille tämä yhteisö on perhe, mutta nuoruudessa rinnalle tulee muitakin ryhmiä, kuten koulu ja harrastukset. Jokaisessa yhteisössä nuori voi olla vuorovaikutuksessa eri ihmisten kanssa ja laajentaa tunnettaan hyväksyttynä olemisesta. Eri ryhmissä toimiessaan nuori voi vaikuttaa rakentavasti yhteisöjensä asioihin, jonka kautta nuori samalla rakentaa omaa minuuttaan ja vahvistaa omaa toimijuuttaan. Sosiaalinen terveys ja hyvinvointi muodostavat yhdessä yhteisöllisyyden. Yhteisöllisyyden selkärankana toimii osallisuus.

Tutkimuksen käytännön toteutuksen taustateoriaksi valikoitui sosiokulttuurinen innostaminen, joka on Leena Kurjen (2000) mukaan sosiaalipedagogiikan soveltamisen muoto, jossa yhdistyvät sosiaalinen, kasvatuksellinen ja kulttuurinen toiminta. Innostamisen keskeisimpiä tavoitteita ovat ihmisten elämänlaadun parantaminen ja tietoisuuden herättäminen. Kaikkien sosiokulttuuristen aktiviteettien tavoitteena on edistää ihmisten organisoitumista ja oppimista itse tekemällä ja kokemalla.

Kurjen (2000) mukaan sosiokulttuurisen innostamisen *sosiaalisella* ulottuvuudella tavoitteina ovat ihmisten oma osallistuminen ja sen avulla integroituminen yhteisöön ja yhteiskuntaan. Ryhmäytyspäivien aikana oppilaiden osallistumisen halua heräteltiin

erilaisilla tehtävillä. Ryhmäytysten loppua kohti mentäessä oppilaiden osallistumisen taso kasvoi ja oppilaat tutustuivat keskenään ja uskalsivat heittäytyä tehtävien kautta toimimaan keskenään myös sekaryhmissä, joissa oli tyttöjä ja poikia. Osallistumisen taso oli erityisen hyvää luokkahenkisopimusta tehtäessä ja retkipäivänä, jolloin grillattiin makkaraa kodassa ja tehtiin luovuutta vaativia pienryhmätehtäviä. Näiden yhdessä toimimisen hetkillä oppilaat rakensivat oman luokan yhteishenkeä ja samalla muodostivat kuvaa siitä millainen me-henki luokalla on. Ryhmäytymispäivien aikana oli havaittavissa lähentymistä niin tyttöjen ja poikien välillä kuin myös kantasuomalaisten ja maahanmuuttajataustaisten oppilaiden välillä.

Kurjen (2000) mukaan sosiokulttuurisen innostamisen *kasvatuksellisella* ulottuvuudella tavoitteina on ihmisen persoonallisen ja kriittisen ajattelun kehittyminen, asenteiden muutos, oman vastuun tiedostaminen, herkistyminen sekä motivaation herättäminen. Innostaminen on kasvatuksellista toimintaa, jossa tuetaan ihmisen sosiaalista kasvua, sosiaalisen tietoisuuden herättämistä sekä sosiaalista sitoutumista. Innostamisen avulla vahvistetaan solidaarisuutta yksilöiden ja ryhmien välillä sekä tuetaan ihmisiä itse osallistumaan yhteisöjensä kehittämiseen.

Luokkahenkisopimuksen avulla luotiin yhteistä suuntaa. Luokkahenkisopimuksen teossa jokainen oppilas osallistui yhteisten tavoitteiden luomiseen siten, että jokainen ensin itse kirjoitti paperille toiveensa millaisia muutoksia haluaisi luokassa olevan tai vältettävän. Oppilaat koostivat kolmessa pienryhmässä yhteisen näkemyksen luokan tavoitteista. Tavoitteet olivat hyvin konkreettisia ja viihtyvyyteen liittyviä. Oppilaat nimesivät muun muassa seuraavia tavoitteita itselleen.

Kaikki tervehtii toisiaan.

Kaikki saa olla oma itsensä.

Kaikki vois istua samalla penkillä (välitunnilla, tytöt ja pojat)

Kaikki pystyis toimimaan keskenään.

Kuunneltais toisia.

Kaikki auttais toisia.

Luokassa olis kivaa.

Vois mennä retkelle yhdessä.

Kaikki nämä viittaavat siihen, että oppilaat toivoivat, että luokassa toimittaisiin kohteli-
aasti toisiaan kohtaan ja jokainen voisi olla oma itsensä ilman kiusaamista. Tavoitteilla
oppilaat kokevat tarvitsevansa vahvempaa yhteishenkeä ja yhteisöllisyyden tunnetta.

Oppilaat nimesivät luokkahenkisopimukseen myös tavoitteita, jotka liittyvät opettajiin.
Oppilaat toivoivat, että opettajat päättäisivät istumapaikat luokassa. Tällä oppilaat tar-
koittavat sitä, että tutustumalla luokan oppilaisiin paremmin vaikuttaisi se myös yhteis-
hengen parantumisessa. Luokkahenkisopimusta laadittaessa jotkut oppilaat kokivat, että
viettävät aikaa vain jo tuntemiensa oppilaiden kanssa ja näin ollen myös ryhmä- ja pari-
työt tulee tehdä ennalta tunnettujen oppilaiden kanssa. Oppilaat kokivat, että haluai-
sivat opettajien ottavan enemmän roolia oppilaiden ryhmäytymisen ja yhteisöllisyyden
kehittämisessä. Sama asia on nähtävissä jo oppilaskyselyissä, jossa eräs oppilas kokee,
että yksi hyvä ratkaisu yhteishengen parantumiseen olisi se, että lisättäisiin pari- ja ryh-
mätöitä ja vaihdettaisiin pareja pari- ja ryhmätöitä tehtäessä.

Oppilaat nimesivät luokkahenkisopimukseen myös sen, että he haluaisivat luokalle
enemmän oppilaita. Tällä he kokivat, että luokan pienuus ei olekaan heidän kokemuk-
sensa mukaan vahvuus vaan pikemminkin heikkous. Mahdollisesti isommassa luokassa
oppilailla olisi vahvemmin kokemus siitä, että luokalla olisi enemmän ystäviksi sovel-
tuvia oppilaita, eikä mahdollisesti parin ihmisen häiriökäyttäytyminen häiritsisi koko
luokan dynamiikkaa niin vahvasti. Voi myös olla, että oppilaat kokevat, että uusien op-
pilaiden luokalle siirtyminen vaikuttaisi positiivisesti ryhmädynamiikkaan sekoittaen jo
olemassa olevia pienryhmiä, joissa oppilaat toimivat luonnostaan.

Oppilaat kokivat, että on tärkeää nimetä asioita, joita ei luokassa hyväksytä. Näitä ovat
oppilaiden mukaan kiusaaminen ja häiriökäyttäytyminen tunneilla. Oppilaat nimesivät
luokkahenkisopimukseen, että eivät tahdo, että luokassa tehdään seuraavia asioita.

Kiusataan.

Heitellään tavaroita.

Haukutaan.

Viedään toisten tavaroita (esim. kännykkä) ilman lupaa.

Tuomitaan toisia.

Riehutaan tunneilla.

Että tunneilla on turhaa säätöä.

Luokkahenkisopimusta olivat laatimassa kaikki luokan oppilaat paitsi yksi oppilas, joka usein häiriköi ja haastaa käytöksellään aikuisia. Tämä vaikutti luokkahenkisopimuksen tekoon siten, että muut luokan oppilaat tekivät sopimusta motivoituneena. Tämä voi vaikuttaa myös siihen, että koska yksi oppilas ei ollut paikalla, se ei vahvistanut hänen kokemustaan luokkaan kuulumisesta.

Luokkahenkisopimuksen teon jälkeen oli luokanvalvojan tunti, jossa suunniteltiin tulevia marrasmarkkinoita. Opettaja kertoi, että edellinen luokanvalvojan tunti, jossa suunnittelua aloitettiin, ei ollut johtanut minkäänlaisiin suunnitelmiin. Tämän vuoksi opettajan ennakko-olettaus oli, ettei tälläkään kerralla saataisi suunnitelmia aikaan. Opettajan olettaus osoittautui kuitenkin vääräksi, sillä oppilaat olivatkin aktivoituneet ja alkaneet yhtenä ryhmänä pohtia ja suunnitella saman pöydän ääressä marrasmarkkinoita. Opettaja oli tästä hyvin yllätynyt ja koki, että ryhmäytystunneilla näyttäisi olevan suuri vaikutus oppilaiden aktivoitumisen ja ryhmässä toimimisen suhteen.

Ennen luokkahenkisopimuksen tekoa ryhmäytyksen ohjaaja oli näyttänyt oppilaille koosteen heidän mielipiteistään, jotka oli koottu ”oppilaskyselyn” ja ”meidän luokan ilmapiiiri”-kyselyn perusteella. Näin ollen oppilailla oli tieto siitä, mitä mieltä he yleisesti ovat luokan alkutilanteesta. Tämän lisäksi ryhmäytyksen ohjaaja luennoi jalkapallotermein oppilaiden ymmärtämällä kielellä ryhmän pelisäännöistä, joita olisi hyvä noudattaa. Ryhmäytyksen ohjaaja myös ”coachasi” eli herätteli ajatuksia ja kannusti oppilaita sekä antoi heille positiivista palautetta. Kuraattorin ja opettajien näkemyksen mukaan ryhmäytyksen ohjaajan innostuneella esimerkillä ja oppilaisiin uskavalla esimerkillä oli positiivisia vaikutuksia.

Se sun semmonen tsemppaava ote mun mielestä aina sä jaksoit kuitenkin vaikka niin ku näki jossain vaiheessa energia alko kaikilta vähä valumaan jos joku ei huomattiin, että ei onnistunu sä jaksoit sillai tsempata ja nähdä aina no hyvä ja hyvin.

Pienissä asioissa näit semmosta positiivista ja jaksoit --- me varmaan ollaan siis jo niin et ku nähdään päivittäin se tilanne niin me ei jakseta enää jokaiseen positiiviseen pilkahdukseen kiinnittää huomiota, mutta sä ulkopuolisena vielä jaksoit.

Luokkahenkisopimukseen palattiin retkellä, jolloin jokainen sai valita itselleen vastuualueen jota pyrkii parantamaan seuraavaan luokanvalvojatuntiin asti. Lähes kaikki oppilaat valitsivat itselleen sopimuksesta kohdan jonka perään kirjoittivat oman nimensä.

Luovuuden keinoilla pyrittiin saamaan oppilaat osallisemmaksi. Kurjen (2000) mukaan sosiokulttuurisen innostamisen *kulttuurisilla* toimintamuotoja hyödyntämällä tuetaan ihmisten luovuutta ja ilmaisua. Toimintapäivissä hyödynnettiin erilaisia luovuuteen ja ilmaisuun tukevia menetelmiä kuten bändinä soittamista, rumpujen soittoa, vaahtokarkki-spagetti-tornien rakentamista, arjen supersankareiden rakentamista ja kakkujen koristelua. Nämä koettiin sekä toiminnallisuuden, että luovuuden vuoksi toimivimpina tehtävinä. Oppilaat kokivat, että täytekakkujen koristelu pienryhmissä, retki kodalle, positiivisten asioiden kirjoittaminen toiselle ja vaahtokarkki-spagetti tornien rakentaminen pienryhmissä olivat tehtäviä, jotka auttoivat eniten luokan yhteishengen parantumisessa. Nämä kyseiset tehtävät olivat rentoja sekä luovuutta ja heittäytymistä vaativia. Positiivisen palautteen saaminen ikätovereilta koettiin hyvin tärkeänä.

Djembe -rumpujen soittamisessa maahanmuuttajataustaiset oppilaat vaikuttivat olevan hyvin osallisia, sillä rumpujen soitto oli luontevaa ja he saivat kokemuksen, että ovat jossain asiassa lahjakkaita. Djembe –rumpujen soittamisessa kaikki oppilaat saivat osallistua yhdessä tehtävään rytmiin, jolloin oppilaat saivat kokemuksen siitä, että he tekivät jotain yhdessä. Koulun aikuisten tekemien havaintojen perusteella bändinä soittaminen ja djembe -rumpujen soitto oli monelle oppilaalle onnistumisen kokemus oman itsensä ylittämisenä ja rohkaistumisena. Jokainen oppilas yritti parhaansa ja moni oppilas jopa ylitti itsensä koulun aikuisten näkemyksen mukaan.

Semmosia tilanteita et näki iha aidosti ne oli innoissaan ku se bändisoitos-saki ketkä siihen lähti mukaan ne oli kiinnostuneita.

Oppilaiden antaman palautteen perusteella vain muutamat oppilaat kokivat, että rumpujen soittaminen tai bändinä soittaminen auttoivat yhteishengen kohottamisessa. Voi olla, että oppilaat kokivat rumpujen ja bändinä soittamisen epämieluisana hälinän vuoksi, eivätkä siitä syystä kokeneet hyötyneensä luokkana musiikkitunneista.

Aikuiset lähtivät toteuttamaan oppilaiden toiveita, kuten retkelle lähtöä, vaikkakin se tuntui opettajista ja kuraattorista hieman riskialttiilta toiminnalta. Riskin ottaminen kan-

natti, sillä se osoittautui kaikkein toimivimmaksi toimintamuodoksi koko ryhmäytyspäivien aikana.

Kuulit näitä oppilaita ja samoin ku tää viimeinen oli, et olihan sul erilaisia vaihtoehtoja et mitä tehdään --- sit viimesessä tapaamisissa ja otit myös sit huomioon minusta tää kodalla käynti se on ollu kaikkein suosituin idea ja sä lähdit sit toteuttaan vaikka tosiaan ehkä vähän oli semmonen kylmä hiki, että mitähän siitä tulee ja ooksä ihan tosissas et lähetään.

YHTEISHENKEÄ EDISTÄNEET TOIMINNAT
kakkujen teko
retki kodalle
positiivisuus paperit
vaahtokarkki-spagetti-torni

Taulukko 2. Luokan oppilaiden kokemus yhteishenkeä edistäneistä toiminnoista

MIELIPITEET JAKAUTUIVAT TASAN
Lautapeliä pelaaminen
Parijalkapallo
Logon suunnittelu (kakkuja varten)
Kerrottiin yhteenveto luokan mielipiteistä
Omien vahvuuksien kirjoitus ja kertominen
Luokkahenkisopimuksen teko
Vahvuuksien näyttäminen (käsi toisen olkapäälle)
Kiusaamista vai normaalia käytöstä -keskustelut
Makkaran ja vaahtokarkkien paisto
Supersankarit
Hassu luokkakuva

Taulukko 3. Puolet luokan oppilaista koki toimintojen edistäneen yhteishenkeä

6.2.2 Viihtyvyyden näkökulmia

Ryhmäytysten alussa oppilaat eivät kokeneet turvallisena toimia sekapareissa, vaan omaa sukupuolta olevan parin kanssa toimiminen sujui parityöskentelyssä paremmin. Pienryhmissä oppilaat pystyivät toimimaan myös toista sukupuolta olevien oppilaiden kanssa, kun tekeminen oli niin toiminnallista, että huomion sai keskittää tekemiseen. Ryhmäytymispäivien aikana oppilaat tutustuivat ja aktivoituivat ottamaan kontaktia toista sukupuolta oleviin oppilaisiin. Tämä näkyi selkeämmin tyttöjen aktivoitumisena, jotka alkoivat tehdä aloitteita poikien suuntaan mm. istuskelemalla samoilla penkeillä

välitunneilla ja tervehtimällä muita oppilaita. Myös pojat muuttivat omaa käyttäytymistään tyttöjä kohtaan.

S2 opettajan mukaan maahanmuuttajataustaisten oppilaiden heikko kielitaito ja ymmärryksen vaikeudet luovat lisähaasteita koulutyöskentelyssä ja kommunikaatiossa.

Maahanmuuttajataustaiset oppilaat, joilla on erittäin heikko kielitaito ja muutenkin --- oppimisvalmiudet on hyvin kehittymässä. --- sielä ei oo mitään semmost pelkästään niin kun ylivilkkautta tai kielenymmärryksen vaikeutta vaan siellä on erittäin suuria ymmärryksen vaikeuksia muutenkin. --- Tää on hyvin erikoinen maahanmuuttaja porukka mikä tässä luokassa on et jos täs ois ollu moni muu niin he ois osallistunu ihan eri tavalla mut et ku tässä on todellaki tätä henkilökohtaista problematiikkaa monella --- erittäin haastava porukka noin muutenkin.

Tutkimuksen toimintaosuuden aikana oli havaittavissa, että muutama luokan oppilas käyttäytyi aikuisia kohtaan röyhkeästi ja epäkunnioittavasti häiriten muiden oppilaiden tekemistä. Tämä aiheutti luokan oppilaissa motivaation laskemista ja keskittymisen haastetta. Opettaja korotti ääntään häiriökäyttäytyville oppilaille ja poisti häiriökäyttäytyvän oppilaan tilasta useissa eri tilanteissa.

Luokan yhteishengen kohottamisen ja ilmapiirin parantumisen tekee hankalaksi se, että luokalla on oppilaita, jotka provosoivat opettajia, häiritsevät tunneilla ja aktivoivat myös muita oppilaita toimimaan passiivisesti tai häiriköimään. Opettajat kokevat muutaman oppilaan aikuista haastavan käyttäytymisen vaikuttavan luokan ilmapiiriin. Tämä voi olla oppilaan kokemus siitä, että aikuiset ovat häntä vastaan eivätkä hänen puolelleen.

--- kohdalla olen itse sitä miettinyt, että millä tavalla sen taakse pääsis, et miten sen maskin sais valahtamaan niin, että se kaveri sais niin ku oikeesti jollai tavalla kontaktin siihen. --- muutamia tällösiä hetkiä on ollu, että olen kokenut, että hän on jollakin tavalla kuullu mitä olen sanonut ja myös tehnyt niin.

Opettajat kokevat, että muutaman oppilaan negatiivinen asenne vaikuttaa myös viihtyvyyteen. Ryhtäytymispäivien aikana muutaman oppilaan asenteissa ei ole ollut havaittavissa muutosta positiivisempaan.

Joidenkin oppilaiden tässä asennoitumisessa näen, että ei kyllä siis oo tapahtunu kyllä mitään. --- jopa pahempaan suuntaan on menny tämä vastustaminen, että ainaki mua haastetaan. Ei vois vähempää kiinnostaa, tää on ihan paskaa--- kommentteja tulee.

Mahdollisesti häiriökäyttäytymisen taustalla saattoi olla oppilaan henkilökohtainen pahoinvointi tai pyrkimys parantaa omaa sosiaalista asemaa yhteisössä häiriökäyttäytymällä ja saamalla sen avulla sosiaalista statusta itselleen. Saloviidan (2014) mukaan häiriökäyttäytyvän oppilaan tavoitteena on usein saada luokkatovereiden ja opettajan huomio itselleen. Saloviidan mukaan tällöin olisi pyrittävä välttämään huomion antamista ennen kuin se on täysin välttämätöntä. Opettajan olisi hyvä toimia neutraalisti tunteitaan näyttämättä välttääkseen palkitsemasta oppilaan häiriökäyttäytymistä reagoimalla siten kuin oppilas toivoo. (Saloviita 2014, 170)

Erilaisuuden ymmärtäminen ja kiusaamattomuus olivat viihtyvyyden parantumisen lähtökohtana. Tutkimuksen teon alussa opettajan kokemuksen mukaan kiusaaminen oli muuttunut oppilaskyselyn ja meidän luokan ilmapiiri -kyselyn jälkeen niin, että myös osa tytöistä oli alkanut kiusata toisiaan. Toimintavaiheessa havaittiin, että osa nuorista koki ”vittuilun” olevan heidän vahvuutensa, vaikka todellisuudessa se voidaan luokitella henkiseksi väkivallaksi. Hamarus (2008) kuvaa, että on tärkeää yhdessä määritellä se mikä on kiusaamista. Jokaisen osapuolen on tärkeää kertoa oma mielipiteensä asioista, jonka jälkeen asioista voidaan keskustella ja luoda yhteinen näkemys. (Hamarus 2008, 16.)

Tämän vuoksi seuraavalla ryhmäytymiskerralla keskusteltiin siitä mikä on vitsailun ja ”vittuilun” ero; ensimmäinen on normaalia käytöstä ja toinen kiusaamista.

Erilaisuuden ymmärtämiseen panostaminen oli tärkeää siitä syystä, että oppilaat olivat oppilaskyselyssä ja meidän luokan ilmapiiri kyselyissä nostaneet sen yhdeksi haasteeksi luokalla. Tätä pulmaa ratkottiin muun muassa omia vahvuuksia kertomalla ja ryhmäytymisen ohjaajan coaching puheella, jossa hän muistutti, että on tärkeää, että luokalla on erilaisia persoonia ja luokka voi halutessaan hyödyntää niitä. Eri temperamentteista keskusteltiin toiseksi viimeisellä tunnilla värien avulla. Puolet luokan oppilaista koki, että vahvuuksista kertominen oli tärkeää, mutta he eivät kokeneet temperamentteista keskustelua mielekkäänä. Tämä saattaa johtua siitä, että oppilaat kokivat aamun ensimmäisen tunnin keskusteleavan tehtävän tylsänä ja liian haasteellisena, eivätkä sen vuoksi pitäneet

tehtävästä. Tärkeänä asiana ryhmäytyspäivissä oli myös se, että kaikki luokan oppilaat, niin kantasuomalaiset kuin maahanmuuttajataustaisetkin oppilaat, saivat tilaisuuden olla paikalla ja tutustumisen kautta alkaa hieman ymmärtää toisiaan paremmin. Oppilaat nimesivät kaksi erilaisuuden ymmärtämiseen ja hyväksymiseen liittyvää tavoitetta luokkahenkisopimukseen. Tämä kertoo siitä, että oppilaat kokevat tärkeänä viihtyvyyteen liittyvänä asiana sen, että jokainen voi olla oma itsensä luokassa.

Ei tuomitaan toisia.

Kaikki saa olla oma itsensä.

Ryhmäytymispäivissä opettaja toimi kannustajana ja omalla esimerkillään pyrki motivoimaan oppilaita mukaan toimintaan. Opettaja joutui lähes jokaisessa ryhmäytyspäivässä kuitenkin korottamaan ääntään tai rajaamaan oppilaiden häiriökäyttäytymistä muun muassa poistamalla yksi oppilas luokasta. Opettaja koki, että ryhmäytyspäivien jälkeen joidenkin oppilaiden haastava käytös on jopa lisääntynyt entisestään. Tämä voi johtua siitä että häiriökäyttäytyvät oppilaat eivät kokeneet ryhmäytyspäiviä tarpeellisina tai he eivät kokeneet olevansa osallisia niissä. Voi myös olla, että he huomasivat opettajan provosoituvan helposti, jolloin se lisäsi heidän vallantunnettaan, joka vain lisäsi halua haastaa opettajaa lisää.

Myös osaa oppilaista häiritsee joidenkin oppilaiden häiriökäyttäytyminen. Oppilaat kokevat, että häiriökäyttäytyminen vaikuttaa negatiivisesti myös muihin oppilaisiin. Tyytymättömyyttä aiheutti muun muassa viimeisellä ryhmäytyskerralla häiriökäyttäytyvä oppilas.

--- säätö... opettele oleen jotain muuta kun se ” oon kova ” ulkoasu.

Opettajat kokivat, että ryhmäytyspäivissä mukana oleminen oli tärkeää myös opettajille ja kuraattorille, sillä niiden kautta opettajat ja kuraattori saivat kokemusta ja oppivat ryhmäytyksestä uusia asioita sekä saivat työkaluja arkeen.

Kyl tää anto meille niin ko aikuisilleki uutta kokemusta ja myös vähä ehkä opittiinkin jotakin. Että näinki et täs on niinku se myös meille semmosia työkaluja tuli niin ku sun kautta.

Luokan ryhmäytyksen yhtenä haasteena on se, että luokanvalvoja ei tuntenut oppilaita kovin hyvin, sillä hän ei opeta luokkaa lainkaan. Luokanvalvojan kokemus oppilaiden hyvinvoinnista on tällaisessa tilanteessa oppilaskyselyiden varassa. Tällöin luokanvalvojalla on jonkinlainen käsitys kantasuomalaisten mielipiteistä, mutta maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kokemukset saattavat jäädä kuulematta, mikäli oppilaat eivät pysty tuottamaan kirjallisesti omia mielipiteitään. Tämän vuoksi ryhmäytyspäivät olivat luokanvalvojalle tärkeitä, sillä hän oppi tuntemaan luokkansa oppilaita paremmin.

Opettajat ja kuraattori kokivat, että yksi hyvä asia ryhmäytyspäivistä oli se, että he saivat toimia hieman erilaisessa roolissa suhteessa oppilaisiin. Kuraattori kokee, että ryhmäytyspäivien jälkeen oppilailta saattaa olla pienempi kynnyks pyytää apua, mikäli heillä on jokin pulma, johon tarvitsisivat aikuisen tukea.

Ja positiivista seki et ihan oikeesti mä luulen et me niin ku henkilöstöki ku ollaan vähä eri roolissa --- et tekeminen on erilaista niin ehkä heki näkee niin ku meijät eri valossa et vois ajatella niin ku pitemmän päälle että ehkä ois helpompi tulla juttelemaan muistaki asioista sitte meille tai sanotaanki jos ois kiusaamista vaikka --- niin ehkä helpommin tullaan siitä myös meille kertomaan et tuntevat ehkä meitä sitten niin ku paremmin.

ASIOITA, JOIHIN KIINNITETTIIN HUOMIOTA TOIMINTAVAIHEESSA:
Turvallisuudentunne ryhmässä
Osallistumisen halun herättely
Vaikuttamisen halun herättelyä yhteishenkeä kohtaan
Eri tilojen hyödyntäminen ja vaikutukset toimijuuden kannalta
Oppilaiden toimijuuden vahvistaminen
Ulkopuolisuuden tunne ja paha olo viihtyvyyden haasteena
Koulun rakenteet ja laadukas opetus
Koulun yhteisölliset tapahtumat
Vuorovaikutustaidot
Sosiokulttuuriset luovat toimintamenetelmät apuna
Luokkahenkisopimuksella tavoitteiden luontia
Erilaisuuden ymmärtäminen ja kiusaamisen loppuminen
Työvälineitä koulun aikuisten avuksi

Taulukko 4. Toimintavaiheen yhteenveto

6.3. Kokemukset projektin päätteeksi

Yhteishengen kohottamisprojektin aikana ja päätteeksi oppilaat saivat antaa palautetta kirjallisesti ja suullisesti. Kirjallista palautetta kerättiin jokaisen ryhmäytyspäivän päätteeksi sekä kantasuomalaisilta oppilailta koko projektin päätteeksi. Maahanmuuttajataustaiset oppilaat saivat antaa palautetta keskustellen niin, että opettaja kirjasi oppilaiden mielipiteet yhteen. Opettajien ja kuraattorin arvio projektin vaikutuksista käytiin teemahaastattelun avulla läpi. Seuraavaksi esitellään oppilaiden ja koulun aikuisten näkökulmia yhteishengen kohottamisprojektin avulla saavutetuista tuloksista.

6.3.1 Osallisuuden kokemukset projektin lopussa

Luokanvalvojan havaintojen mukaan noin puolet luokan oppilaista haluaa tehdä töitä koko luokan eteen. Oppilaat olivat projektin loppuarviointia tehtäessä aktiivisempia ja toimeen tarttuvia. Koulun aikuiset ovat sitä mieltä, että käytetyt menetelmät edistivät oppilaiden kouluviihtyvyyttä.

Kuraattorin näkemyksen mukaan oppilaiden osallisuus toteutui siten, että ohjaaja keräsi joka kerralla oppilaiden mielipiteitä ja kuuli oppilaita sekä otti huomioon oppilaiden toiveita toimintaa suunniteltaessa. Osa oppilaista on kokenut voivansa vaikuttaa toimintapäivien sisältöön, mutta olisi toivonut voineensa pelata jalkapalloa.

Olen saanut vaikuttaa, mutta olisin halunnut pelata jalkapalloa.

Moni oppialista on kokenut, että ei ole voinut vaikuttaa toimintapäivien sisältöön. Osa oppilaista kokee, että ei osaa sanoa. Mahdollisesti ohjaaja ei osannut riittävästi aktivoida nuoria kertomaan mielipiteitään tai nuoret eivät kokeneet ohjaajan valitsemia toimintoja mieleisinä vaikkakin ne oli valittu nuorten toiveiden pohjalta. Voi myös olla, että osallisuuden kokemus ei ehtinyt kehittyä sillä ryhmänä toimiminen oli haasteellista alussa. Myös muutaman oppilaan vastustava ja aikuista haastava käytös saattoi vaikuttaa siihen, etteivät nuoret uskaltaneet olla aktiivisempia kiusaamisen pelossa. Myös pelkästään kirjallisena palautteen kerääminen ei mitä luultavimmin ollut nuorille soveltuva tai mieluinen tapa. Toiminnallisempi toimintapäivien sisältöihin vaikuttaminen olisi ollut luultavasti sitouttanut nuoria paremmin ja myös vahvistanut osallisuuden kokemusta.

Luokanvalvoja kokee, että ilman ryhmäytyspäiviä ei marrasmarkkinoiden myyntipöytä olisi toteutunut. Tämän vuoksi voidaan todeta, että ryhmäytyspäivillä oli oppilaita aktiivoiva vaikutus.

ilman tätä satsausta niin marrasmarkkinat touhusta ei olis tullu yhtään mitään. --- ne yllätti mut kyllä, että puolet kuitenkin sitoutui aika rankasti tähän hommaan niin puolet teki siis todella hyvän tuloksen.

Luokanvalvoja kokee, että ryhmäytyksessä ei onnistuttu täydellisesti sillä kaikki luokan oppilaat eivät sitoutuneet yhteishengen kohottamisprojektiin.

Vähän kaksjakonen fiilis mulla tästä, että jotain hyvää, mutta me ei saatu kaikkia tähän mukaan sitoutumaan tähän luokkajuttuun.

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osallisuuden kokemus kasvoi ryhmäytyspäivien aikana. Tämän havainnon teki sekä S2 opettaja, että se kuuluu oppilaiden loppuarvioinnista. Maahanmuuttajataustaiset oppilaat kokevat kuuluvansa paremmin luokkaan ja he kokevat, että toisten oppilaiden kanssa kommunikointi on sujuvampaa. Oppilaat kokevat myös, että ilmapiiri on parantunut.

On helpompi olla luokassa.

Tunnen itseni enemmän mukana olevaksi.

Juttelen enemmän muiden kanssa.

Luokassa on nyt parempi olla.

Ilmapiiri on parantunut.

S2 opettajan kokemuksen mukaan maahanmuuttajataustaiset oppilaat jäivät marrasmarkkinoilla ulkopuolisiksi. Myöskään kirjallisesti kerättyjen oppilaskyselyn, meidän luokan ilmapiiri kyselyn ja pikapalaute kyselyiden osalta maahanmuuttajataustaiset oppilaat eivät olleet osallisia. S2 opettaja kokee, että suullisesti kerätty loppupalaute edisti oppilaiden mielipiteiden kertomista ja osallisuuden tunnetta. Osa maahanmuuttajataustaisista oppilaista kokee yhteenkuuluvuuden tunteen ja osallisuuden kokemuksen kasvaneen ryhmäytyspäivien aikana, sillä osa oppilaista kokee itsensä enemmän osaksi luokkaa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointitutkimuksen kouluterveyskyselyn (2013) perusteella maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat muita nuoria yleisemmin ilman läheistä ystävää ja tulevat kantasuomalaisia enemmän kiusatuksi. Kiusaaminen ja kavereiden puute voivat vaikuttaa negatiivisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten terveyteen ja muihin vaikeuksiin. Tämän vuoksi koulu yhteisöllä on merkittävä rooli vahvistettaessa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä ehkäistäessä kiusaamista. THL:n tekemän kyselyn perusteella maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat usein koulun työilmapiirin muita oppilaita heikompana sekä he kokivat vaikeuksia koulunkäynnin suhteen. Koululla kaikki oppilaat kohdataan päivittäin, joten koululla on mahdollisuus rakentaa yhdenvertainen ilmapiiri ja mahdollistaa onnistumisen kokemuksia jokaiselle nuorelle taustasta riippumatta. (Matikka, Luopa, Kivimäki, Jokela & Paananen 2014, 3, 34, 36.)

Kiilakosken (2007) mukaan osallisuus on tunne, joka kertoo nuorten tarinoista, tiedoista ja käyttämisestä puhetavoista. Korkiamäen (2013) tutkimuksen mukaan nuoren kokemuksen mukaan hän voi pitää tärkeänä, että hän on osallinen omassa sosiaalisessa ympäristössään valitsemissa ryhmiin

Ryhmäytyspäivien ansiosta luokanvalvoja ja oppilaat tuntevat toisensa keskenään paremmin, jolloin kommunikaatio puolin ja toisin on helpompaa. Opettajan ollessa tutumpi oppilaiden on helpompi kertoa luokanvalvojalle mieltä painavista asioista. Näin myös luokanvalvoja jatkossa voi olla paremmin selvillä luokan tilanteesta. Aikaisemmin tieto perustui suurelta osin oppilaskyselyihin, jolloin oppilailla oli suuri vastuu kirjoittaa mieltä painavat asiat oppilaskyselyihin.

OSALLISUUS
Noin puolet luokan oppilaista haluaa tehdä töitä luokan eteen.
Oppilaat olivat yhteishengenkohotus projektin lopussa aktiivisempia ja toimeen tarttuvaisempia. Marrasmarkkinoiden myyntipiste toteutui.
Oppilaiden osallistumisen taso oli korkealla toiminnallisten tehtäviä tehtäessä.
Maahanmuuttajataustaiset oppilaat kokevat olevansa enemmän osa luokkaa projektin lopussa.
Luokanvalvoja ja oppilaat tuntevat toisensa paremmin projektin ansiosta.

Taulukko 5. Yhteishengen kohottamisprojektin hyödyt osallisuuden näkökulmasta

6.3.2 Kokemukset ilmapiiristä projektin lopussa

Kokemukset ilmapiiriin parantumisesta voidaan kokea uusien positiivisten kokemusten myötä. Viimeisen retkikerran supersankarin rakentaminen pienryhmissä oli monen oppilaan mielestä iloa tuottavaa toimintaa. Positiivisten hetkien avulla luokka sai myös iloisia muistoja ja kokemuksen, että yhdessä tekeminen oli mukavaa.

Kun tehtiin ”kukkomies” irl... Se oli aika huvittava näky, sainpahan viikon naurut. ☺

Luokanvalvojan kokemuksen mukaan luokan yhteishenki on ryhmäytyspäivien ansiosta hieman parantunut.

Verrattuna viimevuotiseen tilanteeseen nähdään positiivisia asioita ja että henki on mennyt vähän parempaan suuntaan.

Oppilaat kokevat, että heidän kokemus viihtyvyydestä on kasvanut projektin aikana. Oppilaat nimeävät, että ilmapiiriin vaikuttavat henkilökohtainen hyvän olon tunne sekä toisten oppilaiden positiivinen käyttäytyminen.

Luokassa on nyt parempi olla

Kaikki on mukavempia

Tyttöjen ja poikien erikseen toimimisessa saatiin pieniä muutoksia aikaan. Kuraattorin näkemyksen mukaan jako tyttöihin ja poikiin on edelleen nähtävissä, mutta myös sen osalta on havaittavissa pientä kehitystä.

Selkeesti tosiasia ollu jako tyttöihin ja poikiin ja sitä on vähän yritetty niin ku lähentää tällä ryhmäyttämällä ja ehkä on ollu pieniä semmosia toivonkipinöitäkin, mutta aika vahvasti nähtävästi se jako edelleenkin.

Osa oppilaista kokee, että ilmapiiri on parantunut. Oppilaat kokevat, että edistystä asian suhteen on tapahtunut sillä oppilaat kertovat, että tytöt ja pojat voivat nykyisin istua samoilla penkeillä ja keskustella keskenään.

Tytöt ja pojat voi puhua toistensa kanssa.

Kaikki istuu samalla penkillä.

Kiusaamisesta keskustelun ja ryhmäyttämispäivien muun sisällön ansiosta voidaan todeta, että kiusaamiseen puuttumisessa onnistuttiin sillä sekä oppilaat, että luokanvalvoja ovat havainneet muutoksen. Luokanvalvojan näkemyksen mukaan kiusaaminen on selkeästi vähentynyt tai jopa loppunut ryhmäytyspäivien päätyttyä. Myös oppilaiden kokemuksen mukaan kiusaaminen on vähentynyt luokalla.

Melkein kukaan ei kiusaa.

Moni ei enää kiusaa.

Oppilaiden kokemuksen mukaan ryhmäytyspäivien jälkeen luokan tuntityöskentely on rauhoittunut. Kommentilla voidaan tarkoittaa myös kiusaamiseen liittyvää huutoa.

Nyt ei ole kuulunut turhaa huutoa.

Pari vastausta voidaan tulkita, etteivät oppilaat ole olleet motivoituneita itse tekemään kovinkaan paljon luokan yhteishengen eteen kertoessaan, että yhteishengen kohottaminen ei ole ollut hänelle kiinnostavaa toimintaa.

En tiedä olenko auttanut.

En mitään ei kiinnosta.

Nämä kaksi oppilasta olivat vastanneet kaikkien eri tehtyjen toimintojen kohdalle, ettei toiminta ollut auttanut. Oppilaat olivat vastanneet myös kaikkiin avoimiin kysymyksiin, ettei projektista ollut mitään hyötyä, eikä ryhmäytyspäivillä ollut positiivista vaikutusta ilmapiiriin, vaan pikemminkin huonontaneen sitä.

Ei mitään tämä oli täyttä paskaa.

Ei ole se on entistäkin paskempi.

Oppilaiden oma aktivoituminen ilmapiiriin parantamisessa kuuluu heidän kertomuksissaan loppupalautteesta. Oppilaat kertoivat, että ovat yrittäneet itse vaikuttaa yhteishen-

keen ja ilmapiiriin omilla teoillaan muun muassa siten, että ovat olleet kohteliaampia toisille oppilaille sekä keskustelleet enemmän muiden oppilaiden kanssa.

Ollut kohteliaampi molemmille sukupuolille.

Puhua toisille.

Juttelen enemmän muiden kanssa.

En kiusaa.

Autan aina.

Olen istunut samalla penkillä poikien kaa.

Olla kaikille ystävällinen.

VIIHTYVYYS
Luovat tehtävät tuottivat iloa ja rentoa positiivista ilmapiiriä
Yhteishenki ja viihtyvyys parantuivat hieman projektin aikana
Tyttöjen ja poikien välillä havaittavissa pientä lähentymistä
Kiusaaminen vähentynyt huomattavasti
Tuntityöskentely rauhallisempaa
Monet oppilaat ovat muuttaneet omaa käyttäytymistään kohteliaammaksi
Monet oppilaat pyrkivät toimimaan yhdessä enemmän muiden oppilaiden kanssa

Taulukko 6. Yhteishengen kohottamisprojektin hyödyt viihtyvyyden näkökulmasta

MUUT HYÖDYT
Koulun henkilökunta sai uutta näkökulmaa ja työkaluja koulutyöskentelyyn
Koulun henkilökunta tuli tutuksi oppilaiden kanssa, jolloin avun pyytämisen kynnyks alempana

Taulukko 7. Yhteishengen kohottamisprojektin muut hyödyt

HAASTEET
Parin oppilaan kohdalla asenteissa ei ollut havaittavissa muutoksia parempaan
Yhden oppilaan aikuista haastava käytös ja häiriökäyttäytyminen aiheuttivat haasteita ilmapiirin parantumisessa
Edelleen havaittavissa tyytymättömyyttä ilmapiiriin, jopa niin paljon, että osa oppilaista haluaa edelleen vaihtaa luokkaa yhden häiriökäyttäytyvän oppilaan vuoksi

Taulukko 8. Luokan haasteet, joihin ei pystytty vaikuttamaan

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Oppilaiden antaman palautteen ja loppuarvioinnin sekä koulun aikuisten teemahaastattelun perusteella voidaan todeta, että yhteishengen kohottamisprojekti edisti luokan ilmapiiriä muun muassa siten, että kiusaaminen on vähentynyt ja yhteistyö kehittynyt. Projektin myötä myös osallisuus kasvoi, sillä projektin aikana nuoret aktivoituivat ja viimeisellä tapaamisella koin olevani tekemisissä ihan erilaisten oppilaiden kanssa, kuin ensimmäisellä kerralla. Oppilaiden osallistumisen taso kasvoi projektin edetessä ja jokaisella kerralla oli havaittavissa edistymistä monien oppilaiden kohdalla. Oppilaat uskalsivat luottaa minuun vieraana ohjaajana ja uskon monen oppilaan hyötyneen myös yksilötasolla projektista, vaikkakin luokka ensi vuonna hajotetaan.

Aikaisempien tutkimusten mukaan aktiivisiksi kansalaisiksi kasvetaan sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti aktiivisen lapsuuden ja nuoruuden kautta. Kun nuoret kokevat, että he voivat vaikuttaa heidän lähiympäristönsä asioihin, kuten luokan ja koulun asioihin, he ovat aikuisena kiinnostuneempia vaikuttamaan myös laajemmin oman yhteiskuntansa asioihin. Se, että nuoret otetaan mukaan heidän omia asioitaan koskevassaan päätöksentekoon, on tärkeä asia terveen ja turvallisen koulun rakentumista. Aktiivisiksi kansalaisiksi kasvaminen ei ole synnynnäinen ominaisuus, vaan siihen kasvetaan. (Saloviita 2009, 180-181.)

Oppilaiden kanssa työskentely oli ajoittain haastavaa, sillä osallistuminen ja yhteishengen kohottamisprojektiin sitoutuminen tuntui monelle hankalalta. Jo se, että ryhmää tulee ohjaamaan ulkopuolinen henkilö, on seikka, joka voi aiheuttaa turvattomuutta ja vastarintaa. Myös se, että ryhmäytämispäivien välillä saattoi olla liian monia viikkoja, saattoi vaikuttaa projektin etenemiseen ja tavoitteiden mielessä pysymiseen. Myös pois-oleminen mieluisalta valinnaisaineen tunnilta tai aikaisemmin kouluun saapuminen ryhmäytyksen vuoksi söi motivaatiota oppilailta. Ulkopuolisen ohjaajan mukaan tulolla oli varmasti haastavia puolia, mutta myös positiivisia puolia, sillä ulkopuolisella ohjaajalla ei ole ennakkokäsityksiä asioista. Ulkopuolisella ohjaajalla on intoa ja voimia toimia positiivisesti oppilaiden kanssa. Ratkaisukeskeisen ajattelutavan avulla saatiinkin aikaan joitain melko merkittäviä tuloksia. Opettajat ja kuraattori kokivat, että ohjaajan positiivisella otteella ja palautteenannolla oli merkitystä projektin onnistumisen kannalta.

Olisi tärkeää, että yläkouluilla panostettaisiin myös 8. ja 9. luokkien oppilaiden ryhmäytymiseen, sillä on niin suuri vaikutus kouluviihtyvyyteen ja vaikuttaa myös koulunkäyntiin. Tärkeää olisi myös, että luokanvalvojalla ja oppilailla olisi mahdollisuus tutustua toisiinsa, sillä muuten opettajan kokemus luokan ilmapiiristä jää oppilaskyselyiden varaan. Tällöin myöskään opettaja ei tule tutuksi oppilaille, jolloin he eivät välttämättä koe luontevana kertoa mieltä painavista asioista luokanvalvojalleen.

Oppilaiden antaman palautteen perusteella projektista oli monien oppilaiden mielestä hyötyä. Myös opettajat ja kuraattori kertoivat hyötynensä projektissa mukana olemisesta saamalla uusia näkökulmia ja työkaluja arkeensa. Oppilaiden kanssa työskentely ja toiminnan luominen voi olla haastavaa, mutta luottaen oppilaiden kykyyn toimia voidaan saavuttaa mukavia yhteisiä kokemuksia, kuten viimeinen retkikerta osoitti. Uskon, että retki jäi monen oppilaan mieleen positiivisena kokemuksena.

Luonnon terveysvaikutuksista on useita tutkimuksia. Polvisen, Pihlajamaan ja Bergin (2012) mukaan luonto on sosiaalisena ja fyysisenä ympäristönä erinomainen paikka rentoutua, virkistyä, vahvistaa itsetuntoa, selkiyttää minäkuvaa ja helpottaa stressioireita. Luonto tarjoaa oivan ympäristön toiminnalliseen ja yhteisölliseen ympäristöön sekä hoitaa mieltä suoraan, että antaa mahdollisuuden löytää keinoja psyykkiseen itsesääteilyyn.

Koulun ulkopuolelle meneminen ja luonnon helmassa toimiminen voivat olla oppilaille sekä virkistävää, että voimaannuttavaa toimintaa. Uskoisin, että jos jokainen luokka kävisi ajoittain koulun läheisyydessä olevalla kodalla tai grillikatoksella, voisi sillä olla vaikutuksia oppilaiden yhteishenkeen, viihtyvyyteen ja myös osallisuuden kehittymiseen.

Koulun mahdollistamat vaikuttamisen ja osallistumisen mahdollisuudet ovat hyvin merkittävässä asemassa oppilaan vaikuttamishalun heräämiselle. Myös koulun opettajien osallistavien opetusmenetelmien käyttö vaikuttavat oppilaiden aktiivisuuteen ja osallistumishaluun. Kouluarjessa tapahtuvaa vaikuttamista olisi hyvä kehittää jokaisessa luokassa. On tärkeää, että kouluissa on oppilaskunta, jonka kautta oppilaat voivat vaikuttaa koulun asioihin, mutta tämän lisäksi olisi tärkeää, että jokainen luokan oppilas

voisi kokeva voivansa vaikuttaa oman luokkansa asioihin. Tämän vuoksi tutkimuksessa mukana olleen koulun marrasmarkkinat tapahtuma on mielestäni hyvin tärkeä tapa vaikuttaa oman luokan asioihin. Tämän lisäksi olisi hyvä, että tunneilla opettajat kehittäisivät kokoajan opetuksen menetelmiä toiminnallisemmiksi ja antaisivat oppilaille mahdollisuuden vaikuttaa menetelmiin ja kannustaisivat oppilaita vaikuttamaan opetukseen ja koulun asioihin.

Osallisuudesta keskustelun myötä suomi toisena kielenä (S2) opettaja nosti esiin maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osallisuuden parantamisen niin oppilaskyselyiden kuin marrasmarkkinoidenkin suhteen. S2 opettaja kertoi, että maahanmuuttajataustaisten oppilaiden mielipiteitä olisi jatkossa hyvä kerätä jollain toisella tavalla, kuin kyselylomakkeella, mikäli heidän mielipiteitään halutaan kuulla. Mielestäni hyvä tapa voisi olla pienryhmäkeskusteluiden tai parikeskusteluiden kautta kerätä oppilaiden mielipiteitä koulunkäynnistä ja luokan viihtyvyydestä niin että S2 opettaja kirjaisi oppilaiden mielipiteet ylös. Mielipiteitä voitaisiin kerätä myös eri kielillä toteutettujen kyselylomakkeiden avulla. Jos jokainen voisi omalla äidinkielellään ilmaista muutamia tärkeimpiä viihtyvyyteen liittyviä asioita, voisi oppilaiden kokemus mielipiteen ilmaisusta olla parempi. Kyselylomakkeet voitaisiin laatia kaupungin muiden koulujen kanssa yhteistyönä niin, että ainakin voitaisiin huomioida niiden kieliryhmien oppilaat, jotka voivat saada opetusta osaksi myös omalla äidinkielellään. Oppilaat voisivat täyttää lomakkeet tietokoneella, jolloin vastaukset voitaisiin kääntää kielenkääntöohjelmalla tai kieliopettajan avulla suomeksi. Marrasmarkkinatapahtumassa olisi hyvä tiedottaa myös S2 opettajia luokkien suunnitelmista, että maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osallisuus voisi olla vahvempaa, kun asioita voidaan käydä selkokielisemmin ja rauhallisemmalla tempolla läpi.

Lähi aikoina on havahduttu siihen, että suomalaisnuoret eivät ole kovin kiinnostuneita vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin. Sekä Pisa-tutkimus, että Stakesin kouluterveystudkimuksen mukaan koulun viihtyvyyttä tulisi kehittää. Nuoret ovat itse kertoneet, että he toivoisivat, että heillä olisi paremmat vaikuttamisen mahdollisuudet ja heitä kuultaisiin enemmän. Osallisuutta ja vaikuttamista korostetaan sekä laeissa, asetuksissa että opetussuunnitelmassa, mutta käytännössä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ovat kuitenkin suppeat. (Saloviita 2009, 180-181.)

Myös perustuslaissa kerrotaan, että kansanvalta sisältää jokaisen oikeuden osallistua ja vaikuttaa elinympäristönsä ja yhteiskunnan kehittämiseen. Perusoikeuden mukaan julkisen vallan tehtävänä on antaa mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua yksilöä koskevaan päätöksentekoon. Tämän mukaan myös lapsilla ja nuorilla on nämä oikeudet. Lapsia ja nuoria koskeva tärkein asiakirja on opetussuunnitelma, koska he viettävät suuren osan arkipäivistä koulussa. (Saloviita 2009, 180-181.)

Verratessani alkukartoituksen eli oppilaskyselyn, meidän luokan ilmapiiri kyselyn ja pienryhmähaastattelun tuloksia loppukyselyyn niistä oli havaittavissa, että useat vastaukset kertoivat ilmapiirin parantuneen. Yhteishengen kohottamisprojektin kautta oppilaiden luottamus ja rohkeus lisääntyi toisia oppilaita ja ohjaajaa kohtaan, jonka ansiosta oppilaat alkoivat muuttaa omaa käytöstään toisiaan kohtaan positiivisemmaksi. Tämän vuoksi luokan ilmapiiri ja yhteishenki hieman paranivat ja osa oppilaista kokee, että luokassa on projektin jälkeen mukavampaa olla. Ryhmäytyspäivissä oppilaista oli havaittavissa, että he rentoutuivat ja tekivät ryhmäyttämisharjoituksia vaikka ne eivät olisi olleet tuttuja. Havaitsin, että kun osa luokan oppilaista alkoi toimia koko luokan hyväksi, se sai aikaan positiivisen kierteen, jolloin he kannustivat muitakin oppilaita mukaan toimimaan. Vaikkakaan lyhyen intervention aikana ei saatu aikaan suuria tuloksia tai kaikkien oppilaiden mielestä ilmapiirin parantumista aikaan, olen silti tyytyväinen ryhmäytyspäivien vaikutuksiin. Ryhmäytyspäivien tunnelma oli usein kaoottinen ja monelle oppilaalle ”pakkopullaa”, mutta ilmeisesti osasin kuitenkin valita ainakin muutamia nuorten mieleen olevia toimintoja.

Oppilaat kertoivat, että tuntityöskentely on projektin jälkeen ollut rauhallisempaa ja tytöt ja pojat voivat jutella ja oleskella keskenään. Tärkeä asia, joka yhteishengen kohottamisprojektin aikana oppilaat ja opettajat huomasivat, oli kiusaamisen vähentyminen tai kokonaan loppuminen.

Projekti oli tärkeä luokanvalvojalle, koska hän ei opeta luokkansa oppilaita, ei hänellä ole kuin luokanvalvojantunnit aikaa tehdä töitä yhteishengen parantamiseksi. Luokanvalvojatunneilla usein on jotain tiedotettavaa tai muuta ohjelmaa, kuten oppilaskyselyn täyttämistä. Olisi hyvin tärkeää, että koulussa olisi joku, jolla olisi aikaa keskittyä luokan ryhmäytymiseen. Ryhmäytyksen vastuu on luokanvalvojalla, mutta ryhmäytymiseen varattu aika on kovin vähäinen. Luokanvalvojatunneilla olisi hyvä olla aikaa ryh-

mäytyä toiminnallisen tekemisen avulla, sillä oppilaat voivat vuosittain vaihtaa koulua tai luokkaa, jolloin ryhmäytymisen merkitys korostuu myös muilla kuin 7.luokan oppilaiden kohdalla. Myös mikäli seitsemännen luokan ryhmäytys ei ole ollut onnistunut, ei samanlaisia mahdollisuuksia ole myöhemmin tarjolla. Luokanvalvojan apuna ryhmäytyksissä voisi olla esimerkiksi sosionomi tai yhteisöpedagogi.

Lähtökohtana se, että lähdän työskentelemään luokan kanssa, jolla on suuria haasteita ilmapiirin kanssa, oli iso haaste minulle tutkijana ja ryhmäytyksen ohjaajana. Projektin alussa oppilaat vaikuttivat passiivisilta, luovuttaneilta ja apaattisilta, mutta kun päästiin projektin loppuun, samat oppilaat olivatkin aktiivisempia, toimeen tarttuvampia, luovempia ja innostuneempia. Havaitsin, että kun oppilaille annetaan mahdollisuus toimia sekä rohkaistaan ja innostetaan heitä toimimaan, he aktivoituvat toimimaan oman ryhmänsä eteen. Aikuisten kannustavalla puheella ja nuorten itse tekemillä tavoitteilla oli havaittavissa olevan vaikutusta nuorten aktivoitumisessa. Retki ja herkkujen läsnäolo aktivoi nuoria toimijoina, kuten arvata saattaa. Parhaiten osallisuus toteutui retkipäivänä, kun tehtävät olivat toiminnallisia ja ympäristö vapaampi. Havaittiin myös se, että vaikka koulun aikuisia jännittikin retkelle lähteminen, oli se lopulta hyvä kokemus ja hyvä päätös projektille.

Yhteishengen kohottamisprojektin aikana oli havaittavissa, että tilalla on merkitystä toiminnan onnistumiseen. Liikuntasali on ehkä huonoin mahdollinen vaihtoehto yhteishengen ja luottamuksen rakentamiselle ja pieni kota tai tuttu luokka taas erinomaisia vaihtoehtoja. Projektin jälkeen koulun opettajat ja kuraattori kokivat hyötyneensä projektista siten, että olivat saaneet toimia hieman erilaisesta roolista käsin.

Ryhmäytyspäiviä toteutettaessa on hyvä panostaa heti alusta alkaen ryhmäytyspäivien säännöistä ja tavoitteista sopimiseen sekä oppilaiden osallisuuden tärkeyteen. Koin, että olisi ollut kaikille mielekästä, ettei ketään oppilasta olisi pakotettu mukaan siitä syystä, että kaikkien on pakko osallistua, vaan ehkä parempi olisi ollut jokaisen itse valita osallistuuko tunnille vai mukaviin ryhmäytyspäiviin. Tällöin itse valitessaan ryhmäytyspäivät oppilaat olisivat ehkä sitoutuneet toimintapäiviin paremmin. Toinen vaihtoehto voisi olla, että koululla olisi jokin tunti, joka on osa lukujärjestystä, jolloin keskityttäisiin ryhmähenkeen ja vuorovaikutustaitoihin. Pieni palkinto ryhmäytyspäiviin osallistumi-

sesta, kuten yhdessä ravintolaan tai huvittelemaan meno, voisi saada oppilaita sitoutumaan paremmin.

Mielestäni sosiokulttuurisen innostamisen ideaa olisi voinut viedä vielä pidemmälle, mikäli aikaa olisi ollut käytettävissä enemmän. Kun oppilaat voivat itse vaikuttaa päivien sisällön suunnitteluun, se osallistaisi heitä paremmin. Esimerkiksi pienryhmätyökentelyn avulla toteutettu ryhmäytymispäivien sisältöjen suunnittelu olisi voinut antaa nuorille paremman kokemuksen siitä, että he kokisivat voivansa vaikuttaa päivien sisältöihin. Paperisen palautelomakkeen kautta kerätyt ideat eivät olleet riittävän osallistava menetelmä kerätä ideoita seuraavia päiviä varten. Kun oppilaat otettaisiin mukaan suunnitteluun, se vie hieman enemmän aikaa ja resursseja, koska jokaisessa pienryhmässä olisi hyvä olla innostava aikuinen. Samalla, kun valta ja vastuu siirtyvät aikuisilta oppilaille, se voi tuntua vaikeammin hallittavalta tilanteelta, mutta nuorten osallisuuden kannalta se voisi olla erinomainen hetki oppilaille kokea olevansa todellinen toimija ja osallinen luokan yhteishengen kohottamista.

Tutkimuksen johtopäätöksenä voidaan todeta, että oppilaan kokemus viihtyvyydestä on kokemus omasta itsestään ja kokemus yhteisöön kuulumisestaan. Oppilaan omalla psyykkisellä ja fyysisellä terveydellä on merkitystä sille miten hän kokee itsensä hyvinvoivaksi. Hyvinvointiin vaikuttavat myös hyvin vahvasti sosioemotionaalinen hyvinvointi eli kaverit, tunteiden hallinta sekä ilon ja hyvän olon tunteet. Oppilaiden kokemus viihtyvyydestä liitetään vuorovaikutukseen, erilaisuuden hyväksymiseen sekä virheitä sallivaan ilmapiiriin, jotka ovat yhteisöön liittyviä asioita. Hyvä vuorovaikutus oppilaiden välillä ja oppilaiden ja opettajien kesken koetaan tärkeänä viihtyvyyteen liittyvänä asiana. Hyvällä opettajalla ja laadukkaalla opetuksella koetaan olevan merkitystä viihtyvyyteen. Kun oppilaan henkilökohtaiset asiat ja kokemus yhteisöön liittyvistä asioista ovat tasapainossa keskenään, voivat oppilaat kokea viihtyvänsä koulussa. Tärkeänä asiana yläkouluikäisten viihtyvyyttä tutkittaessa on muistettava, että yläkouluikäiset ovat kehitysvaiheensa vuoksi iässä, jolloin heidän ei kuulukaan viihtyä koulussa. Tästä huolimatta viihtyvyyteen ja osallisuuteen on hyvä kiinnittää huomiota.

Kuva 4. Viihtyvyyden tasapainolauta

8 POHDINTA

Yläkoulun oppilaat vaeltavat päivän aikana luokasta toiseen, oppiaineesta seuraavaan. Päivän aikana oppilaat kohtaavat useita opettajia, mutta jos oma luokanvalvoja ei opeta luokkaa, on luokan ilmapiiri ja oppilaiden kouluviihtyvyys luokan oppilaista kiinni. Pajun ja Hoikkalan (2011) tutkimuksen mukaan yläkoulussa on useita aineenopettajia, jotka vaihtuvat usein koulupäivän aikana, mutta sama luokka pysyy. Tällöin luokka on tiivis ryhmä, mutta oikeastaan kukaan koulun aikuisista ei tunne ryhmää, koska he viettävät luokan kanssa niin vähän aikaa. Tämä on mielestäni asia, johon olisi hyvä kiinnittää huomiota.

Murrosikäiset nuoret kipuilevat monien tunnemyrskyjen keskellä rakentaen identiteettiään ja irtautuen vanhemmistaan liittymällä kaveriporukoihin. Mikäli luokan yhteishenki alkaa rakoilla, voi negatiivisuuden kierre alkaa ja sen pysäyttäminen vaatisi tasapainottavaa ja kannustavaa aikuista. Olisi tärkeää, että koulun opettajilla tai muulla koulun henkilökunnalla olisi aikaa kuulla nuorten huolia ja selvittää erimielisyyksiä sekä näyttää omalla esimerkillään miten asioista voidaan keskustella. Nuoret varmasti havaitsevat luokassa olevat epäkohdat, mutta heillä ei välttämättä ole kykyä tai rohkeutta muuttaa asioita. Nuorten ajattelu on usein myös hyvin musta-valkoista, jonka ansiosta näkökulmat voivat olla joskus kapea-alaisia. Myös tällöin tarvittaisiin aikuista opastamaan nuoria katsomaan asioita uusista perspektiiveistä.

Nuorissa on paljon voimaa, joka oikein kohdistettuna on valtava voimavara niin koulu-yhteisössä kuin yhteiskunnassakin. Olisi tärkeää osata ajatella nuoret tämän päivän kansalaisina ja kuntalaisina, ei vain tulevina aikuisina, jotka tulee kasvattaa oikein. Nuoret ovat hyväkäytöksisiä, osaavia ja pystyviä, jos heihin luotetaan ja heille annetaan mahdollisuus toteuttaa itseään. Corneyn (2006) mukaan olisi tärkeää nähdä oppilaat ensisijaisesti asiakkaana, jolloin pyrittäisiin huomioimaan aina oppilaiden omat toiveet ja tarpeet. Tällöin ei ajettaisi ensisijaisesti koulun, perheen tai valtion etua, vaan nähtäisiin nuori varsinaisena asiakkaana. Nivalan (2010) mukaan tämä on tärkeä havainto, sillä usein nuoria ajatellaan tulevina kuntalaisina ja kansalaisina eikä keskitytä siihen, että nuoret ovat jo tämän päivän kansalaisia, vaikuttajia ja aktiivisia toimijoita. (Corney 2006, 18, Nivala 2010).

Kehitysvaiheen vanhemmista irrottautuminen näkyy joskus kapinointina aikuisia vastaan. Näin ollen koulun aikuiset usein saavat osakseen kapinointia ja vastustusta. Tästä syystä olisi tärkeää, että koulussa olisi samalla tasolla toimivia reiluja aikuisia, joilla olisi aikaa toimia oppilaiden kanssa niin, että he tulisivat kohdatuiksi ja kuulluiksi ilman aikuisen auktoriteettiasemaa. Olisi tärkeää, että koulun aikuisilla olisi ammatillisuutta nähdä nuorten kipuilun taakse ja toimia tasapainottavana ja reiluna aikuisena nuorelle. Tällöin nuoret voisivat luottaa, että aikuiset ovat heidän puolellaan ja yhdessä aikuisten kanssa he voisivat keksiä ratkaisuja oppilaita askarruttaviin tilanteisiin.

Kaste hanke on valtakunnallisesti kehittänyt lasten, nuorten ja perheiden palveluita jo vuodesta 2008. Hankkeen tavoitteena oli saada aikaan enemmän sektorirajoja ylittävää toimintaa. Ideana on, että erityispalvelut palvelisivat peruspalveluita ja palvelut voitaisiin tuoda lähelle lasten ja nuorten kehitysympäristöjä, kuten päiväkoteja, kouluja ja vapaa-ajan toimintaa. Tämän lisäksi on haluttu purkaa laitoskeskeisyyttä ja luoda uudenlaisia palveluiden malleja. On havahduttu siihen, että lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden kokemuksella on suuri merkitys yhteisön elämässä ja omien asioiden käsittelyssä. Asioiden eteenpäin viemisessä lasten, nuorten ja perheiden kuulemisella on suuri merkitys. Kaste hanke II ansiosta myös kouluilla on kehitetty muun muassa kuraattori-nuoriso-ohjaaja työparina ennaltaehkäisevä yhteisöllinen toimintamalli, jolla voidaan parantaa luokkien yhteishenkeä ja vuorovaikutusta (Hastrup, Hietanen-Peltola, Jahnukainen & Pelkonen 2013, 2-3, 86).

Belgiassa peruskouluissa opettajien ja koulun sosiaalityöntekijöiden rinnalla toimii sosiaalipedagogeja, joiden rooli on edistää oppilaiden itsetuntoa ja persoonan kehitystä sekä tukea oppilaiden opiskelua ja kansalaistaitojen kehittymistä. Sosiaalipedagogien tarkoituksena on vahvistaa koulun yhteisöä kehittymään yhä solidaarisemmaksi ja suvaitsevaisemmaksi. Sosiaalipedagogit valvovat kotitehtävien tekoa, välitunteja ja ruokailuja sekä osallistuvat opetukseen kun se liittyy kulttuuri- ja urheilutoimintaan. Sosiaalipedagogit toimivat yhteistyössä myös kodin ja koulun välillä. Heidän toimenkuvansa sisältää opetus- ja kasvatustyötä ja liittyy erityisesti ryhmien kanssa työskentelyyn ja yhteistyöhön. (Kronbeck-Radermaecker 2011, 200-201, 206).

Havaitsin tutkimusta tehdessäni, että tutkimuksessa mukana ollut luokka tarvitsi apua ilmapiirin parantamisessa, mutta kyseisellä koululla kuin varmasti myöskään monella muulla yläkoululla ei ole olemassa resursseja auttaa nuoria yhteishengen parantamisessa tai muissa luokan haasteissa kovin intensiivisesti. Yksilöapua on tarjolla, mutta jos kyseessä on ryhädynamiikkaan ja yhteishengen liittyvä haaste, on luokanvalvoja yksin asian kanssa. Mielestäni olisi erittäin tärkeää, että koulut saisivat kuraattorin lisäksi toisen sosiaalialan ammattilaisen, koulusosionomin, jonka työnkuva olisi nimenomaan ennaltaehkäistä luokkayhteisöjen kriisejä, selvittää riitoja, kehittää oppilaiden kanssa luokkien ilmapiiriä ja harjoitella tunne- ja sosiaalisia taitoja oppilaiden kanssa. Suomalainen yhteiskunta korostaa yksilöllisyyttä ja varhaista itsenäistymistä. Samaan aikaan ollaan huolissaan nuorten syrjäytymisestä ja yksinäisyydestä. Peruskoulussa, jossa kohdataan kaikki ikäkauden nuoret, olisi mahdollista opettaa nuorille tunne-, vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja sekä kehittää nuorten osallisuustoimintaa nuorten toiveista ja tarpeista lähtien.

Yläkoulussa voisi olla oppiaine, jossa harjoiteltaisiin keskustelua, neuvottelua, tunne-, ongelmanratkaisu- ja vuorovaikutustaitoja. Yläkoulussa näitä taitoja harjoitellaankin, mutta uskoisin, että vielä suurempi panostaminen sosiaalisten taitojen opetteluun ei olisi pahitteeksi. Tällainen olisi hyväksi myös ennaltaehkäisevänä mielenterveys-, päihde- ja kriminaaliryöstönä.

Mielestäni myös jokaisen aineenopettajan tulisi ottaa vastuuta luokkien ryhmäytymisestä. Toki tälläkin hetkellä moni opettaja varmasti ottaa luokan ryhmäytymisen huomioon, mutta toivoisin, että se olisi jokaisen opettajan vastuulla. Ilmapiirin ollessa parempi, oppiminenkin sujuu helpommin. Olisi tärkeää, että nuoret kokisivat tulevansa kuulluiksi tunneilla ja että heidän opiskelunsa olisi yhä enemmän osallistuvaa ja vuorovaikutteista. Toivoisin myös, että jokainen opettaja miettisi itseään teini-ikäisenä ja pyrkisi muistamaan omat murrosikänsä kriisinsä. Tämän kautta opettajat ehkä pääsisivät lähemmäs nuoria ja voisivat kohdata heidät samalla tasolla toimivina ihmisinä eikä niinkään nostaten itseään auktoriteettiaseman vuoksi oppilaita korkeammalle.

Todella hienoa oli huomata miten tutkimuksessa mukana olleen luokan koulu järjesti koko koulun voimin marrasmarkkinat ja näin pyrki edistämään koulun oppilaiden ja koulun asuinalueen ihmisten välistä yhteisöllisyyttä ja oppilaiden osallisuutta. Olin itse

käymässä Marrasmarkkinoilla ja olin positiivisesti yllätynyt miten massiivisen tapahtuman koulun oppilaat ja opettajat olivat saaneet aikaan. Marrasmarkkinoilla oli hyvä tunnelma ja nuoret olivat iloisia, innokkaita ja aktiivisia. Paikalle oli ilmestynyt paljon vanhempia ja muita asuinalueen ihmisiä. Tästä voi moni muu yläkoulu ottaa mallia!

Oppilaiden osallisuuden näkeminen nuorten näkökulmasta olisi tärkeä aihe keskustella monien kasvattajien kesken. Usein kasvattajat näkevät, että nuorten tulisi olla osallisia toiminnoissa, joissa aikuiset näkevät sen olevan heille tarpeellista. Mielestäni olisi tärkeää kuulla enemmän nuoria ja kehittää koulun, vapaa-aikatoimen sekä sosiaalitoimen yhteistyötä siten, että nuoret voisivat olla osallisia heille tarpeellisissa yhteisöissä ja toivomiensa ihmisten kesken. On tärkeää kuulla nuoria ja pyrkiä toteuttamaan heidän tarpeistaan lähtevää nuorisotyötä. Sektorirajojen yli tapahtuvaa nuorista välittämistä olisi tärkeää kehittää. Osallisuuden kehittäminen ennaltaehkäisee syrjäytymistä ja tästä johtuen olisi tärkeää, että nuorille olisi tarjolla erilaisia yhteisöjä, joihin liittyä ja joissa voimaantua. Taloudellisen epävarmuuden aikana ja rajattomien mahdollisuuksien keskellä nuoret eivät välttämättä löydä kovin helposti omia vahvuuksiaan ja näe realistisia mahdollisuuksiaan aikuisuuden kynnykselle astuessaan. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että heidän ympärillään olisi tasapainoisia, välittäviä aikuisia, joilla olisi aikaa ja mielenkiintoa viettää aikaa nuorten kanssa auttaen heitä itseään löytämään oman elämänsä suunnan.

Osallistuva oppilas – Yhteisöllinen koulu –hanke oli opetusministeriön hallinnoima hanke vuosina 2005-2007. Hankkeeseen osallistui yhteensä 100 kuntaa. Hankkeen aikana havaittiin, että yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti aktiivisella lapsuudella ja nuoruudella on todettu olevan vaikutusta aktiiviseksi kansalaiseksi kasvamisessa. Hankkeen selvityksen mukaan nuoret kokevat haluavansa osallistua koulussa omaa työtään koskeviin päätöksiin, kun koulu on terve ja turvallinen paikka olla. Suuri osa suomalaisnuorista kokee omat vaikutusmahdollisuutensa koulussa heikkoina ja tästä syystä oppilaskuntien ja muiden hallintoelinten kiinnostavuus on heikompaa Suomessa kuin esimerkiksi muissa pohjoismaissa. (Nousiainen & Piekkari 2007, 5-9).

Nuoren näkökulmasta osallisuus koulun toimintaan voi tuntua merkityksettömältä tai vähäpätöiseltä sillä heillä ei välttämättä ole kokemuksia innostavasta ja onnistuneesta vaikuttamisesta koulun asioihin. Myöskään kouluissa ei välttämättä ole olemassa kult-

tuuria, joka kannustaisi oppilaita vaikuttamaan koulun asioihin oma-aloitteisesti. Tämän vuoksi oppilaat voivat haluta olla osallisia ainoastaan omissa ystävä-, harrastus- ja vapaa-ajan yhteisöissään. Oppilaat voivat kokea koulun välttämättömänä, mutta he eivät välttämättä koe, että se on paikka, jossa he haluavat vaikuttaa ja olla osallisia. Mahdollisesti osallistavan pedagogiikan keinoin voitaisiin kehittää yläkoulujen oppilaiden osallisuutta ja kouluviihtyvyyttä.

Jatkotutkimusideoina mieleeni tuli, että olisi mielenkiintoista lähteä tutkimaan voitaisiinko tiiviimmillä ja toiminnallisemmilla luokanvalvojatapaamisilla kehittää luokkien ilmapiiriä, osallisuutta ja kouluviihtyvyyttä. Mielenkiintoista olisi tutkia myös millaisia vaikutuksia olisi jos luokka kävisi eri oppiaineissa säännöllisesti opiskelemassa tai ryhmäytymässä luonnossa. Kolmas mielenkiintoinen aihe olisi räätälöidä uusi oppiaine, jossa harjoiteltaisiin tunne-, sosiaalisia, vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja esimerkiksi vertaisohjaajien avulla. Tällöin vertaiset eli pari vuotta vanhemmat ammattikouluikäiset lähihoitaja-opiskelijat tai lukioikäiset opiskelijat voisivat toimia ohjaajina harjoiteltaessa erilaisia sosiaalisia ja keskustelutaitoja 8.- ja 9. luokkalaisten oppilaiden kanssa.

8.1. Eettisyys

Tutkimuksesta ilmoitettiin luokan oppilaiden vanhemmille kaksi kertaa Helmessä. Helmi on sähköinen hallinto-ohjelma, jossa huoltajat seuraavat ja selvittävät Helmen kautta oppilaiden poissaoloja, viestivät opettajien kanssa ja lukevat koulun tiedotteita. Oppilaille kerrottiin, että tutkimuksen aineistonkeruussa ei kerätä nimiä eikä kenenkään yksityisyys tule ilmi tutkimuksessa. Oppilaille kerrottiin, että tutkimuksen raportoinnissa ei mainita missä koulussa tai millä paikkakunnalla tutkimus on tehty. Tutkimus on työelämälähtöinen tutkimus, jonka pyyntö tutkimuksen tarpeelle tuli koulun oppilashuolto-ryhmän jäseniltä. Alkukartoituksessa tutkija nauhoitti alkukartoituksen ja loppukartoituksen pienryhmähaastattelut. Kaikki tutkimuksessa käytetyt kyselylomakkeet ja keskustelupohjat ovat tutkimuksessa liitteenä.

Nuorten kouluviihtyvyyttä on tutkittu melko paljon, mutta koska tilaus tutkimukselle tuli työelämätaholta, on heillä tarve saada juuri heidän koululleen soveltuvia vinkkejä miten luokkien ryhmäytystä voitaisiin jatkossa tehdä 8. ja 9. luokkien oppilaiden kans-

sa. Tutkijana olen pystynyt paneutumaan tutkimukseen sen vaatimalla tunnollisuudella, rehellisyydellä, huolellisuudella ja tarkkuudella. Tutkimuksessa on käytetty eettisesti kestäviä tiedonhankinnan-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä sekä tulokset on esitetty tieteellisen tutkimuksen vaatimaa avoimuutta toteuttaen. Tutkimuksen teossa kunnioitettiin muiden tutkijoiden saavutuksia ja arvokkuutta. Tutkimus on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti. (Hirsjärvi ym.2007, 23-25).

Tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista ja tutkimuksen lähtökohtana on se, että tutkimus on ihmisarvoa kunnioittavaa ja jokaisen itsemääräämisoikeus toteutuu. Tutkimusaineiston kartoittamista ennen tutkija selvitti tutkimukseen osallistuville oppilaille kaikki tärkeät asiat mitä tutkimus pitää sisällään ja mitä tutkimuksen aikana tulee tai saattaa tapahtua. Tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä kysyttiin ovatko he ymmärtäneet tutkimuksen kulun ja tarkoituksen. Tämän jälkeen he allekirjoittivat suostumuksensa, jossa vakuuttivat suostumuksensa osallistua tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuvat saivat kysyä kysymyksiä tutkijalta ennen kuin allekirjoittavat suostumuksensa tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuville kerrottiin vaihtoehdot mitä seuraa jos he osallistuvat tutkimuksen tekoon. Vanhemmat saivat myös ilmoittaa tutkijalle, mikäli eivät halunneet lapsensa osallistuvan tutkimukseen. (Hirsjärvi ym.2007, 25).

Tutkija ei ole plagioinut muiden tekstiä, eikä myöskään yleistänyt kritiikittömästi tuloksia, eikä sepittänyt niitä kaunistellen. Tutkijan raportointi ei ole harhaanjohtavaa tai puuttellista. Tutkimuksessa ei vähätellä muiden tutkijoiden osuutta. (Hirsjärvi ym.2007, 26-27).

Valittujen toiminnallisten menetelmien soveltuvuus oli havaittavissa sillä hetkellä, kun tehtäviä tehtiin. Menetelmien valinta oli hankalaa sillä luokalla oli hyvin erilaisia oppilaita ja kaikille mieluista ja tarpeisiin vastaavaa toimintaa oli hankalaa tietää etukäteen. Monet valituista tehtävistä eivät olleet jälkeinpäin ajateltuna soveltuvia juuri tälle luokalle. Pika palautteen kerääminen olisi ollut järkevämpää kerätä suullisesti tai pienryhmäkeskustelujen kautta, sillä osa oppilaista ei jaksanut enää ryhmäytyspäivän päätteeksi antaa palautetta. Osalla oppilaista kielellinen ymmärtäminen ja kirjallinen tuottaminen eivät olleet riittävän hyvällä tasolla, että kirjallinen palaute olisi ollut järkevää.

Tutkimuksen aikana tutkija havainnoi oppilaiden käyttäytymistä, jonka perusteella tutkija kirjoitti tutkijan päiväkirjaa. Tämä oli haastavaa, sillä kaksoisroolissa (tutkija-ryhmäytysten ohjaaja) ei luultavasti pystynyt havainnoimaan kaikkia asioita, koska aika kului oppilaiden ohjaamiseen ja motivoimiseen. Opettajien ja kuraattorien kanssa käytyjen keskustelujen vuoksi näen kuitenkin, että omat ja muiden koulun aikuisten havainnot olivat samansuuntaisia joten sen perusteella tutkimustuloksia voidaan pitää luotettavina. Tuloksiin vaikuttavana asiana täytyy muistaa se, että vaikka havainnoin luokassa tapahtuneen parantumista niin ilmapiirin kuin osallisuudenkin osalta, ovat voineet vaikuttaa myös monet muut asiat, joista en välttämättä ole edes tietoinen, kuin pelkästään minun järjestämäni ryhmäytymistunnit.

Tutkimuksen teon aikana koin tutkijana ja ryhmäytysten ohjaajana myös suuria tunteiden vaihteluita, sillä luokan ryhmäyttäminen tuntui ajoittain todella haastavalta. Nämä tunteet ovat voineet vaikuttaa myös havainnointikykyyni ryhmäytystunneilla. Myös se, että jos ohjaajan energia menee muutaman oppilaan motivoimiseen enemmän kuin muiden oppilaiden ohjaamiseen, vaikuttaa se myös muiden oppilaiden havainnointiin ja huomioimiseen. Jokainen häiriökäyttäytyminen, keskittymisvaikeus ja pahantuulisuus ovat oireita jostakin, johon aikuisten olisi yritettävä löytää apukeinoja. Haasteista huolimatta koen, että jokainen oppilas hyötyi jollain tapaa ryhmäytystunneista.

9 LÄHTEET

Adams, R. 2008. Empowerment, participation and social work. Palgrave Macmillan. New York.

Anttila, R., Eronen, S., Kallio, M., Kanninen, K., Kauppinen, L., Paavilainen, P. & Salo, S. 2007. Persoona 2 Kehityopsykologia. Helsinki: Edita.

Corney, T. 2006. Youth work in schools – Should youth workers be also teachers? Youth Studies Australia. Volume 25 Number 3.

Dunderfelt, T. 2012. Tunnista temperamentit. Väriä elämään ja itsetuntemukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Kotimaa-Yhtiöt Oy / Kirjapaja. Helsinki.

Harinen, P. & Halme, J. 2012. Hyvä, paha koulu - kouluhyvinvointia hakemassa. Suomen UNICEF.

Hastrup, A. & Hietanen-Peltola, M. & Jahnukainen, J. & Pelkonen, M. (toim.) 2013. Lasten, nuorten ja perhepalveluiden uudistaminen. Lasten kaste -kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos raportti 3/2013.

Heikkinen, H.L.T., Huttunen, R. & Moilanen, P. 1999. Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: Atena Kustannus

Heikkinen, H.L.T., Rovio, E. & Syrjälä, L. 2007. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sarajärvi, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sarajärvi, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Honkanen, E. & Suomala, A. 2009. Oppilashuollon käsikirja. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki

Jantunen, T. & Haapaniemi, R. 2012. Iloa kouluun. Avaimia kouluviihtyvyyteen. Jyväskylä: PS kustannus.

Kiilakoski, T. 2007. Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 77. Opetushallitus. Helsinki.

Kivimäki, J. & Koivu, M. 2012. Osallistava pedagogiikka. Käytännön työkaluja opetustyöhön. Tampereen ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Korkiamäki, R. 2013. Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 137. Tampereen yliopisto.

- Kopakkala, A. 2005. Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Korkiamäki, R. & Ellonen, N. 2010. Ikätoverisuhteet sosiaalisina resursseina yläkouluikässä. Nuorisotutkimus 3/2010.
- Kornbeck, J. & Radermaecker, G. 2011 The School Social Pedagogue in Francophone Belgium: an Emerging Profession? Teoksessa Kornbeck, J. & Rosendal Jensen, N. (toim.): Social Pedagogy for the Entire Lifespan Volume 1. Bremen: EHV.
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kumpulainen, K., Krokfors, L., Lipponen, L., Tissari, V., Hilppö, J. & Rajala, A. 2010. Oppimisen sillat – kohti osallistavia oppimisympäristöjä. Yliopistopaino. Helsinki.
- Kuula, A. 1999. Toimintatutkimus. Kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Vastapaino. Tampere.
- Kyngäs & Vanhanen 1999. Sisällönanalyysi. Hoitotiede 1999:11(1)
- Levin, J. & Nolan, J. 2004. Principles of classroom management. A professional decision-making model. Allyn & Bacon. Boston. United States.
- Linnakylä, P. & Malin, A. 1997. Oppilaiden profiloituminen kouluviihtyvyyden arvioinnissa. Kasvatus 28(2), 112–127.
- Matikka, A., Luopa, P., Kivimäki, H., Jokela, J. & Paananen, R. 2014. Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2013. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 26/2014. Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Mäkelä, J. 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) Näyn & kuulun – lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat/Lasten Keskus Oy.
- Nissilä, M-L. 2015. Ops! Oppiminen uusiksi. Opettaja-lehti 1/2015, 22-23. Opetusalan Ammattijärjestö OAJ.
- Nivala, E. lapsiasiainvaltuutettu. 2010. Lapset ja nuoret – toimijoita vai kohteita? Kansalaislähtöisyys settlementtitoiminnan kehittämisessä. Luento 23.4.2010. Settlementtipäivät, Settlementtinuorten liitto ja Settlementtiliitto. Jyväskylä.
- Nousiainen, L. & Piekkari, U. 2007. Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu. Toimivan oppilaskunnan opas. Opetusministeriön julkaisu 2007:32.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Paju, P. 2011. Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koluluokasta sosiaalisena tilana. Nuorisotutkimus 2011/4.

Rantala, K. 2011. Osallisuuden kokemuksia ja kokeiluja. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) Näyn & kuulun – lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat/Lasten Keskus Oy.

Rinne, R., Kivirauma, J. & Lehtinen, E. 2004. Johdatus kasvatustieteisiin. Helsinki: WSOY.

Salovaara, R. & Honkonen, T. 2011. Rakenna hyvä luokkahenki. Jyväskylä: PS kustannus.

Saloviita, T. 2014. Työrauha luokkaan. Jyväskylä: PS kustannus.

Saloviita, T. (toim.) 2009. Meidän koulu. Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Jyväskylä: Ps-kustannus.

INTERNET LÄHTEET:

Eränpalo, T. 2012. Kasvatus & Aika 6 (1). Luettu 4.4.2016. http://www.kasvatus-ja-aika.fi/dokumentit/eranpalo_0203121445.pdf

Helsinki Missio. Resonaari. Kuvionuotit. Luettu 2.9.2015.
<http://www.helsingforsmission.fi/resonaari/kuvionuotit%C2%AE>

Kaupungin internetsivut (internetosoitetta ei voida mainita tunnistetietojen vuoksi)

Koulun internetsivut (internetosoitetta ei voida mainita tunnistetietojen vuoksi)

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Luettu 19.3.2016.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/12_15-vuotias/fyysinen_kehitys/

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Luettu 4.4.2016.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/15_18-vuotias/persoonallisuus_ja_tunne-elama/

Nuorisolaki. 27.1.2006/72. Luettu 4.11.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>

Opetussuunnitelma 2012. Kaupungin ja koulun perusopetuksen opetussuunnitelma. Päivitetty 27.9.2012. Luettu 4.4.2016

Perusopetuslaki 21.8.1998/628. Luettu 3.11.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Polvinen, K., Pihlajamaa, J. & Berg, P. 2012. Luonnosta hyvinvointia lapsille ja nuorille. Kuvauksia luonnon hyvinvointivaikutuksista, palveluista ja malleista palveluiden kehittämiseen. Innoman Oy, Sitra ja Kansallinen hyvinvointiverkosto. Luettu 19.3.2016.

http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/Luonnosta_hyvinvointia_lapsille_ja_nuorille.pdf

Suoninen, A., Kupari, P. & Törmäkangas, K. 2009. Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen päätulokset. ISSC. IEA. Opetus ja kulttuuriministeriö. Jyväskylän yliopisto. Luettu 26.4.2015
<https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2010/d093>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV -Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Ylläpitäjä ja tuottaja. Luettu 19.3.2016. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV, teemahaastattelu. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Luettu 6.4. 2016.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV, toimintatutkimus. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Luettu 12.4. 2016.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_4.html

Väestöliitto. Uusperheiden liitto ry. Luettu 11.1.2016.
<http://www.urpot.fi/vanhemmille/tietoa/murrosika-tulossa/>

Yleissopimus lasten oikeuksista 8.1991. Luettu 27.10.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

10 LIITTEET

Tiedote vanhemmille 1	LIITE 1
Tiedote vanhemmille 2	LIITE 2
Tietoinen suostumus lomake	LIITE 3
Oppilaskysely	LIITE 4
Meidän luokan ilmapiiri –kysely	LIITE 5
Pienryhmähaastattelu mind map pohjat	LIITE 6
Pikapalaute elokuu	LIITE 7
Pikapalaute 6.10.	LIITE 8
Pikapalaute 22.10.	LIITE 9
Palaute marraskuu	LIITE 10
Loppukysely marraskuu	LIITE 11
Teemahaastattelut marraskuu	LIITE 12

Liite 1. Tiedote vanhemmille 1

Tiedote vanhemmille**toukokuu 2015**

Olen Piia Seppälä ja opiskelen Tampereen ammattikorkeakoulussa sosionomi ylempi amk tutkintoa. Tutkin --- koulun 7C (kevät 2015) ja 8C (syksy 2015) kouluviihtyvyyttä ja osallisuutta. Minusta on mielenkiintoista kuulla nuorten mielipiteitä siitä miten he kokevat heidän luokan yhteishengen ja millä tavoin he haluaisivat sitä kehittää syksyllä 2015. Kysyn nuorilta myös heidän kokemustaan kouluviihtyvyydestä ja siitä miten sitä voitaisiin parantaa nuorten näkökulmasta. Taustalla minulla on sosiokulttuurisen innostamisen teoria, jossa aikuiset toimivat innostajina ja mahdollistajina ja nuoret ovat aktiivisia toimijoita ja voivat vaikuttaa oman yhteisönsä asioihin.

Opettajan keräämän oppilaskyselyn perusteella luokan kouluviihtyvyydessä ja ilmapiirissä on kehitettävää. Toukokuussa menen koululle ja kerron kehittämishankkeesta nuorille. Samalla tehdään ideointia siitä millainen yhteishenkeä kohottava toiminta olisi mieleistä nuorten mielestä. Ideointi videokuvataan, mutta ainoastaan niin, että minä ja fläppipaperi johon ideoita kerätään näkyy kuvassa. Oppilaat eivät näy videolla, ainoastaan heidän ääni kuuluu.

Oppilaskyselystä poistetaan nimet ennen kyselyiden minulle toimittamista ja muissa kerättävissä palautteissa ei kysytä oppilaiden nimiä joten kenenkään mielipiteet eivät tule raportoinnissa esiin. En myöskään mainitse mistä koulusta on kyse, vaan raportoinnissa käytetään keksittyä koulun nimeä tai yleisesti nimitystä ”pirkanmaalainen koulu”.

Elokuussa pidämme koululla ryhmähenkeä nostattavan toimintapäivän (koulupäivän aikana), jonka sisältö on nuorten ideoima. Syyskuussa, lokakuussa ja marraskuussa pidetään koululla nuorten ideomat muutaman tunnin toimintailtapäivät (koulupäivän aikana). Aina päivän päätteeksi kysytään nuorilta pikapalautteen ensi kertaa varten. Marraskuussa nuorilta kysytään millä tavalla nuoret kokivat projektin. Tämän perusteella nähdään saatiinko projektilla haluttuja tuloksia aikaan. Miten kouluviihtyvyys on parantunut syksyn aikana?

Nuoret täyttävät toukokuussa suostumuksensa tutkimuksen osallistumiseen. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Toivon mahdollisimman monen suostumusta koska mikäli joku jää pois yhteishengen nostattavista toiminnoista, se vaikuttaa ryhmädynamiikkaan ja yhteishengen. Tutkimusraportti on saatavilla Tamk:in kirjastosta ja internetistä toukokuussa 2016.

Mikäli et halua että lapsesi osallistuu tutkimuksen tekoon, pyydän ilmoittamaan siitä minulle sähköpostitse 30.5.2015 mennessä. Mikäli Sinulla on kysyttävää ole rohkeasti yhteydessä minuun sähköpostitse. Kiitos!

Ystävällisien terveisin,

Piia Seppälä
sosionomi ylempi amk opiskelija
piia.seppala@healh.tamk.fi

Liite 2. Tiedote vanhemmille 2

Tiedote vanhemmille**syyskuu 2015**

Olen Piia Seppälä ja opiskelen Tampereen ammattikorkeakoulussa sosionomi ylempi amk tutkintoa. Teen parhaillaan lopputyötäni, jossa tutkin --- koulun 8C luokan kouluviihtyvyyttä ja osallisuutta.

Toukokuussa kävin koululla tekemässä pienryhmähaastattelut nuorille, jossa kysyin miten he kokevat yhteishengen luokassa ja mitä yhteishenkeä kohottavaa toimintaa toivoisivat syksylle. Elokuussa pidimme koululla ryhmäytyspäivän ja loka-marraskuussa on tulossa vielä 3 kertaa muutaman tunnin yhteishenkeä kohottavat toimintahetket. Ajatuksia ja ideoita on kerätty nuorilta ja päivän päätteeksi kysytään nuorilta pikapalaute kuluneesta päivästä ja toiveita seuraavaa kertaa varten. Marraskuussa nuorilta kysytään millä tavalla nuoret kokivat projektin. Tarkoituksena on saada luokan kouluviihtyvyyttä ja yhteishenkeä kohotettua.

Mikäli vanhempana sinulle tulee jotain kysyttävää, voit kysyä asiasta luokanvalvoja tai suoraan Piia Seppälältä piia.seppala@health.tamk.fi.

Liite 3. Tietoinen suostumus lomake

TIETOINEN SUOSTUMUS

Haluan osallistua ”Kouluviihtyvyyys ja nuorten osallisuus” kehittämissuostumukseen keväät 2015-syyskuu 2015. Oppilaiden nimiä eikä koulun nimeä tulla mainitsemaan loppuraportoinnissa.

(paikkakunta) _____

Oppilaan nimi ja allekirjoitus

Liite 4. Oppilaskysely

OPPILASKYSELY

päivämäärä: _____

Nimi: _____ **luokka:** _____

Kirjoita ajatuksiasi kuluneesta lukukaudesta:

Merkitse janalle kuina viihdyt luokassasi?

en viihdy lainkaan **viihdyn mainiosti**

Mihin olet tyytyväinen omassa luokassasi?

Mitkä seikat huonontavat luokan ilmapiiriä?

Kerro luokan tuntityöskentelystä

Nimeä luokkasi lukukauden.....

pahin riitelijä _____

hiljaisin _____

äänekkäin _____

luotettavin _____

yksinäinen _____

toisten virheille nauraja _____

toisten asioilla pilaileva _____

ongelmien aihauttaja _____

ongelmien ratkaisija _____

huomaavaisin _____

pomo _____

pelle _____

omasta mielestään kaikkietävin _____

muiden puolustaja _____

vastuunkantaja _____

Kiusataanko luokallasi jotakuta? ___ei ___kyllä

Ketä? _____ miten usein? ___ silloin tällöin ___ lähes päivittäin

Miten? _____

Ketä? _____ miten usein? ___ silloin tällöin ___ lähes päivittäin

Miten? _____

Ketä? _____ miten usein? ___ silloin tällöin ___ lähes päivittäin

Miten? _____

Kuka/ketkä kiusaa? _____

Miten tilannetta voitaisiin mielestäsi parantaa?

Liite 5. Meidän luokan ilmapiiri –kysely

Muokattu M.Tuomolan laatiman kyselyn pohjalta

Meidän luokan ilmapiiri

Nimi: _____

OHJE:

Mieti oman luokkasi työrauhaa siten, että ympyröit sen kirjaimen, joka on sinun mielestäsi lähinnä totuutta. Miten luokassa yleensä toimitaan?

1. Luokkani viittaa a. aktiivisesti, paljon b. kohtalaisesti c. on passiivinen, ei juuri viittaa	7. Luokkani suvaitsee erilaisia mielipiteitä a. hyvin b. kohtalaisesti c. huonosti
2. Luokkani tekee kotitehtävät a. useimmiten, hyvin b. kohtalaisesti c. jättää usein tekemättä	8. Luokkani keskittyy työhön tunnilla a. hyvin b. kohtalaisesti c. puuhaa muuta tai häiritsee
3. Luokkani keskustelee ja kertoo mielipiteitään a. usein b. joskus c. harvoin	9. Luokkani tulee tunneille täsmällisesti a. aina b. enimmäkseen c. myöhästelijöitä on monta
4. Luokkani kysyy, ellei ymmärrä opittavaa asiaa a. useimmiten b. joskus c. ei yleensä	10. Luokkani kielenkäyttö on välitunneilla a. ystävällistä b. normaalia c. loukkaavaa, ilkeää
5. Luokkani osaa kuunnella tunneilla a. hyvin b. kohtalaisesti c. huonosti	11. Luokassani värille vastauksille nauretaan a. usein b. harvoin c. ei juuri koskaan
6. Luokkani kannustaa arkoja ja ujoja a. usein b. harvoin c. ei välitä ujoista	12. Luokassani pari- ja ryhmätyöt sujuvat a. erinomaisesti b. kohtalaisesti c. heikosti

Mitä **kiusaaminen** on?

= sitä kun samalle oppilaalle aiheutetaan tahallaan ja toistuvasti pahaa mieltä

(Kerran sattunut tönäisy tai ikävä sanailu ei siis ole vielä kiusaamista)

Vastaa, miten itse koet.

Ympyröi oman mielipiteesi kirjain a, b tai c.

Olethan rehellinen!

1. Nimitelläkö sinua luokassasi tai välitunnilla haukkuma- tai lempinimillä, joista et itse pidä?

a. nimitellään usein	b. nimitellään joskus	c. ei nimitellä
----------------------	-----------------------	-----------------

2. Oletko itse nimitellyt luokkakaveriasi haukkumanimillä?

a. olen usein	b. olen joskus	c. en nimittele toisia
---------------	----------------	------------------------

3. Jätätkö viittaamatta, koska pelkääät toisten nauravan ehkä väärälle vastauksellesi?

a. jätän usein	b. jätän joskus	c. en jätä
----------------	-----------------	------------

4. Miten usein joudut olemaan välitunnilla yksin, vaikka haluaisit olla toisten kanssa?

a. joka päivä	b. joitakin keroja viikossa	c. en juuri koskaan
---------------	-----------------------------	---------------------

5. Kiusataanko sinua?

a. ei kiusata	b. kiusataan joskus	c. kiusataan usein
---------------	---------------------	--------------------

JATKUU...

6. Kiusataanko sinua? (siirry kohtaan 8, jos sinua ei kiusata)
- a. tunneilla b. välitunneilla c. koulumatkoilla
7. Jos sinua kiusataan, onko se ilmennyt: (ympyröi yksi tai useampi kohta.)
- nimittelynä
 - tönimisenä
 - lyömisenä
 - pilkkaamisena
 - uhkailuna jostain ikävästä (esimerkiksi lyömisestä)
 - potkimisena
 - kiusaavana ilmehtimisenä tai matkimisena
 - niin, että toiset eivät ota sinua seuraansa
 - tavaroidesi jatkuvana luvatta ottamisena
 - muuten (miten) _____
8. Oletko osallistunut kiusaamiseen olemalla mukana porukassa, kannustamassa kiusaajaa tai nauramassa kiusatulle?
- a. olen joskus osallistunut b. olen usein osallistunut c. en ole ollut mukana
9. Oletko huomannut, että jotakuta luokkalaisistasi kiusataan?
- a. olen huomannut b. en ole huomannut
10. Ketä tai keitä luokallasi kiusataan? _____
Kirjoita nimi tai nimet.
11. Kuka tai ketkä kiusaavat luokkalaisiasi?

Kirjoita nimi tai nimet.
12. Oletko itse kiusannut luokkakaveriasi?
- a. olen usein b. olen joskus c. en ole kiusannut
13. Mieti asioita tai sääntöjä, joiden avulla luokallasi olisi hyvä henki eikä ketään kiusattaisi. Mitä voisi tehdä hyvän hengen luomiseksi? Luettele.
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Purjehdusretki (Sosiometri)

Lue tarina ja täytä tyhjiin kohtiin sopivien luokkakavereidesi nimet.

”Luokkamme osallistuu purjehdusretkelle Mustasaareen. Olemme purjehtimassa pitkin suurta aavaa selkää. Yhtäkkiä nousee myrsky, ja korkeat aallot saartaava meidät joka puolelta. Tilanteesta voisi muodostua vaarallinen, elleimme valitse luokasta pelastusoperaation johtajaa. Minä ehdotan johtajaksi 1) _____ ja hänen apureikseen 2) _____ ja 3) _____. Onneksi parhaat ystäväni 4) _____ ja _____ ovat vieressäni. Joudumme olemaan laineiden armoilla kauan. Pelko hiipii useimpien mieliin, mutta 6) _____ ja 7) _____ eivät pelkää ollenkaan. Myrsky tuntuu kestävän ikuisuuden, mutta sitten se taukoaa. Purjeet ovat menneet rikki, ja joudumme odottamaan. Aika alkaa kuitenkin käydä pitkäksi. Onneksi 8) _____ keksii hauskan leikin, johon 9) _____ ja 10) _____ eivät kuitenkaan osallistu. Nälkäkin kurnii vatsasani ja huomaan, että minä olen unohtanut eväät majapaikallamme. Onneksi 11) _____ ja 12) _____ antavat minulle osan eväistään. Syömisen jälkeen haluaisin levätä, mutta 13) _____ ja 14) _____ häiritsevät koko ajan niin, ettei tule hiljaisuutta. Meripelastajat ovat havainneet haverimme, ja pelastuspartio löytää luokkamme. Pian olemme turvallisesti majapaikkamme suojassa ja takkatulen lämmössä.”

KIRJOITA AJATUKSIASI KULUNEESTA LUKUVUODESTA:

Liite 6. Pienryhmähaastattelu mind map pohjat

Pienryhmähaastattelu mind map teemakeskustelujen aiheet

Teemakeskustelu 1. Kouluviihtyvyys

Apukysymykset: mitä asioita siihen liittyy? Mistä se koostuu? Mitkä asiat siihen vaikuttaa?

Teemakeskustelu 2. Hyvä yhteishenki

Apukysymykset: yleisesti mitä se on, meillä tai jollain muulla luokalla?

Teemakeskustelu 3. Luokan plussat

Apukysymykset: Mitkä asiat on hyvin teidän luokalla? Mitkä asiat toimii?

Teemakeskustelu 4. Luokan miinukset

Apukysymykset: Mitä kehitettävää teidän luokalla on? Mitkä asiat ovat huonosti tai eivät toimi?

Teemakeskustelu 5. Mitä tehtäisiin?

Apukysymykset: elo-marraskuussa tavataan 4 kertaa ja tehdään jotain luokan yhteishenkeä kohottavaa toimintaa, mitä se voisi olla?

Liite 7. Pikapalaute elokuu

Pikapalaute elokuu 2015

1. Mikä oli kivaa ja mukavaa?
2. Mikä ei onnistunut tai ollut mieleistä?
3. Mitä odotat ensi kerralta tai millaisia toiveita/ideoita sinulla olisi ensi kerralle?

Liite 9. Pikapalaute 22.10.

Pikapalaute 22.10.2015

1. Mikä oli kivaa ja mukavaa?
2. Mikä ei onnistunut tai ollut mieleistä?
3. Mitä odostat ensi kerralta tai millaisia toiveita/ideoita sinulla olisi ensi kerralle?

Liite 10. Palaute marraskuu

Palaute marraskuu (kerättiin seuraavalla viikolla samaan aikaan loppukyselyn kanssa)

1. Mikä oli kivaa ja mukavaa?

2. Mikä ei onnistunut tai ollut mieleistä?

3. Mitä muuta haluat sanoa?

KIITOS PALJON TÄSTÄ PÄIVÄSTÄ!

Liite 11. Loppukysely marraskuu

Loppukysely marraskuu (ei tarvitse kirjoittaa nimeä)

Mikä tekemämme toiminta **auttoi tai ei auttanut** luokan yhteishengen parantumisessa. Jos et ollut paikalla kyseisenä päivänä, laita rasti ”en ollut paikalla”, tällöin sinun ei tarvitse rastittaa hymiöitä.

	auttoi	ei auttanut
1. Toukokuu	en ollut paikaalla ☐	
a. pienryhmähaastattelu	☺	☹
b. lautapeliä pelaaminen	☺	☹
2. Elokuu	en ollut paikaalla ☐	
a. tutustumisleikki (nimi + kerro kesästä)	☺	☹
b. kättelyrinki	☺	☹
c. paikanvaihtoleikki	☺	☹
d. jatka lausetta	☺	☹
e. joo leikki	☺	☹
f. näytelmäpätkät ja niistä keskusteleminen	☺	☹
g. pari harjoitus (kerro parille, pari reagoi)	☺	☹
h. parijalkapallo	☺	☹
i. logon suunnittelu (kotitalousluokka)	☺	☹
j. kakkujen teko	☺	☹
3. Lokakuun ensimmäisenä päivänä	en ollut paikaalla ☐	
a. kerrottiin yhteenveto luokan mielipiteistä	☺	☹
b. minuuden markkinat	☺	☹
c. omien vahvuuksien kirjoitus ja kertominen	☺	☹
d. luokkahenkisopimuksen teko	☺	☹
4. Lokakuun toisena päivänä	en ollut paikaalla ☐	
a. vahvuuksien näyttäminen (käsi olkapäälle)	☺	☹
b. temperamentit (värit)	☺	☹
c. kiusaamista vai normaalia käytöstä –keskustelu	☺	☹
d. djembe -rummuilla yhdessä soittaminen	☺	☹
e. laulaminen ja soittaminen bändinä	☺	☹
5. Marraskuu	en ollut paikaalla ☐	
a. retki kodalle	☺	☹
b. makkaran ja vaahtokarkkien paisto	☺	☹
c. positiivisuus paperi (kiertävät)	☺	☹
d. vaahtokarkki-spagetti-torni	☺	☹
e. supersankarit	☺	☹
f. luokkakuva	☺	☹

6. Millaista hyötyä tästä yhteishenki-projektista oli?

7. Mitä olet itse tehnyt/yrittänyt tehdä luokan yhteishengen parantamiseksi?

8. Koetko, että olet voinut vaikuttaa toimintapäivien sisältöihin? Perustele

9. Millaisia muutoksia olet huomannut luokassa tapahtuvan syksyn aikana?

10. Onko ilmapiiri mielestäsi parantunut syksyn aikana?

Suuret kiitokset tekemästasi työstä yhteishengen parantamiseksi ja kiitos, että vastasit tähän kyselyyn rehellisesti! Tsemppiä kouluun ja hyvää jatkoa Sinulle elämässäsi!

Yhteistyöstä kiittäen,

Piia Seppälä

Liite 12. Teemahaastattelut marraskuu**Loppuarviointi****Haastattelu: luokanvalvoja, kuraattori ja S2 opettaja**

TAUSTAA

1. Millaisia vahvuuksia luokalla on?
2. Millaisia haasteita luokalla on, jotka vaikuttavat ilmapiiriin?

YHTEISHENGEN KOHOTTAMISPROJEKTI

3. Millaista hyötyä tästä projektista oli luokalle?
4. Mitkä asiat koet muuttuneen luokassa?
5. Mihin asioihin ei saatu muutosta?
6. Mitkä menetelmät/tehtävät olivat hyväksi yhteishengelle? (katso oppilaiden kaavakkeen ensimmäinen sivu)
7. Koetko, että oppilaat olivat osallisia yhteishenki-projektissa? Perustele.
8. Edistivätkö menetelmät mielestäsi oppilaiden kouluviihtyvyyden kehittymistä?